

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

YHTEISKUNTATIEETEELLISEN KORKEAKOULUTUKSEN ARVIOINTI

Ullamaija Seppälä
Jussi Kivistö
Marko Joas
Viivi Kaikkonen
Teemu Rantanen
Terhi Rantanen
Teija Tiilikainen
Mirella Nordblad

Julkaisut 2:2020

YHTEISKUNTATIEEELLISEN KORKEAKOULUTUKSEN ARVIOINTI

Ullamaija Seppälä
Jussi Kivistö
Marko Joas
Viivi Kaikkonen
Teemu Rantanen
Terhi Rantanen
Teija Tiilikainen
Mirella Nordblad

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus
Julkaisut 2:2020

JULKAISIJA Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

KANSI JA ULKOASU Juha Juvonen (org.) & Ahoy, Jussi Aho (edit)
TAITTO PunaMusta

ISBN 978-952-206-570-4 nid.
ISBN 978-952-206-571-1 pdf

ISSN 2342-4176 (painettu)
ISSN 2342-4184 (verkkojulkaisu)
ISSN 2342-4176

PAINATUS PunaMusta Oy, Tampere

© Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Julkaisija

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi)

Julkaisun nimi

Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arviointi

Tekijät

Ullamaija Seppälä, Jussi Kivistö, Marko Joas, Viivi Kaikkonen, Teemu Rantanen, Terhi Rantanen, Teija Tiilikainen & Mirella Nordblad

Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arviointi toteutettiin vuonna 2019 ja se koski yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjonnan kehittämistä ja profiloitumista. Erityisesti huomion kohteena olivat tutkintojen osaamislähtöisyys ja työelämärelevanssi. Arviointikysymykset olivat seuraavat:

1. Millainen yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjonnan nykytila on?
2. Millaiseen tietopohjaan koulutustarjonnan kehittäminen perustuu?
3. Millaisia koulutustarjonnan kehittämisen prosesseja ja verkostoja yhteiskuntatieteellisellä alalla on?

Arvioinnissa käytettiin monipuolisesti eri aineistoja: valmiita palauteaineistoja (Kandipalaute, maistereiden uraseuranta), Tilastokeskuksen aineistoja, koulutusalan yhteisen ja tutkintotason itsearviointikyselyn vastauksia, fokusryhmähaastatteluja sekä case-tarkasteluja. Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarissa keskusteltiin arvioinnin alustavista johdopäätöksistä ja ideoitiin, miten kehittämishaasteisiin voitaisiin vastata. Seminaarin anti toimi myös arviointiaineistona.

Arvioinnin perusteella yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen keskeisimmät **vahvuudet** ovat:

- **Yhteiskuntatieteellinen korkeakoulutus on alueellisesti ja sisällöllisesti kattavaa.** Koulutusta tarjotaan kahdeksassa yliopistossa. Yhteiskuntatieteellisten tutkinto-ohjelmien sisältämä oppiaineiden kirjo on laaja, ja tieteenalakohtainen profiili moniulotteinen. Joistakin päällekkäisyyksistä huolimatta alueellinen ja sisällöllinen diversiteetti on yhteiskuntatieteellisen alan vahvuustekijä.
- **Yhteiskuntatieteellisen alan kandidaatti- ja maisteriohjelmien työelämärelevanssi on hyvällä tasolla.** Opintojen antamat yleiset valmiudet, kuten laaja-alaisuus, analyysi- ja ongelmanratkaisutaidot ja kriittinen ajattelu, vastaavat hyvin työnantajien toiveita yhteiskuntatieteellisellä alalla sekä muuttuvan työelämän osaamistarpeita.

- **Alan tutkinto-ohjelmat linkittyvät hyvin yliopistojensa strategioihin ja profiileihin.** Yhteiskuntatieteet ovat mukana joko painoalana tai ne toteuttavat osaltaan yliopiston strategian läpileikkaavia teemoja.
- **Tutkimuksen kytkös koulutustarjontaan ja koulutukseen tarjoaa mahdollisuuksia tutkintorakenteen kaksiportaisuuden hyödyntämiseen.** Kandidaatin tutkinnon lisääntynyt laaja-alaisuus yhdistettynä fokuusoituneempiin, tutkimuksen profiilia mukaileviin maisterin tutkintoihin avaa uusia mahdollisuuksia yliopistoille myös yhteiskuntatieteellisellä alalla. Erikoistuneet ja uusimpaan tutkimustietoon nojaavat maisterinohjelmat muodostavat vastapainon laajoille kandidaattiohjelmille.

Keskeisimmät **kehittämissuosituks**et yhteiskuntatieteellisen alan korkeakoulutukselle ovat:

- **Tutkinto-ohjelmien koordinoitua ja yhteistyötä yliopistojen välillä tulee lisätä ja kehittää** opiskelijavalintojen, opetussuunnitelmien ja tutkintorakenteiden osalta. Myös sivuaine-yhteistyön ja ristiinopiskelun joustavoittamiseen tulee kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Tämä edellyttää opetussuunnitelmien kehittämisen osalta sitä, että tutkintojen sisällöt ovat helposti opiskelijoiden vertailtavissa.
- **Tutkinto-ohjelmien ja oppiaineiden profiloitumista, joka perustuu omiin vahvuuksiin ja keskeisiin tutkimuksen teemoihin, tulee edistää.** Tutkinto-ohjelmien profiilit tulee tehdä näkyviksi hakijoille ja opiskelijoille. Tutkimuksen ja koulutuksen profiloitumisen lähtökohdat ovat periaatteiltaan erilaisia. Koulutuksen profiloitumisen osalta alueellinen ja kansallinen tehtävä ovat korostetussa asemassa, tutkimuksessa tavoitellaan ensisijaisesti korkeaa kansainvälistä tasoa. Nämä erot tulee huomioida profiloitumisenpiteitä koskevassa keskustelussa nykyistä selvemmin.
- **Opiskelijoilla on haasteita nähdä tutkintojen työelämärelevanssia sekä tunnistaa omaa osaamistaan etenkin geneerisillä yhteiskuntatieteiden oppialoilla.** Paradoksaalisesti yhteiskuntatieteellisen alan tutkinnoilla näyttää olevan korkea työelämärelevanssi niiden geneerisyyden takia, mutta samaan aikaan opiskelijat pitävät geneerisyyttä siitä puuttuvan käytännönläheisyyden takia ongelmallisena. Tutkinto-ohjelmissa on tarpeellista kirkastaa tutkinto-ohjelman opiskelijalle tuottama osaaminen, tavoitellut taidot ja kuvata ne selkeästi tutkinto-ohjelman osaamistavoitteissa. Opiskelijoiden kykyä tunnistaa omaa osaamista tulee tukea paremmin.
- **Jatkuvan oppimisen organisointi ja osaamistarpeiden ennakoitua on hajanaista.** Koulutustarpeiden ennakoinnissa tutkintokoulutusta ja jatkuvaa oppimista tulee tarkastella yhtenä kokonaisuutena. Tämä integraatio helpottaisi tutkintokoulutuksen ja jatkuvan oppimisen välisen työnjaon, roolituksen ja toteutusmuotojen kehittämistä kokonaisvaltaisemmin. Kansalaisten yhdenvertaisuus jatkuvaan oppimiseen tulee olla keskeisellä sijalla tehtäessä tarjonnan saatavuutta ja maksullisuutta koskevia ratkaisuja.

Asiasanat: arviointi, yhteiskuntatieteellinen koulutusala, jatkuva oppiminen, kansainvälisyys, korkeakoulut, korkeakoulutuksen ohjaus, korkeakoulutus, koulutustarjonta, osaamislähtöisyys, profiloituminen, työelämärelevanssi, yliopistot.

Sammanfattning

Utgivare

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

Utvärdering av den samhällsvetenskapliga högskoleutbildningen

Författare

Ullamaija Seppälä, Jussi Kivistö, Marko Joas, Viivi Kaikkonen, Teemu Rantanen, Terhi Rantanen, Teija Tiilikainen & Mirella Nordblad

Utvärderingen av den samhällsvetenskapliga högskoleutbildningen genomfördes 2019 och den gällde utvecklingen och profileringen av universitetens utbildningsutbud inom det samhällsvetenskapliga området. Utvärderingen fokuserade särskilt på examinas kompetensinriktning och arbetslivsrelevans. Utvärderingsfrågorna var följande:

1. Vilket är nuläget ifråga om utbildningsutbudet inom det samhällsvetenskapliga området?
2. Vilket är informationsunderlaget för utvecklingen av utbildningsutbudet?
3. Vilka processer och nätverk för utveckling av utbildningsutbudet finns det inom det samhällsvetenskapliga området?

I utvärderingen användes data på ett mångsidigt sätt: färdigt responsmaterial (Kandidatrespons, Karriäruppföljning av magistrar), Statistikcentralens material, material från självvärderingsenkäten för examensprogram och utbildningsområdet, fokusgruppintervjuer samt case-analys. Vid ett utvecklingsseminarium för den samhällsvetenskapliga högskoleutbildningen diskuterades utvärderingens preliminära slutledningar och idéer för hur man kunde svara på utvecklingsutmaningar. Seminariets resultat fungerade också som utvärderingsmaterial.

Enligt utvärderingen de centrala **styrkorna** inom den samhällsvetenskapliga högskoleutbildningen är:

- **Den samhällsvetenskapliga högskoleutbildningen är heltäckande både regionalt och innehållsmässigt.** Utbildning erbjuds vid åtta universitet. I de samhällsvetenskapliga examensprogrammen ingår ett brett spektrum av ämnen och vetenskapsområdets profil är mångsidig. Trots vissa överlappningar är den regionala och innehållsmässiga diversiteten en styrkefaktor inom det samhällsvetenskapliga området.
- **Arbetslivsrelevansen för kandidat- och magisterprogrammen inom det samhällsvetenskapliga området är på en god nivå.** De allmänna färdigheter som studierna ger, såsom bred kompetens, analys- och problemlösningsfärdigheter och kritiskt tänkande, svarar väl mot arbetsgivarnas önskemål inom det samhällsvetenskapliga området och på det föränderliga arbetslivets kompetensbehov.

- **Examensprogrammen inom området är väl sammankopplade med universitetens strategier och profiler.** Samhällsvetenskaperna ingår antingen som ett fokusområde eller som ett genomgripande tema i universitetens strategier.
- **Forskningens koppling till utbildningsutbudet och utbildningen ger möjligheter att utnyttja tvåstegsmodellen i examensstrukturen.** Den allt större bredden i kandidatexamina i kombination med de mer inriktade magisterexamina som följer forskningsprofilen öppnar nya möjligheter för universiteten också inom det samhällsvetenskapliga området. De specialiserade magisterprogrammen som baserar sig på de nyaste forskningsrönen utgör en motvikt till de breda kandidatprogrammen.

De centrala **utvecklingsrekommendationerna** för den samhällsvetenskapliga högskoleutbildningen är:

- **Samordning av examensprogram och samarbete mellan universiteten bör utökas och utvecklas** när det gäller antagning av studerande, undervisningsplaner och examensstrukturer. Mera vikt än i nuläget bör också läggas på flexibilitet i biämnessamarbetet och studier vid andra universitet. I utveckling av undervisningsplaner bör beaktas att de studerande kan lätt jämföra innehållet i examina.
- **Profilering av examensprogram och profilering inom studieområden utgående från egna styrkor och centrala forskningsteman bör främjas.** Examensprogrammets profiler bör göras synliga för sökande och studerande. Utgångspunkterna för profilering av forskning och av utbildning är i princip olika. I profilering av utbildning är de regionala och nationella uppgifterna i en framträdande roll. När det gäller forskning eftersträvas i första hand en internationellt hög nivå. Dessa skillnader bör beaktas tydligare än nu i diskussionen om åtgärder gällande profilering.
- **Studerande har utmaningar med att uppfatta examinas arbetslivsrelevans och identifiera sitt eget kunnande särskilt inom generiska studieområden inom samhällsvetenskaperna.** Paradoxalt nog verkar det som om samhällsvetenskapliga examina har en hög arbetslivsrelevans just därför att de är generiska, men samtidigt anser studerande att bristen på praktisk anknytning i studierna är problematiskt. Det är nödvändigt att i examensprogrammen förtydliga för de studerande vilken kompetens och vilka färdigheter examensprogrammet ger och tydligt beskriva dem i kompetensmålen för examensprogrammet. Studerandes förmåga att identifiera sitt eget kunnande bör stödjas bättre.
- **Helheten ifråga om organisering av kontinuerligt lärande och prognostisering av kompetensbehov är splittrad.** Examensutbildning och kontinuerligt lärande bör granskas som en helhet vad gäller prognostisering av utbildningsbehov. Detta skulle göra det lättare att på ett övergripande sätt utveckla arbetsfördelning, roller och former ifråga om examensutbildning och kontinuerligt lärande. Medborgarnas jämlikhet när det gäller möjligheter till kontinuerligt lärande bör ha en central roll då beslut fattas om tillgången på utbudet och om avgifter.

Nyckelord: arbetslivsrelevans, det samhällsvetenskapliga utbildningsområdet, högre utbildning, högskolor, internationalisering, kompetensinriktning, kontinuerligt lärande, profilering, styrning av högre utbildning, universitet, utbildningsutbud, utvärdering.

Publisher

Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC)

Name of publication

The evaluation of higher education in social sciences

Authors

Ullamaija Seppälä, Jussi Kivistö, Marko Joas, Viivi Kaikkonen, Teemu Rantanen, Terhi Rantanen, Teija Tiilikainen & Mirella Nordblad

The evaluation of higher education in social sciences was carried out in 2019. The evaluation concerned the development and profiling of the educational provision in the field of social sciences. Particular attention was paid to the competence base and labour market relevance of the degrees. The evaluation questions were the following:

1. What is the current state of the educational provision in the field of social sciences?
2. What knowledge base underpins the development of the educational provision?
3. What processes and networks for developing the educational provision exist in the field of social sciences?

A wide range of data was used in the evaluation: feedback surveys (Bachelor's graduate survey, Master's degree career monitoring survey), statistical data from Statistics Finland, a field-specific and degree-level self-assessment survey, focus group interviews, and case studies. The seminar on the development of higher education in social sciences discussed the preliminary conclusions of the evaluation and brainstormed how to respond to the development challenges. The results of the seminar also served as evaluation material.

Based on the evaluation, the key **strengths** of higher education in social sciences are the following:

- **Higher education in social sciences is comprehensive both in terms of its content and regional coverage.** The education is provided at eight universities. A wide range of subjects is included in the degree programmes in social sciences and the discipline-specific profile is multidimensional. In spite of some overlapping, diversity in the regional offerings and content of studies is a particular strength of the field of social sciences.
- **The labour market relevance of bachelor's and master's programmes in the field of social sciences is at a good level.** The general abilities provided by the studies, such as wide-ranging competence, analytical and problem-solving skills and critical thinking, are well in line with the employers' wishes in the field and the competence needs of the changing working life.

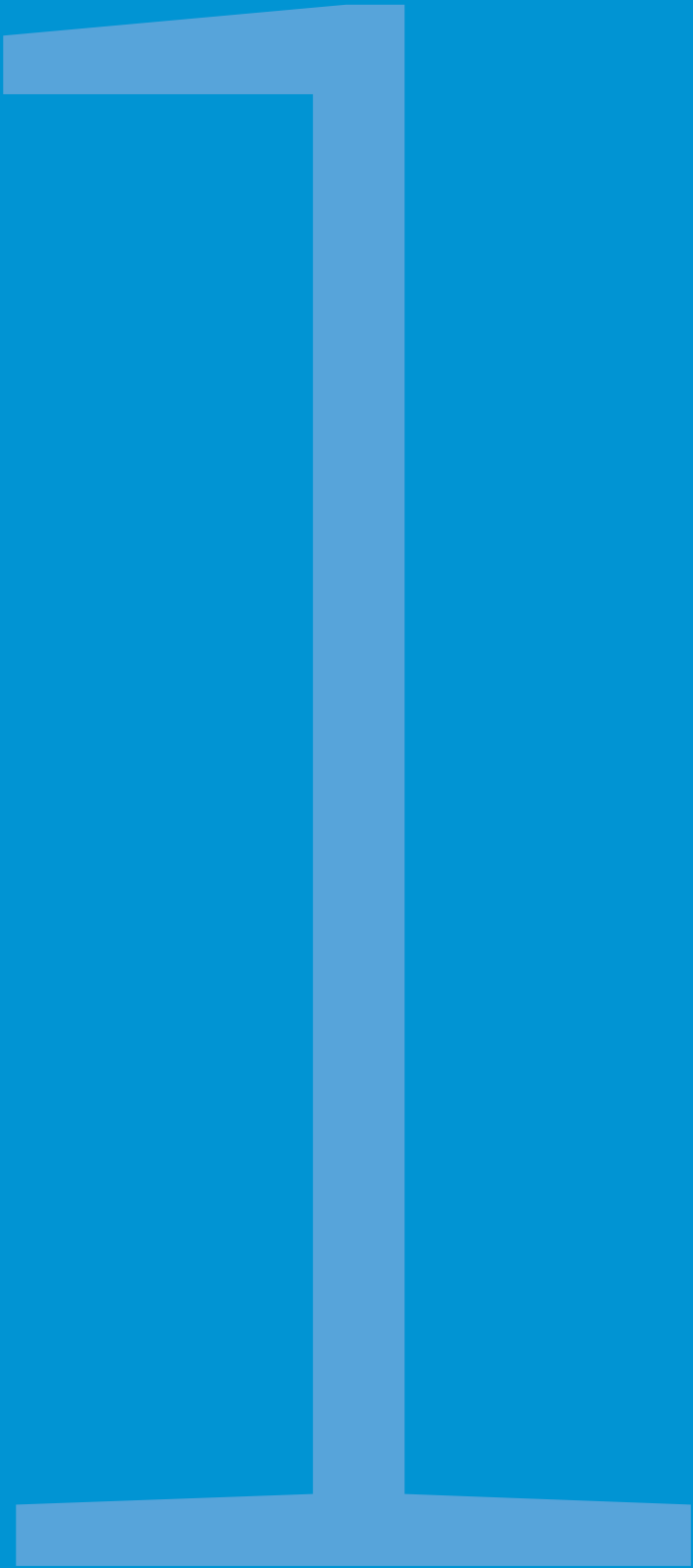
- **The degree programmes in social sciences are well linked to the universities' strategies and profiles.** Social sciences are either included as a focus area or contribute to the implementation of the cross-cutting themes of the universities' strategies.
- **The link between research and the provision of education offers opportunities to benefit from the two-tier degree structure.** The introduction of broader bachelor's degrees combined with the more focused master's degrees that correspond to the research profile opens up new opportunities for universities also in the field of social sciences. Specialised master's programmes based on the latest research counterbalance the broad bachelor's programmes.

The key **development recommendations** for higher education in the field of social sciences are the following:

- **The coordination of degree programmes and the cooperation between universities should be increased and developed** with regard to student admissions, curricula and degree structures. More attention should also be paid to making cross-institutional studies and cooperation between minor subjects more flexible. As regards curricula development, this means that the content of the degrees must be made easy for students to compare.
- **Profiling of degree programmes and subjects should be promoted based on their strengths and key research themes.** The profiles of degree programmes must be made visible to applicants and students. The profiling of research and the profiling of education are based on different principles. The regional and national tasks are emphasised in the profiling of education, while the aim of research is primarily to reach or keep up with high international standards. These differences must be taken into account when the profiling measures are discussed.
- **Students find it challenging to see the labour market relevance of the degrees and to identify their own competences, especially in generic fields of social sciences.** Paradoxically, the labour market relevance of degrees in social sciences seems to be high due to their generic nature, but at the same time students find the lack of practical orientation in the studies problematic. As regards the degree programmes, it is necessary to clarify the competences provided by the degree programme and the desired skills and clearly describe them in the learning outcomes of the degree programme. The students' ability to identify their competences should be better supported.
- **The organisation of continuous learning and the anticipation of competence needs is fragmented.** The degree education and continuous learning should be dealt with as one entity when it concerns the anticipation of education needs. This integration would make it easier to develop the division of roles and responsibilities between degree education and continuous learning in a more comprehensive manner. This also applies to the modes of implementation. Citizens' equal access to continuous learning must play a key role when decisions are made on the availability of the education offered and the charging of fees.

Keywords: competence-based approach, continuous learning, educational provision, evaluation, field of social sciences, higher education, higher education institutions, internationalisation, labour market relevance, profiling, steering of higher education, universities.

Tiivistelmä	3
Sammanfattning.....	5
Abstract	7
1 Johdanto	11
2 Arvioinnin tavoitteet ja arviointikysymykset.....	15
3 Arvioinnin tausta	19
4 Arviointiprosessi	29
4.1 Arvioinnin suunnittelu ja toteutus.....	30
4.2 Arvioinnissa käytetyt aineistot ja menetelmät	32
5 Tulokset: Yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjonnan nykytila ja sen kehittäminen	39
5.1 Yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjonnan profiili, koordinointi ja kehittäminen	40
5.2 Yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmien osaamislähtöisyys ja työelämärelevanssi	57
5.3 Jatkuva oppiminen	77
6 Arvioinnin luotettavuus	85
7 Johtopäätökset ja suositukset	89
Lähteet	99
Liitteet	105

Johdanto

1

Muuttuvan työelämän osaamisvaatimukset, kansainvälisyys ja digitalisaatio haastavat korkeakoulutusta sekä asettavat uusia vaatimuksia osaamistarpeiden ennakoinnille ja koulutustarjonnan kehittämiseksi. Opetuksen, osaamisen ja oppimisen merkitys ovat korostuneet entisestään ja näkyvät koulutuksen roolin vahvistumisena korkeakoulujen strategioissa. Opetuksen ja oppimisen laatu tulee vahvasti esiin myös yhtenä avaintemana Bolognan prosessissa (esimerkiksi Standards and guidelines for quality assurance in the EHEA 2015, Paris Communiqué 2018, Gaebel ym. 2018.) Jatkuva oppiminen nähdään yhtenä keskeisenä tapana vastata yhteiskunnan, työelämän ja yksilöiden osaamisen kehittämistarpeisiin. Muuttuva työelämä ja yhteiskunta tarvitsevat kriittisiä ja luovasti ajattelevia yksilöitä, jotka löytävät innovatiivisia ratkaisuja nouseviin haasteisiin. Erityisesti koulutuksen monitieteisyys sekä teoreettisten ja työelämälähtöisten opintojen yhteensovittaminen nähdään tapoina vastata tulevaisuuden toimintaympäristöjen osaamistarpeisiin. (Paris Communiqué 2018.)

Suomalaisten korkeakoulujen ulkoiset arvioinnit ovat viime vuosikymmenillä keskittyneet pääasiassa korkeakoulujen laatu järjestelmien auditointeihin. Koko maan kattavia koulutusten ja koulutusalojen arviointeja ei ole viime aikoina toteutettu muutamia yksittäisiä arviointeja lukuun ottamatta. Viime vuosina on kuitenkin tunnustettu tarve tuottaa tietoa koulutusalojen kansallisesta kokonaistilanteesta niiden kehittämisen tueksi. Vuonna 2019 toteutetut yhteiskuntatieteellisen, humanistisen alan, kauppatieteiden ja liiketalouden sekä tekniikan korkeakoulutuksen arvioinnit osaltaan vastaavat tähän tarpeeseen ja ne perustuvat Koulutuksen arviointisuunnitelmaan vuosille 2016–2019 (2017, 10.)

Tässä raportissa tarkastellaan yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arvioinnin tuloksia. Arviointi koski yliopistojen yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjontaa ja sen kehittämistä. Tutkintojen osaamislähtöisyys ja työelämärelevanssi ovat keskeisiä näkökulmia koulutustarjonnan kehittämisessä. Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arviointiin valittiin yliopistot, joille valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista on annettu koulutusvastuu yhteiskuntatieteellisellä alalla. Arviointi kohdistui alempiin ja ylempiin korkeakoulututkintoihin sekä jatkuvan

oppimisen tarjontaan. Arviointi ulottui järjestelmätasolta tutkintotasolle. Koulutustarjonnan kehittämistä tarkasteltiin koulutustarjonnan nykytilan, koulutustarjonnan kehittämisen tietopohjan sekä koulutustarjonnan kehittämisen prosessien ja verkostojen kautta.

Arvioinnin lähtökohtana oli, että sen tuloksia käytetään hyväksi yhteiskuntatieteellisen alan koulutuksen, koulutustarjonnan ja kansallisen ohjausjärjestelmän kehittämisessä. Arvioinnin keskeisiä hyödynsajia ovat yliopistojen yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjonnan kehittäjät sekä koulutusjärjestelmätason toimijat. Tuloksia voidaan erityisesti hyödyntää tutkintokoulutuksen ja jatkuvan oppimisen koulutustarjonnan kehittämisessä, opetussuunnitelmatyössä sekä työelämäyhteistyön kehittämisessä. Arvioinnin välillisiä hyödynsajia ovat myös yhteiskuntatieteellisen alan opiskelijat ja yliopistojen ulkopuolisen työelämän toimijat.

Arvioinnin tavoitteet ja arviointi- kysymykset

2

Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arviointi tuottaa kokonaiskuvan ja tietoa alan koulutustarjonnan tilasta, tutkintojen osaamislähtöisyydestä ja työelämärelevanssista. Arvioinnissa tarkastellaan koulutusalan vahvuuksia ja kehittämistarpeita sekä yliopistojen ja korkeakoulujärjestelmän kykyä kehittää koulutustarjontaa vastaamaan muuttuviin osaamisvaatimuksiin ja tulevaisuuden toimintaympäristöihin. Arvioinnin tuloksia voidaan hyödyntää koulutuksen, koulutustarjonnan ja ohjausjärjestelmän kehittämisessä.

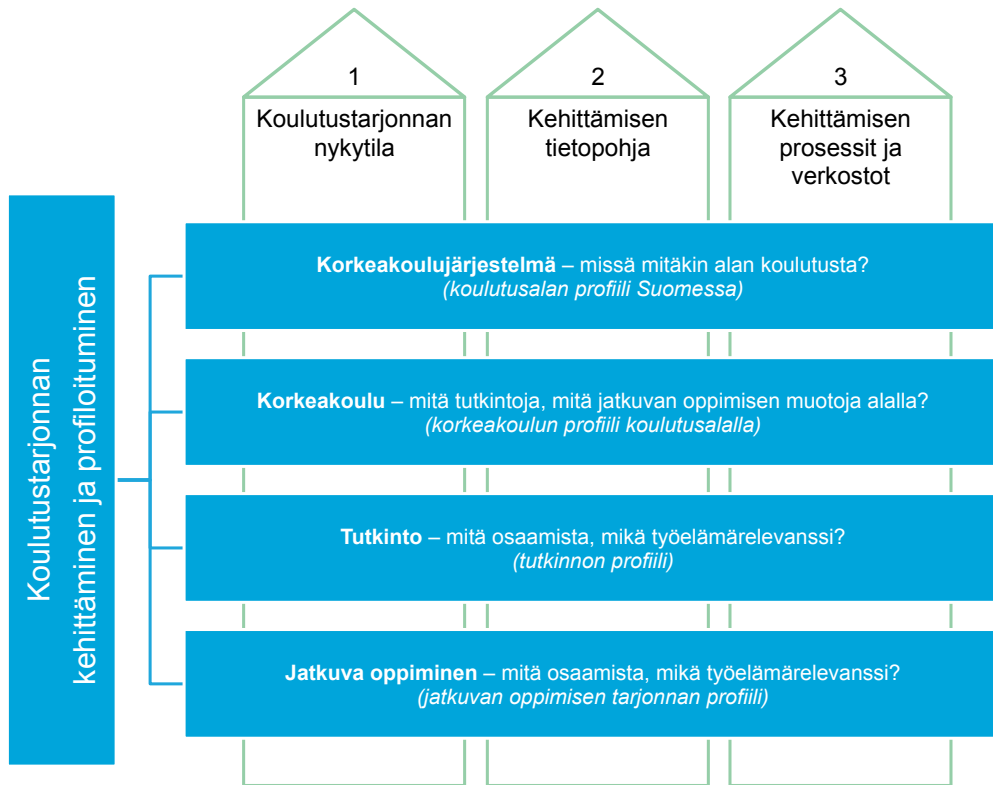
Arvioinnissa tarkastellaan yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen osaamislähtöisyyttä, työelämärelevanssia sekä koulutustarjonnan kehittämiseen vaikuttavia koulutusjärjestelmän rakenteita ja ohjausta. Lisäksi arvioinnissa kerätään ja välitetään hyviä käytäntöjä yhteiskuntatieteellisen alan koulutusta tarjoavien yksiköiden kehittämistyön tueksi.

Koulutustarjonnan kehittämistä arvioidaan tutkintotasolta järjestelmätasolle kolmen arviointikysymyksen avulla:

1. Millainen yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen koulutustarjonnan nykytila on?
2. Millaiseen tietopohjaan koulutustarjonnan kehittäminen perustuu?
3. Millaisia koulutustarjonnan kehittämisen prosesseja ja verkostoja yhteiskuntatieteellisellä alalla on?

Arvioinnin tarkemmat arviointikysymykset on koottu liitteeseen 1. Arviointiasetus on tiivistetty kuvioon 1.

Karvin arvioinnit toteutetaan kehittävän arvioinnin periaatteella. Kehittävän arvioinnin periaatteessa korostuvat osallistavuus, arvioinnin toteuttajan ja arviointiin osallistuvan välinen luottamus sekä korkeakoulujen vastuu toimintansa laadun kehittamisestä. Koulutuksen arvioinnit organisoidaan niin, että ne tukevat sekä arviointiprosessin että tulosten osalta paikallista, alueellista ja valtakunnallista kehittämistä ja päätöksentekoa, parantavat koulutuksen laatua, opiskelijoiden oppimista ja henkilöstön työtä sekä edistävät koulutusjärjestelmän uudistumiselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista sekä tulosten kehityksen seuranta. (Koulutuksen arviointisuunnitelma vuosille 2016–2019, 2017, 5.)

KUVIO 1. Korkeakoulutuksen koulutusala-arviointien arviointiasetelma: arviointialueet ja koulutustarjonta järjestelmän eri tasoilla (Koulutusala-arvioinnit 2019, 2018, 18)

Arvioinnin tausta

3

Arvioinnin tausta rakentuu korkeakoulutuksen lainsäädännöistä ja opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) eri ohjauskeinoista, kuten rahoitusmallista ja koulutusvastuusäntelystä sekä alan sisäisestä koordinaatiosta. Luvun 3 lopuksi määritellään tässä arvioinnissa käytettävät keskeiset käsitteet.

Itsehallinto ja opetuksen vapaus toteutuvat koulutusvastuusäntelyn sisällä

Koulutusvastuista päättäminen kuuluu valtioneuvoston toimivaltaan ja on valtion korkeakoulupolitiikan ydinaluetta. Yliopistojen koulutusvastuista säädetään valtioneuvoston asetuksella yliopistojen tutkinnoista (VN 794/2004 muutoksineen) ja opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella koulutusvastuun täsmentämisestä. (OKM 1451/2014 muutoksineen). Yliopistotutkintojen tavoitteista, opintojen rakenteesta ja muista opintojen perusteista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Yliopistoissa voidaan suorittaa alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä tieteellisiä, taiteellisia ja ammatillisia jatkotutkintoja. (OKM 2019a; VN 794/2004.)

Korkeakoulut voivat tarjota myös erikoistumiskoulutusta, tutkintojen osia sisältävää koulutusta avoimena korkeakouluopetuksena tai muutoin erillisinä opintoina ja täydennyskoulutusta. Erikoistumiskoulutukset tuottavat osaamista sellaisilla asiantuntijuuden aloilla, joilla ei ole markkinaehtoisesti toteutettua koulutustarjontaa. Täydennyskoulutusta toteutetaan liiketaloudellisiin perusteisiin tai työvoimakoulutuksena ilman valtion rahoitusta. (OKM 2019a.)

Yliopistotutkinnoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa säädetään muun muassa tutkintojen laajuuksista ja tavoitteista sekä siitä, mitä tutkintoja missäkin korkeakoulussa voi suorittaa. Asetuksella säännelty koulutusvastuu on yliopistoja velvoittava. (HE 241/2014.) Valtioneuvoston toimivallalla varmistetaan riittävä koulutustarjonta eri aloilla muun muassa ikäluokkakehitys ja aluepoliittiset näkökulmat huomioon ottaen, korkeakoulutuksen tarkoituksenmukainen mitoitus sekä päällekkäisen koulutustarjonnan karsiminen ja sitä kautta voimavarojen optimaalinen kohdentaminen. (HE 33/2013.) Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee tarvittavat muutokset

korkeakoulujen esityksistä koulutusvastuisiin. Koulutustarjonnan sisällöllinen kehittäminen kuuluu korkeakoulujen itsehallinnon piiriin. Tutkintojen tavoitteita ohjataan valtioneuvoston asetuksella yliopistojen tutkinnoista. (VN 794/2004, 7 §, 12 §.)

Yliopistojen koulutusvastuiden sääntely uudistettiin 2014, jolloin hajanaisiksi muodostunutta sääntelyä yhdenmukaistettiin ja koulutusvastuiden täsmentäminen koottiin samaan asetukseen. Asetus täsmensi koulutusvastuita luettelolla aloista, joilla yliopistot järjestävät alempaan ja ylempään tutkintoon johtavaa koulutusta. Vaikka koulutusvastuiden täsmentäminen koottiin uudistuksessa samaan asetukseen, säilyi alakohtainen vaihtelu sääntelyn yksityiskohtaisuudessa. Yhteiskuntatieteellisen alan koulutusvastuut on asetuksessa täsmennetty ainoastaan filosofian ja sosiaalityön osalta. (HE 33/2013; OKM 896/2019.)

Lakimuutoksen perustelujen (HE 33/2013) mukaan yliopistojen koulutusvastuiden sääntely oli tarkoitus uudistaa kokonaisuudessaan siten, että se turvaisi koulutustarjonnan kaikilla aloilla yhteiskunnan tarpeiden mukaisesti, varmistaisi yliopistokoulutuksen tarkoituksenmukaisen mitoituksen ja voimavarojen mahdollisimman hyvän kohdentamisen ja olisi samalla nykyistä selkeämpi ja läpinäkyvämpi. Tarkoituksena oli muodostaa korkeakoulujärjestelmästä myös koulutusvastuiden osalta helposti hahmotettava kokonaisuus sekä vahvistaa korkeakoulusektoreiden ja korkeakoulujen erilaisia profiileja ja työnjakoa. Koulutusvastuiden uudelleenmäärittelyn tavoitteena oli antaa yliopistoille nykyistä paremmat mahdollisuudet toteuttaa eri tieteen- ja koulutusaloja yhdistäviä kokonaisuuksia ja vahvistaa yliopistojen mahdollisuuksia vastata yhteiskunnan osaamistarpeisiin, tieteen muutoksiin sekä profiloitua vahvuusalueilleen. Yliopistolakia muutettiin niin, että yliopistojen koulutusvastuiden täsmentäminen opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella ei edellyttäisi enää yliopiston esitystä. Lakimuutoksen perusteluissa on silti oletuksena, että muutokset perustuisivat lähtökohtaisesti yliopistojen omiin aloitteisiin. (HE 33/2013.)

Vuonna 2017 voimaan tuli laki tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehystä. (VN 93/2017.) Laissa tarkoitettut tutkinnot, oppimäärät ja muut laajat osaamiskokonaisuudet jaotellaan niiden edellyttämän osaamisen perusteella kahdeksaan vaativuustasoon. Kunkin vaativuustason edellyttämä osaaminen kuvataan valtioneuvoston asetuksessa tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehystä (VN 120/2017, ks. asetuksen liite), jossa alemmat korkeakoulututkinnot sijoittuvat tasolle 6 ja ylempät tasolle 7. Suomen viitekehysten tasot vastaavat eurooppalaista tutkintojen viitekehystä (EU 2017.) Kuvauksia ja tavoitteita ei ole määritelty asetuksissa eikä viitekehyksessä alakohtaisesti, vaan niiden alakohtaisesta tulkinnasta vastaavat korkeakoulut. Kansallinen viitekehys on Suomessa jäänyt näkymättömämmäksi kuin useissa muissa Euroopan maissa. Yksi syy lienee siinä, että Suomessa on perinteisesti ollut selkeästi määritelty ja säädelty tutkintorakenne, ja korkeakouluilla vahva autonomia koulutuksen sisällöistä päättämisessä. Suomen kannalta viitekehysten merkittävin tehtävä onkin ollut parantaa tutkintojen kansainvälistä vertailtavuutta.

Systemaattisimmin koulutusalojen kansallisen tason sisällöllistä koordinaatiota tehtiin tutkinnonuudistuksen ja ECTS-järjestelmään siirtymisen yhteydessä viime vuosikymmenen puolivälissä. Yliopistokoulutuksen osalta yhteisiä osaamiskuvauksia ei ole laadittu, vaikka erilaisia alakohtaisia yhteistyöverkostoja toimii, kuten säännölliset yhteiskuntatieteellisen alan dekaanitapaamiset.

Korkeakoulutuksen toteuttamiseen ja tarjontaan vaikuttaa jatkossa myös yliopisto- ja ammatti-korkeakoululakien opetusyhteistyötä koskeva muutos. (VN 940/2017, 7 a §; VN 941/2017, 8 a §.) Sen mukaan riittää, että pääosa koulutusvastuuseen kuuluvan tutkinnon opetustarjonnasta on tutkinnon myöntävässä korkeakoulussa. Muut opinnot opiskelija voi hankkia toisesta korkeakoulusta. Lainmuutoksen vaikutukset ovat toistaiseksi vähäisiä ja koskevat lähinnä niin sanottujen yhteisten opintojen, kuten kieliopintojen toteuttamista, mutta voivat jatkossa lisätä esimerkiksi samalla paikkakunnalla toimivien korkeakoulujen yhteistyötä.

Visio 2030 antaa suuntaviivoja koulutustarjonnan kehittämiseksi

Lokakuussa 2017 julkaistiin opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä korkeakoulu-yhteisön ja sidosryhmien kanssa työstämä visio korkeakoulutukselle ja tutkimukselle vuonna 2030. Vision taustamuistion mukaan ”[v]isiossa esitetyt muutokset ja kehittämissuunnat luovat edellytyksiä nostaa korkeakoulujen vaikuttavuutta Suomen ja koko ihmiskunnan hyväksi.” (OKM 2017a; 2017b.)

Vision toimeenpanoa tukeva tiekartta valmisteltiin yhteistyössä ministeriön, korkeakoulujen ja sidosryhmien kesken. (OKM 2017b.) Tiekarttatyöskentely alkoi keväällä 2018 ja valmistui alkuvuodesta 2019. Ehdotus korkeakoulujen rahoitusmalliksi (OKM 2018a) laadittiin osana tiekarttatyöskentelyä. Kehittämisohjelmien toimeenpano alkoi vuoden 2019 aikana. Korkeakoulutuksen näkökulmasta tärkeimmät tavoitteet ovat korkeakoulutettujen osuuden nostaminen 50 %:iin ikäluokasta, jatkuvan oppimisen vahvistaminen sekä yhteistyön lisääminen toisen asteen oppilaitosten kanssa. Vision toimeenpanoon liittyy myös korkeakoulujen strategiatyö, jonka aikataulua on yhtenäistetty. Korkeakoulujen strategiat laaditaan myös aiempaa pidemmäksi jaksoksi eli vuosiksi 2021–2030.

Jatkuva oppiminen sai Visio 2030 -työssä voimakkaan sysäyksen tulevaisuuden korkeakoulutuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena. ”Elinikäiset oppimismahdollisuudet” nimettiin korkeakoululaitoksen yhteiseksi päämääräksi, jonka sisältö tarkennettiin seuraavasti: ”Korkeakoulujen roolia ja vastuuta elinikäisen oppimisen järjestäjänä vahvistetaan. Tehdään mahdolliseksi tarjota työelämärelevantteja koulutussisältöjä joustavasti eri rajoja ylittäen koko työuran ajan.” (OKM 2017d.)

Vision lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi vuonna 2017 Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen linjaukset vuosille 2017–2025. (OKM 2017c.) Linjaukset käsittelevät kansainvälistymistä laajasti sekä antavat koulutustarjonnan kehittämiseen vaikuttavia toimenpide-ehdotuksia. Linjausten mukaan Suomen pieni koko ja resurssitehokkuus edellyttävät kilpailukykyistä, laadukasta ja kansainvälistä korkeakoulujärjestelmää. Linjaukset korostavat kansainvälisissä verkostoissa toimimista sekä vuorovaikutusta alueellisissa innovaatioalustoissa, jotka koostuvat korkeakouluista, tutkimuslaitoksista, yrityksistä ja julkisista toimijoista. Keskeisenä pidetään tarkoituksenmukaisten roolien ja profiilien vahvistamista. Linjausten mukaan suomalaisten korkeakoulujen koulutustarjonnan tulisi olla kansainvälisesti kiinnostavaa ja erottuvaa. Erityisenä vahvuutena korostetaan korkeakoulujärjestelmän työelämäkytköstä. Kansainvälisen yhteistyön nähdään linjauksissa edelleen vahvistavan suomalaisen korkeakoulutuksen laatua. (OKM 2017c.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa koulutustarjonnan kehittämistä

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa korkeakoulujen ohjauksesta. (OKM 359/2014.) Koulutusvastuusääntelyn ohella tärkeimmät ohjaukseen ovat korkeakoulujen ja ministeriön kesken neuvoteltaviksi solmittavat sopimukset ja korkeakoulujen rahoitusmallit (ks. sivu OKM 2019b). Sopimuksissa sovitaan muun muassa korkeakoulun tehtävästä, vahvuusaloista, profiilista ja tutkintotavoitteista. Tutkintotavoitteet asetetaan yliopistojen ylempien korkeakoulututkintojen osalta niin, että tiettyjä aloja yhdistetään toisiinsa ja tavoitteet asetetaan kullekin alojen yhdistelmälle kansainvälisen koulutusluokituksen (ISCED) mukaisesti. (OKM 331/2016.) Muiden tutkintojen osalta sopimuksissa asetetaan tavoitteet korkeakoulukohtaisesti. Koulutustarjonnan kehittämisen kannalta erityisesti aloja koskevilla tutkintotavoitteilla on suuri merkitys, sillä korkeakoulu ei saa rahoitusta tutkintotavoitteen ylittävistä tutkinnoista. Tämän vuoksi tutkintotavoitteita kutsutaankin rahoitusmallista keskusteltaessa usein tutkintokatoiksi.

Sopimuskaudella 2016–2020 opetus- ja kulttuuriministeriö jätti osan strategiarahoituksesta jaettavaksi kauden aikana erilaisiin kehittämishankkeisiin (ks. OKM 2019c). Kehittämishankkeet tähtäävät yksittäisen koulutusalan opetusyhteistyöhön, kuten yhteisiin verkko-opintokokonaisuuksiin, tai ne liittyvät korkeakoulutuksen ajankohtaisiin muihin kehittämisalueisiin. Nämä niin sanotut kärkihankkeet ovat todennäköisesti vahvistaneet korkeakoulujen yhteistyötä, koska kyse oli useamman kuin yhden korkeakoulun hankkeista. Ideana on ollut yhdessä kehittää ja hyödyntää tuloksia. Kärkihankkeiden tuloksia hyödynnetään myös korkeakoulutuksen Visio 2030:n toteuttamisessa.

Valtioneuvosto on hyväksynyt yliopistojen uuden rahoitusmallin vuosille 2021–2024. Rahoitusmallissa väljennettiin tutkintotavoitteiden alaryhmittelyä yliopistojen osalta, millä tavoitellaan yliopistoille laajempia mahdollisuuksia koulutuksen joustavaan suuntaamiseen. Malli säilyttää kuitenkin tutkintotavoitteiden luonteen ylärajana rahoitettavien tutkintojen määrälle. Tätä perustellaan järjestelmän kokonaisuuden ohjaamisella ja sen varmistamisella, että koulutus kohdentuu työvoimatarpeen kannalta keskeisille aloille. Tutkintojen osuus yliopistojen rahoituksessa nousee nykyisestä 19 %:sta 30 %:iin. Tutkinnoissa huomioidaan jatkossa alakohtaisia eroja, nopeampaa valmistumista ja korkeakoulupaikkojen tehokkaampaa käyttöä. Rahoitusmallissa otetaan käyttöön alakohtaiset erot huomioivat kertoimet, jossa yhteiskuntatieteellisen alan kandidaatti- ja maisteritutkinnot (tilastotiedettä lukuun ottamatta) on sijoitettu ensimmäiseen ryhmään, jossa tutkintojen lukumäärää painotetaan kertoimella 1. Tilastotieteen osalta kerroin on 1,75. (OKM 2019d; 2019e.)

Rahoitusmalli korostaa korkeakoulutuksen strategisuuden merkitystä entisestään, sillä yliopistojen strategiaperusteisen rahoituksen osuus kasvaa 15 %:iin (nykyisin 12 %). Nykyistä läpinäkyvämmäksi tulee strategiaperusteisen rahoituksen jakautuminen toisaalta korkeakoulujen omia strategioita tukeviin toimenpiteisiin ja toisaalta hallitusohjelmasta ja valtioneuvoston tavoitteista lähteviin korkeakoulu- ja tiedepoliittisiin tavoitteisiin. (OKM 2018a.)

Jatkuvan oppimisen osuus yliopistojen rahoitusmallissa kasvaa 2 %:sta 5 %:iin. Tämä muutos ohjaa toimintaa vahvasti, vaikka jatkuvan oppimisen rahoitukseen tarvitaan muitakin rahoituslähteitä ja kannustimia. Erilliset kansainvälistymisindikaattorit, kuten ulkomaisten opiskelijoiden suorittamat tutkinnot ja kansainvälinen opiskelijavaihto, poistuvat rahoitusmallista. Osa rahoituksesta kohdennetaan suoritettujen yhteistyöopintojen perusteella, mikä korostaa korkeakoulujen välistä yhteistyötä, osaamista vahvistavaa profiloitumista ja työnjakoa sekä joustavan koulutustarjonnan kehittämistarvetta. (OKM 2019e.)

Muita ohjaukeinoja ovat ministeriön sopimuskauden aikana tekemät vierailut korkeakouluihin, sopimuskauden puolivälissä käytävät tarkistusneuvottelut, tilastojen pohjalta tehtävä informaatio-ohjaus sekä määrävuosin annettava kirjallinen palaute korkeakoulun toiminnasta ja kehittämistarpeista. Lisäksi ministeriö on tukenut rakenteellista kehittämistä erillisillä hankerahoituksilla, rahoitusmallin strategisen rahoituksen osuuden kautta sekä tutkimuksen profiloinnin rahoituksella.

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksen (2016) mukaan OKM pyrkii edistämään yliopistojen strategisten tavoitteiden toteutumista, kunhan ne eivät vaaranna yliopistojen muodostaman kokonaisuuden tai tietyn alan kehittymismahdollisuuksia. Ohjauksen kokonaisuus oli kuitenkin pirstaloitunut yksittäisiin ohjauvälineisiin. Tarkastuskertomus korosti tarvetta kokonaisnäemykselle ja sitä tukeville rahoitus- ja arviointivälineille. (VTV 2016.)

Tarkastuskertomuksen mukaan ministeriön vuorovaikutus sekä informaatio- ja neuvotteluohjaus ovat viime vuosina vahvistuneet ja monipuolistuneet. Vuoropuhelu on edistänyt rakenteellisten uudistusten toteuttamista ja parantanut yliopistojen tilannekuvaa, ja tätä kautta poliittisen hyväksynnän saaminen muutoksille on helpottunut. Tavoitteellisella rakenteiden kehittämisellä saataneen aikaan toiminnallisesti ja taloudellisesti vahvempia yliopistoja. Tarkastusviraston mukaan yliopistojen välinen työnjako on kehittynyt, yliopistojen määrä vähentynyt sekä yliopistojen selkeä profiili auttanut ulkopuolisen rahoituksen hakemisessa. (VTV 2016, 25.) Tässä tarkastusviraston raportin tulokset eroavat Seurin & Vartiaisen (2018) tuloksista.

Profilointi ymmärretään rakenteellisena kehittämisenä

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry ja suomalaiset yliopistot toteuttivat vuosina 2014–2016 eri koulutus- ja tutkimusaloja koskevia rakenteellisen kehittämisen ja profiloinnin hankkeita (ns. RAKE-hankkeet). Hankkeiden tavoitteena oli selvittää, miten eri alojen koulutusta ja tutkimusta voitaisiin profiloida ja kehittää rakenteellisesti. Yhteiskuntatieteellisen alan koulutuksen ja tutkimuksen rakenteellisen kehittämisen ja profiloinnin raportti julkaistiin vuonna 2015. (Unifi 2015.)

Seurin ja Vartiaisen (2018, 23) mukaan yliopistojen rakenteellista kehittämistä ja profilointia käytetään usein synonyymeinä. Näiden merkitystä ei kovinkaan usein täsmennetä, vaikka tyyppillisesti niillä tarkoitetaan vahvuusalueiden tunnistamista ja niihin panostamista. Seurin ja Vartiaisen (2018, 1) mukaan julkilausuttuja tavoitteita yliopistouudistukselle olivat tehokkaammat toiminnot, selkeämpi työnjako ja selkeämmät profiilit. Yliopistojen rakenteellinen kehittäminen

ei ole edennyt raportin mukaan toivotulla tavalla eikä yliopistojen välinen työnjako ole edennyt, vaan yliopistojen rahoitusmalli asettaa yliopistot ennemminkin keskinäiseen kilpailuun (Seuri & Vartiainen 2018, 1–2). Raportin mukaan profiloitumistakaan ei ole yliopistoissa tapahtunut vuosina 2012–2016, jos profiloinnilla tarkoitetaan suurempien tieteenalaysiköiden muodostamista. Toteutetut yliopistojen rakenteelliset muutokset ovat edistäneet vain hallinnollisten isompien yksiköiden muodostamista. (Seuri & Vartiainen 2018, 32.)

Seurin ja Vartiaisen (2018) haastattelemat yliopistojen rehtorit tunnistivat kuitenkin profiloitumisen tavoitteekseen. Siihen vaikuttaviksi tekijöiksi nähtiin yliopiston tutkimuksen vahvuusalat ja toimintaympäristön muutosten vaikutus koulutukseen. Suurin osa yliopistoista oli omaksunut rahoitusmallin logiikan sisäiseen ohjausjärjestelmäänsä, mikä Seurin ja Vartiaisen mukaan luo riskin yliopistorakenteen vinoutumisesta, sillä eri aloilla on eroja kannattavuudessa rahoitusmallin näkökulmasta. Rehtorit näkivät järjestelmätason rakennekehityksen kuuluvan OKM:n vastuulle, ja erityisesti alakohtaiset tutkintokatot koettiin voimakkaaksi ohjaukskeinoksi yliopistojen profiilien kannalta. Rehtorien suhtautuminen koulutuksen työnjakoon vaihteli: osa kannatti koko maan kattavaa alakohtaista verkostoa kandidaatin tutkinnosta lähtien, osan mielestä jo kandidaattivaiheen työnjako on tarpeellista. Katsottiin, että rohkeampi yksiköiden kilpailukyky edistävä rahoituspolitiikka tukisi koko järjestelmää. Tieteenalaysiköiden vaihdanta yliopistojen välillä sai kannatusta, vaikka sellaisen käytännön toteuttaminen on vaikeaa, erityisesti suurten tieteenalojen kohdalla. (Seuri & Vartiainen 2018, 34–36.) Seurin ja Vartiaisen haastattelemat rehtorit korostivat, että yliopistojen koulutusprofiilien täytyy palvella ympäröivän yhteiskunnan tarpeita, vaikka tutkimusprofiilien painotukset voisivatkin selkeämmin perustua yliopistojen vahvuuksiin. Esimerkiksi opetuksen hankkiminen muilta yliopistoilta tukisi monipuolista peruskoulutuksen tarjontaa enemmän tutkimuksellisesti profiloituneissa yliopistoissa. (Seuri & Vartiainen 2018, 37.)

Korkeakoulujen profiloitumista tarkasteltaessa tutkimus ja koulutus eroavat toisistaan. Vaikka profilointi laajasti ymmärrettynä ei ole edennyt, tutkimuksen profiloituminen on edennyt yliopistoissa, mitä on tukenut Suomen Akatemian yliopistojen profiloitumisen rahoitus. Rahoitusinstrumentin tarkoitus on tukea ja nopeuttaa yliopistojen strategioiden mukaista profiloitumista tutkimuksen laadun kehittämiseksi. Rahoitusta on myönnetty hankekokonaisuuksiin, jotka vahvistavat yliopiston strategisia tutkimusaloja ja uusia avauksia. (Suomen Akatemia 2019.) Tutkimuksen profilointirahoituksen vaikutus koulutukseen etenee hitaasti, sillä vaikutukset tulevat esimerkiksi opetus- ja tutkimushenkilökunnan rekrytointien kautta.

Arvioinnissa käytetyt keskeiset käsitteet

Tämän arvioinnin keskeisiä käsitteitä ovat *koulutusala*, *koulutustarjonta* ja *koulutustarjonnan kehittäminen*, *profiili* ja *profiloituminen*, *jatkuva oppiminen*, *osaamislähtöisyys*, *työelämärelevantsi*, *koulutuksen strateginen johtaminen* sekä *koulutusjärjestelmän rakenteet* ja *ohjaus*.

Koulutusosalalla tarkoitetaan tässä arvioinnissa yliopistojen osalta Valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (VN 794/2004 muutoksineen) mainittua koulutusala.

Arvioinnissa *koulutustarjonnalla* ja *profiililla* tarkoitetaan:

- Korkeakoulujärjestelmän tasolla koulutustarjonnalla tarkoitetaan sitä, mitä alan koulutusta tarjotaan missäkin korkeakoulussa. Koulutustarjonnan kokonaisuus muodostaa arvioinnin kohteena olevan *koulutusalan profiilin* Suomessa.
- Korkeakoulun tasolla koulutustarjonnalla tarkoitetaan sitä, mitä tutkintoja ja jatkuvan oppimisen muotoja korkeakoululla on koulutusosalalla. Koulutustarjonnan kokonaisuus muodostaa *korkeakoulun profiilin* koulutusosalalla.
- Tutkinnon tasolla koulutustarjonnalla tarkoitetaan tutkinnon tarjoamaa osaamisesta ja työelämärelevanssista. Niiden luoma kokonaisuus muodostaa *tutkinnon profiilin*.
- Jatkuvan oppimisen muotojen tasolla koulutustarjonnalla tarkoitetaan jatkuvan oppimisen eri muotojen tarjoamaa osaamisesta ja työelämärelevanssista. Niiden luoma kokonaisuus muodostaa *jatkuvan oppimisen tarjonnan profiilin*.

Koulutustarjonnan kehittämisellä tarkoitetaan laajasti niitä menettelyjä, joilla koulutustarjontaa kullakin edellä mainitulla tasolla kehitetään. *Profiloituminen* ymmärretään koulutustarjonnan tietoisena kehittämisena kohti haluttua profiilia.

Jatkuvalla oppimisella tarkoitetaan niitä koulutusmuotoja, joita tarjotaan pääsääntöisesti muille kuin tutkinto-opiskelijoille. Näitä koulutusmuotoja ovat esimerkiksi avoin yliopisto-opetus, täydennyskoulutus ja erikoistumiskoulutukset. Jatkuvalla oppimisella viitataan, samoin kuin elinikäisen oppimisen käsitteellä, ihmisen koko elämänkaaren aikaiseen, monelle elämänalueelle ulottuvaan oppimiseen. Jatkuva oppiminen kattaa siten sekä formaalin, muodollisen koulutusjärjestelmän mukaisen oppimisen, että koulutusjärjestelmän ulkopuolella ja siitä täysin riippumatta tapahtuvan oppimisen. (OKM 2018b, 11.)

Osaamislähtöisyys ymmärretään tässä arvioinnissa vastaavasti kuin osaamisperustaisuus-käsite, jolla suomeksi yleisesti viitataan englanninkielisiin *learning outcome-based* ja *competence-based* käsitteisiin. Osaamisen käsitettä kuvastaa tulkintojen moninaisuus. Osaamisen käsitettä käytetään, kun viitataan tietoon (*knowledge*), taitoon (*skill*), pätevyYTEEN (*competence*), asenteisiin (*attitude*), osaamistavoitteisiin (*intended learning outcomes*) tai oppimistuloksiin (*achieved learning outcomes*). Osaamistavoitteella tarkoitetaan ilmaisuja, jotka kuvaavat, mitä opiskelija tietää, ymmärtää ja osaa tehdä tietyn oppimisprosessin päätyttyä. (EC 2015.) Osaamislähtöisyyteen liittyy myös tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien kansallinen viitekehys, joka jaottelee koulutusjärjestelmään kuuluvat tutkinnot, oppimäärät ja muut laajat osaamiskokonaisuudet niiden edellyttämän osaamisen (osaamistasokuvaukset – *descriptors*) perusteella kahdeksalle tasolle. (ks. VN 93/2017.)

Työelämärelevanssilla tarkoitetaan tutkintojen kykyä tarjota opiskelijoille sellaista osaamista, jota he tarvitsevat valmistumisensa jälkeen työelämässä.

Koulutuksen strategisella johtamisella tarkoitetaan menettelyitä, joilla korkeakoulun johto edistää korkeakoulun pitkän aikavälin kehitystä ja tunnistettuja kehitystarpeita koskevien strategisten tavoitteiden toteutumista koulutuksessa.

Koulutusjärjestelmän rakenteet ja ohjaus pitävät sisällään lainsäädännön ja muut opetus- ja kulttuuriministeriön käyttämät keinot korkeakoulujen ohjaamiseen. Arvioinnin kannalta merkittäviä rakenteita ja ohjauskeinoja ovat muun muassa koulutusvastuusäntely, korkeakoulujen rahoitusmallit sekä OKM:n ja korkeakoulujen väliset sopimukset.

Arviointiprosessi

4

4.1 Arvioinnin suunnittelu ja toteutus

Yhteiskuntatieteellisen ja kolmen muun koulutusalan arviointien suunnittelu ja toteutus organisoitiin kahdessa erillisessä vaiheessa (ks. liite 2). Koulutusala-arvioinneista käytiin lähetekeskustelu korkeakoulujen arviointijaoston kokouksessa kesäkuussa 2018. Korkeakoulujen arviointijaosto nimitti elokuussa 2018 suunnitteluryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus arvioinnin hankesuunnitelmaksi. Suunnitteluryhmän kokoonpano oli seuraava:

- Vararehtori **Riitta Pyykkö**, Turun yliopisto (puheenjohtaja)
- Vararehtori **Pekka Auvinen**, Karelia-ammattikorkeakoulu
- Kehitysjohtaja **Charlotta Collén**, Oulun yliopisto
- Johtava asiantuntija **Katri Vataja**, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- Opiskelija **Markus Vierumäki**, Lahden ammattikorkeakoulu.

Suunnitteluryhmän ja myöhemmin arviointiryhmän työtä tukivat Karvista arvioinnin projektipäällikköinä toimineet arviointiasiantuntijat **Touko Apajalahti** (31.5.2019 asti), **Mira Huusko**, **Kirsi Mustonen**, **Mirella Nordblad** ja **Otto Leppänen** (1.6.2019 alkaen).

Suunnitteluryhmä piti syys-marraskuun 2018 aikana kolme kokousta ja valmisteli hankesuunnitelman, jonka korkeakoulujen arviointijaosto hyväksyi 30.11.2018. Suunnitteluryhmä muotoili hankesuunnitelmaan arviointikysymykset (ks. liite 1) ja tiedonkeruun eri vaiheet. Hankesuunnitelman valmisteluvaiheessa kuultiin Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:tä, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry:tä, Suomen opiskelijakuntien liitto (SAMOK) ry:tä sekä Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ry:tä.

Arvioinnin suunnitteluvaiheen alussa syyskuussa 2018 yliopistoja ja ammattikorkeakouluja informoitiin arvioinnin käynnistymisestä. Samassa yhteydessä kutakin arvioinnin piiriin kuuluvaa yliopistoa ja ammattikorkeakoulua pyydettiin nimeämään arvioinnin korkeakoulutason yhteyshenkilö, jonka tehtävänä oli huolehtia arviointiin liittyvästä tiedonkulusta ja tiedonkeruusta korkeakoulun sisällä sekä muusta arviointiin liittyvästä käytännön toteutuksesta korkeakoulussa. Lisäksi korkeakouluja pyydettiin nimeämään koulutusalaakohtaisia edustajia (1–5/koulutusala), jotka osallistuivat arvioinnin suunnitteluun verkkotyöpajassa lokakuussa 2018. Verkkotyöpaja toteutettiin Ideatehdas-sovellusta käyttäen. Työpajaan osallistui 224 henkilöä, joista 44 % oli yliopistoista, 44 % ammattikorkeakouluista ja 12 % opiskelijoita sekä työelämän järjestöjen edustajia. Työpajassa annettiin yhteensä noin 3200 arviota siitä, kuinka tärkeitä mitkään arviointikysymykset olisivat. Osallistujat myös ehdottivat yhteensä noin 240 uutta kysymystä arvioinnissa tarkasteltaviksi. Ottamalla arvioinnin kohteena olevan neljän koulutusalan edustajat mukaan arvioinnin suunnitteluun pyrittiin osaltaan edistämään arvioinnin vaikuttavuutta.

Arvioinnin toteutusta varten korkeakoulujen arviointijaosto nimitti 30.11.2018 neljä alakohtaista arviointiryhmää. **Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arviointiryhmään** nimitettiin seuraavat henkilöt:

- Varadekaani **Ullamaija Seppälä**, Helsingin yliopisto (puheenjohtaja 29.10.2019 asti)
- Professori **Jussi Kivistö**, Tampereen yliopisto (varapuheenjohtaja, puheenjohtaja 29.10.2019 alkaen)
- Dekaan, professori **Marko Joas**, Åbo Akademi
- Opiskelija **Viivi Kaikkonen**, Jyväskylän yliopisto
- Yliopettaja **Teemu Rantanen**, Laurea-ammattikorkeakoulu
- Professori **Terhi Rantanen**, The London School of Economics and Political Science
- Johtaja **Teija Tiilikainen**, The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats.

Arviointiryhmä työskenteli vuoden 2019 eri aineistojen ja analyysien parissa sekä piti yhteensä seitsemän kokousta. Arvioinnin projektipäällikkönä toimi arviointiasiantuntija **Mirella Nordblad** Karvista. Arviointiasiantuntija **Kirsi Mustonen** Karvista toimi projektipäällikön taustatukena. Korkeakouluharjoittelija **Timo Rahkonen** tuotti valmiiden palauteaineistojen ja yliopistojen itsearviointikyselyjen määrällisen analyysin ja ko. aineistojen kuvauksen. Neljällä samanaikaisesti toteutettavalla korkeakoulutuksen koulutusala-arvioinnilla oli myös ohjausryhmä, joka koostui eri arviointiryhmien puheenjohtajista: vararehtori, professori Riitta Pyykkö (ohjausryhmän puheenjohtaja), TkT Anneli Pirttilä, varadekaani Ullamaija Seppälä (Jussi Kivistö 29.10.2019 alkaen) ja professori emeritus Jyrki Wallenius.

Yhteiskuntatieteellisen alan arviointiin osallistuneet kahdeksan yliopistoa nimesivät oman arvioinnin yhteyshenkilön. Yhteyshenkilöiden tehtävänä oli muun muassa koordinoida yliopistossaan koulutusalan yhteinen itsearviointi sekä tutkintotason itsearviointi maaliskuussa 2019.

4.2 Arvioinnissa käytetyt aineistot ja menetelmät

Arviointiaineisto kerättiin eri menetelmin yhteistyössä yhteiskuntatieteellisen alan koulutusta tarjoavien yliopistojen, opiskelijoiden ja sidosryhmien edustajien kanssa. Aineisto kerättiin kolmessa vaiheessa siten, että seuraavassa tiedonkeruun vaiheessa hyödynnettiin edeltäneissä vaiheissa saatua arviointitietoa.

Ensimmäisessä vaiheessa tarkoituksena oli saada kokonaiskuva koulutustarjonnasta ja koulutustarjonnan kehittämisestä. Ensimmäisen vaiheen aineistot olivat:

1. Valmiiden palauteaineistojen, yliopistojen yhteisen opiskelijapalautekyselyn (Kandipalaute) ja maistereiden ura- ja sijoittumisseurannan (Aarresaari) ja Yhteiskunta-alan korkeakoulu- tutetut ry:n kyselyn analysointi.
2. Pro gradu-tutkielma, joka perustuu Tilastokeskuksen palkkatieto- ja muihin aineistoihin.
3. Taustakysely korkeakouluille, jossa kuvattiin tutkintotason koulutustarjontaa ja jatkuvan oppimisen tarjontaa.
4. Alakohtainen itsearviointikysely yliopistoille, jossa oli kaksi osiota:
  - a. koulutusosalalle yhteinen osio
  - b. tutkintotason osio.

Toisessa vaiheessa aineistojen analyysia tarkennettiin seuraavasti:

5. Neljälle arviointiryhmälle yhteiset fokusryhmätyöskentelyt opetus- ja kulttuuriministeriön virkamiesten, yhteisten sidosryhmien ja koulutuksesta vastaavien vararehtoreiden tai vastaavien kanssa sekä yhteiskuntatieteellisen alan oma fokusryhmätyöskentely alan opiskelijoiden, työelämän edustajien ja sidosryhmien kanssa.
6. Case-tarkastelulla, jolla tunnistettiin hyviä käytäntöjä.

Kolmannessa vaiheessa keskityttiin kehittämiseen: tavoitteena oli kiteyttää yhteiskuntatieteellisen koulutusalan vahvuuksia ja kehittämistarpeita suhteessa arvioinnin teemoihin ja muodostaa havaittujen tulosten pohjalta kehittämisuosituksia. Tärkein tilaisuus kolmannessa vaiheessa oli:

7. Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaari, johon osallistui yliopistojen, opiskelijoiden, työelämän ja sidosryhmien edustajia.

Seuraavassa kuvataan tarkemmin käytetyt aineistot.

Valmiit palauteaineistot

Valmistuneiden näkemyksiä tutkinnon tuottamasta osaamisesta ja työelämärelevanssista on selvitetty kolmella valmiilla kyselyaineistolla (ks. Taulukko 1).

TAULUKKO 1. Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arvioinnissa käytetyt palautekyselyt

KYSELY	KOHDERYHMÄ	VASTAUSPROSENTTI JA VASTAAJIEN MÄÄRÄ	RAJOITTEET
Kandipalaute	Kandidaatin tutkinnosta valmistuneet 2017–2018	80 % (n = 2 221)	”En osaa sanoa”-vastaukset ovat mukana asteikolla.
Uraseuranta (maisterit)	Maisterin tutkinnosta valmistuneet 2012	41 % (n = 579)	Arviot tutkinnon tuottamasta osaamisesta koskevat 2012 vanhempia tutkintoja.
Yhteiskunta-alan korkeakoulutettujen kysely	Ennen huhtikuuta 2016 alalta valmistuneet YKA:n jäsenet. Sähköpostikysely.	Ei määriteltävissä tarkasti. Melko matala vastaajamäärä suhteessa alalta valmistuneisiin (n = 1 392).	Vastaajien valmistumisvuodet vaihtelevat välillä 1975–2015. Vastaajien edustavuus ongelmallinen.

Kandipalaute on yliopistojen tekemää jatkuvaa palautteenkeruuta valmistuvilta opiskelijoilta, ja sen kehittämistä vastaa Unifi. Kyselyssä selvitetään opiskelijoiden kokemuksia opintojensa sujuvuudesta, heidän saamastaan tuesta ja opetuksesta, tyytyväisyydestä tutkintoon ja yliopistoon sekä opiskelijoiden osaamisen kehittymisestä. Yliopistojen ura- ja rekrytointipalveluiden Aarresaari-verkoston toteuttamaa uraseurantakyselyä on toteutettu yliopistoissa jo pitkään. Tässä arvioinnissa käytetään vuonna 2017 toteutetun kyselyn tuloksia, jonka aineisto on kerätty viisi vuotta aiemmin valmistuneilta. Kyselyn kautta saadaan tietoa työelämässä olevien maisterin tutkinnon suorittaneiden tyytyväisyydestä tutkintoonsa ja työelämässä tarvittavista taidoista.

Kandipalaute antaa edustavaa ja tuoretta tietoa valmistuneiden opiskelijoiden näkemyksistä. Korkean vastausprosentin ansiosta kyselyn tuloksia voidaan analysoida käytännössä kokonaisaineistoina. Tähän arviointiin opiskelijapalautteista on valittu tarkasteluun kysymykset, jotka liittyvät tutkintojen työelämärelevanssiin ja osaamislähtöisyyteen.

Kyselyiden tiedot on haettu Opetushallinnon tietopalvelu Vipusesta. Käytettävissä on ollut vastaajamäärät sekä aggregoitu tieto vastausten keskiarvoista ja keskihajonnasta luokiteltuna koulutusaloittain ja korkeakouluittain.

Arvioinnissa hyödynnettiin myös Yhteiskunta-alan korkeakoulutettujen (YKA) 2016 keräämää valmista kyselyaineistoa. Kysely on kerätty lähettämällä sähköpostikutsu kaikille YKA:n valmistuneille jäsenille, joilla oli sähköpostiosoite YKA:n rekistereissä.

Pro gradu -tutkielma

Koulutusala-arviointeihin liittyvässä pro gradu -tutkielmassa (Leppänen 2019) tutkittiin korkeakoulutettujen koulutusvalintojen tilastollista yhteyttä tuloihin ja työllistymisen todennäköisyyteen, kun vakioitiin useita yksilöiden lähtökohtaisia havaittuja ominaisuuksia. Tutkielmassa tarkasteltiin yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelleiden, 28–35 vuotiaiden uran alkuvaiheen tuloja ja työllistymistä ja erilaisia ala-korkeakoulu -yhdistelmiä vuosina 2000–2016. Aineistona oli erilaisia Tilastokeskuksen tutkimusaineistoja. Tässä raportissa tarkastellaan yhteiskuntatieteellisellä alalla opintonsa 10 vuotta sitten aloittaneita, joita oli yhteensä 5356.

Tutkielmassa käytettiin regressioanalyysiä, jonka avulla tarkasteltiin vastemuuttujan riippuvuutta valituista selittävästä muuttujista. Käytettyjen kuvaajien arviot (95% luottamusväleillä) perustuvat regressiomalliin, jossa on vakioitu henkilöiden sukupuoli, äidinkieli, kotikunta (lukion aikana), äidinkielen ja matematiikan ylioppilaskirjoitusten arvosanat ja mittausvuosi. Vuositulot pohjautuvat 10 vuotta korkeakoulututkinnon aloittamisen jälkeiseen tilanteeseen. Raportoidut keskimääräiset vuositulot (ennen veroja) perustuvat palkka- ja yrittäjätuloihin vuosina 2000–2016, eikä tulonsiirtoja huomioida.

Taustakysely korkeakouluille

Korkeakoulujen yhteyshenkilöille tammikuussa 2019 lähetetyssä taustakyselyssä pyydettiin kuvaamaan kandidaatin- ja maisterin tutkintoon johtavaa alan koulutustarjontaa ja jatkuvan oppimisen tarjontaa. Kaikki kahdeksan yliopistoa, jotka tarjoavat yhteiskuntatieteellisen alan alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta Suomessa, vastasivat kyselyyn. Jatkuvan oppimisen kuvaukset liittyivät pääasiassa avoimen yliopiston ja täydennyskoulutuksen tarjonnasta.

Itsearviointikyselyt koulutusosalalle ja tutkinto-ohjelmille

Arviointiryhmät muotoilivat kaikille neljälle alalle yhteiset itsearviointikyselyt alakohtaisesti sekä tutkinto-ohjelmille suunnitteluryhmän tekemien arviointikysymysten pohjalta. Muutama alakohtainen yhdyshenkilö testasi itsearviointikyselyn helmikuussa 2019 ja vastausten pohjalta muokattiin lopullinen kysely. Alakohtainen itsearviointikysely lähetettiin kaikille alan opetusta tarjoaville korkeakouluille maaliskuun alussa 2019 ja vastausaika oli kuun loppuun asti. Itsearviointi toteutettiin kahtena erillisenä kyselynä: koulutusosalalle yhteinen kysely ja tutkintotason kysely.

Koulutusalan yhteiseen kyselyyn pyydettiin yhtä yliopistokohtaista vastausta. Kyselyssä oli toiveena, että vastaaminen tehtäisiin ryhmätyöskentelynä, johon osallistuisi tutkintokoulutuksesta vastaavia henkilöitä, jatkuvan oppimisen kehittämisestä vastaavia henkilöitä sekä opiskelijoiden edustajia yhteiskuntatieteelliseltä alalta. Kyselyn teemat olivat koulutustarjonnan yhteys strategiaan, kansainvälistymiseen ja tutkimukseen tai tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan, työelämärelevanssi, ennakoititiedon kerääminen ja käyttö, jatkuvan oppimisen tarjonnan kehittäminen ja korkeakoulujärjestelmän ohjauskeinot sekä alalla tehtävä kansallisen tason koordinaatio. Kyselyyn vastaamisen arvioitiin kestävän 1,5–2 tuntia. Kyselyyn oli mahdollisuus vastata suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi.

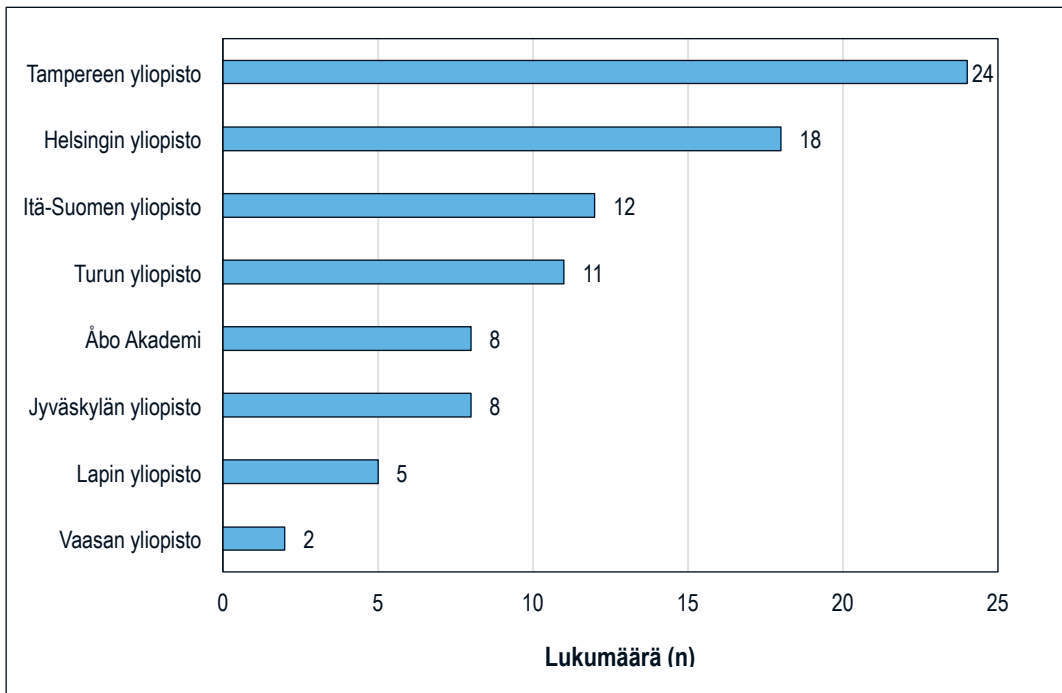
Vastauksia saatiin kaikilta kahdeksalta yliopistolta, jotka tarjoavat alan tutkintokoulutusta. Seitsemässä vastaajaryhmässä oli mukana tutkinto-ohjelmasta ja jatkuvasta oppimisesta vastaavia henkilöitä, opetus- ja tutkimushenkilöstöä sekä hallinto- tai tukihenkilöstöä. Opiskelijoita oli mukana viidessä ryhmässä. Yhden yliopiston vastauksesta vastasi ryhmä muut.

Tutkintotason kyselyyn pyydettiin vastauksia jokaiselta alan tutkinto-ohjelman edustajalta, mutta niin, että alemmista ja ylemmistä tutkinto-ohjelmista pyydettiin vastaukset erikseen. Mukaan otettiin myös alan kansainväliset sekä monitieteiset ohjelmat, joista on mahdollista saada yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto. Tieteelliseen jatkotutkintoon johtavat koulutukset eivät olleet tässä arvioinnissa mukana. Tutkintotason kyselyllä kerättiin tietoa erityisesti tutkintojen tavoittelemasta osaamisesta ja tutkintojen profilista. Ohjeistuksessa toivottiin, että vastaukset kyselyyn laatisi ryhmä, jossa on vähintään kaksi tutkinto-ohjelman ja sen kehittämisen hyvin tuntevaa henkilöä. Kyselyyn vastaamisen arvioitiin kestävän 1,5–2 tuntia. Kyselyyn oli mahdollisuus vastata suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi.

Arviointi kattoi kaikki yhteiskuntatieteellisen alan yliopistokoulutukset, mutta ei psykologikoulutusta. Filosofista, viestinnästä ja tilastotieteestä otettiin mukaan ne tutkinto-ohjelmat, joista on mahdollista saada yhteiskuntatieteellisen alan ylempi tai alempi korkeakoulututkinto.

Yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmien määrä oli kyselyn ajankohtana 78 (kandidaatin tutkinto-ohjelmat, maisterin tutkinto-ohjelmat sekä kandidaatin ja maisterin yhteistutkinto-ohjelmat), mukaan lukien tiedossa olleet uudet ja lakkautetut tutkinto-ohjelmat. Vastauksia tutkintotason kyselyyn saatiin yhteensä 88. Joidenkin tutkinto-ohjelmien osalta saatiin useampi kuin yksi vastaus ($n = 4$). Tämä selittyy sillä, että kyseessä oli monta eri oppiainetta sisältävä laaja-alainen tutkinto-ohjelma ja kyselyyn vastasi eri oppiaineiden edustajat samasta tutkinto-ohjelmasta. Vastauksia ei saatu yhteensä 11 tutkinto-ohjelmasta. Kyseiset tutkinto-ohjelmat olivat pääasiassa uusia, lakkautettuja tai monen eri alan tutkintoja tarjoavia ohjelmia.

Yliopistoittain vastaukset jakautuivat kuvion 2. mukaisesti:

KUVIO 2. Yhteiskuntatieteellisen alan tutkintokohtaisen kyselyn vastausten lukumäärä yliopistoittain (n = 88)

Useimmissa (84 %) yliopistoissa kyselyyn vastaajiin kuului tutkinto-ohjelmasta vastaavia henkilöitä sekä opetus- ja tutkimushenkilöstöä (72 %). Osassa yliopistoja vastausten laatimiseen osallistui myös hallinto- ja tukihenkilöstöä (41 %) ja opiskelijoita (14 %). Kaikille tutkinto-ohjelmien itsearviointeihin vastanneille lähetettiin vertailutietoa tutkinto-ohjelman vastauksista suhteessa alan kaikkiin vastauksiin toukokuussa 2019.

Fokusryhmätyöskentely

Arviointiin liittyi kahdentyyppistä fokusryhmätyöskentelyä: kaikille neljälle alalle yhteinen sekä yhteiskuntatieteellisen alan oma fokusryhmätyöskentely (ks. liite 3).

Kaikille neljälle alalle yhteinen työskentely toteutettiin neljänä fokusryhmähaastatteluna, joihin osallistui yhteensä 48 henkilöä.

1. Arenen avulla toteutettiin ammattikorkeakoulujen vararehtoreiden, koulutusjohtajien ja vastaavien haastattelu Kuopiossa 8.5.2019 valtakunnallisten AMK-päivien yhteydessä. Tilaisuudessa oli 12 haastateltavaa. Haastattelijat olivat kolmesta arviointiryhmästä. Aikaa haastatteluun oli 1½ tuntia.

2. Unifin avulla toteutettiin yliopistojen koulutuksesta vastaavien vararehtoreiden haastattelu Svenska Handelshögskolanin tiloissa 14.5.2019. Tilaisuuteen osallistui 12 haastateltavaa. Haastattelijat olivat kaikista neljästä arviointiryhmästä. Haastattelu kesti tunnin.
3. Opiskelijoille, ammattiliittojen edustajille, aihepiirin tutkijoille sekä muille yhteisille sidosryhmille pidettiin 3.6.2019 Karvin tiloissa neljä erillistä fokusryhmähaastattelua, joihin osallistui yhteensä 18 haastateltavaa. Haastattelijat olivat kaikista neljästä arviointiryhmästä. Haastattelut kestivät jokainen 1½ tuntia.
4. OKM:n fokusryhmätyöskentely toteutettiin 10.9.2019 OKM:n tiloissa. Haastattelu oli suunnattu OKM:n keskeisille virkamiehille, joita oli paikalla 6 henkilöä. Haastattelijat olivat kaikista neljästä arviointiryhmästä. Haastattelu kesti 1 ½ tuntia.

Yhteiskuntatieteellisen alan omat fokusryhmähaastattelut toteutettiin 17.5.2019 kolmena erillisenä, mutta peräkkäisenä tilaisuutena. Ryhmähaastattelut oli suunnattu alan työnantajien edustajille, alan opiskelijoille sekä ammattiliittojen että järjestöjen edustajille. Haastateltavia oli yhteensä 16 henkilöä.

Case-tarkastelu

Arviointiryhmä valitsi yliopistojen itsearviointiaineistojen pohjalta muutamia hyviä käytäntöjä. Lisäksi yliopistoilta pyydettiin lisäaineistona lyhyitä kuvauksia 1–2 erinomaisesta käytännöstä liittyen työelämäyhteistyöhön. Arviointiryhmän valitsemat caset on liitetty tämän arviointiraportin lukuun 5.

Kehittämisseminaari

Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaari toteutettiin 23.9.2019 Helsingissä. Tilaisuuteen osallistui yhteiskuntatieteellisen alan yliopistojen henkilöstön ja opiskelijoiden edustajia sekä sidosryhmien ja yliopiston ulkopuolisen työelämän edustajia. Osallistujia oli yhteensä 28. Seminaarissa esiteltiin arvioinnin alustavia johtopäätöksiä ja kerättiin osallistujien näkemyksiä ja kehittämisideoita erityisesti johtopäätöksiin liittyen.

Tulokset:
Yhteiskunta-
tieteellisen
alan koulutus-
tarjonnan
nykytila ja sen
kehittäminen

5

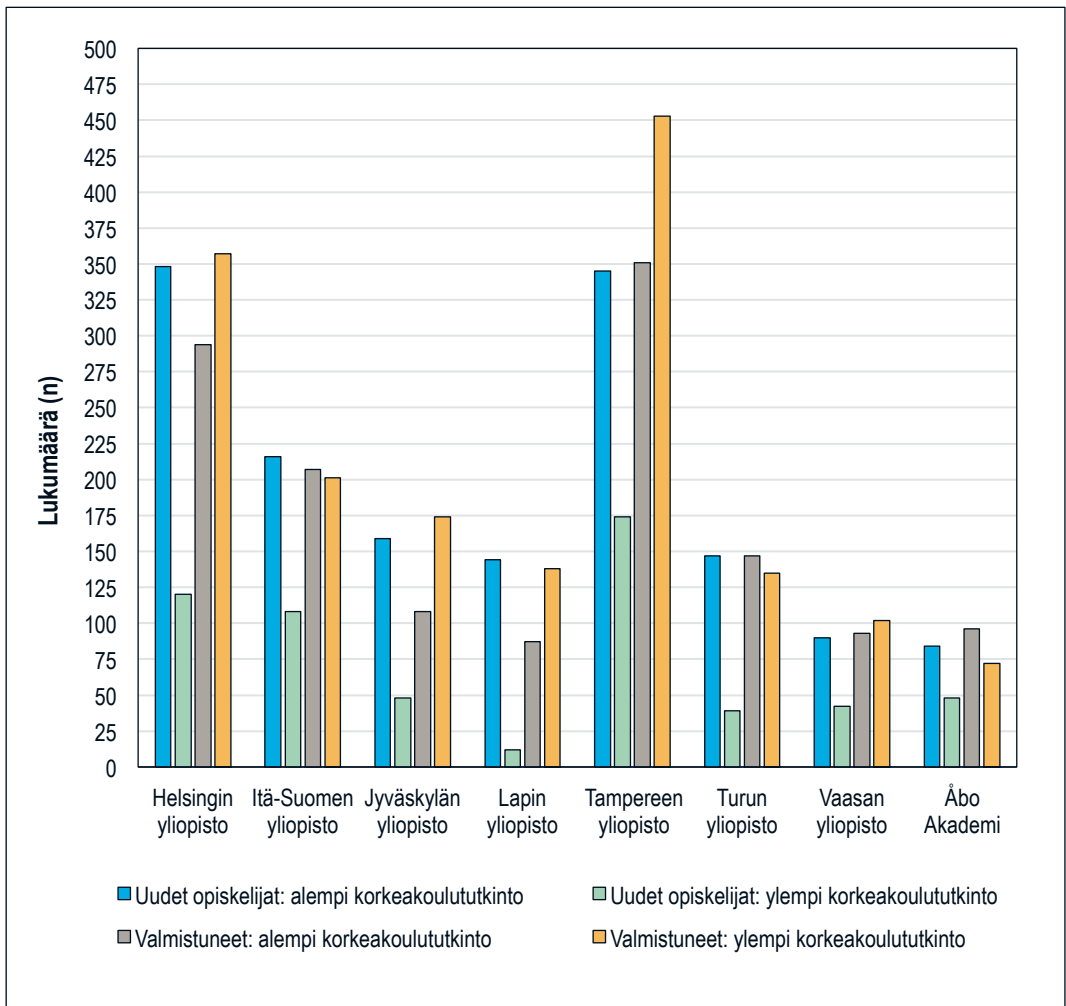
5.1 Yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjonnan profiili, koordinointi ja kehittäminen

Tässä luvussa tarkastellaan yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjonnan profiilia ja kehittämistä korkeakoulujärjestelmän tasolla erityisesti suhteessa järjestelmätason ohjauskeinoihin, ennakkointiin ja koordinointiin. Aineistona on käytetty koulutusalan yhteisen ja tutkintotason itsearviointikyselyjen vastauksia, fokusryhmähaastatteluita sekä yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarin antia.

Tutkinto-ohjelmien sisältämä oppiaineiden kirjo on laaja ja tieteenalallinen profiili monipuolinen

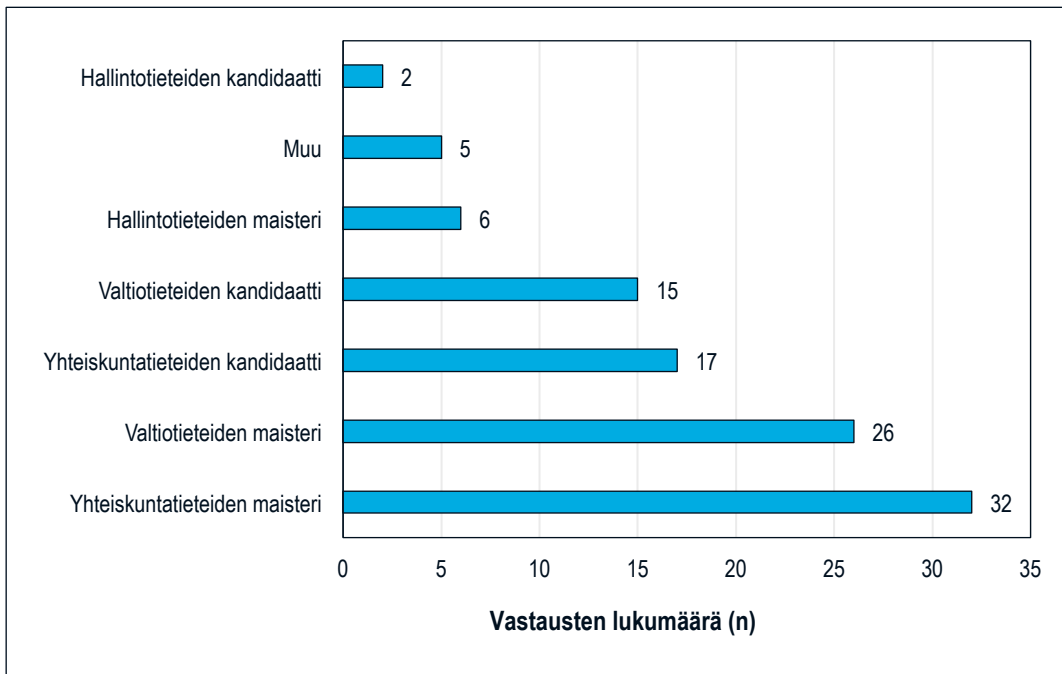
Yhteiskuntatieteellisen alan tutkintokoulutusta tarjoavat Suomessa kahdeksan yliopistoa: Helsingin yliopisto (ml. Svenska social- och kommunalhögskolan), Itä-Suomen yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Lapin yliopisto, Tampereen yliopisto, Turun yliopisto, Vaasan yliopisto ja Åbo Akademi. Yhteiskuntatieteellisen alan tutkintojen järjestämisestä ei ole määrätty ammattikorkeakoulujen toimiluvissa. Arvioinnin ajankohtana keväällä 2019 yliopistoissa oli yhteensä 78 tutkinto-ohjelmaa, joista 48 oli maisteriohjelmaa, 16 kandidaattiohjelmaa ja loput 14 yhteistutkinto-ohjelmaa (kandidaatti ja maisteri). Selvityshetkellä pääosa tutkinto-ohjelmista oli suomen- tai ruotsinkielisiä, englanninkielisten ohjelmien lukumäärä oli 15.

Yhteiskuntatieteellisen alan kandidaattitason ja maisteritason sisäänottojen ja tutkintojen määrät vaihtelevat yliopistojen välillä (ks. kuvio 3). Sisäänotto- ja tutkintomäärien osalta merkittävimmät yhteiskuntatieteellisen alan kouluttajat ovat Tampereen yliopisto ja Helsingin yliopisto, joiden osuus on noin 75 % alan koulutuksesta (ylempi korkeakoulututkinto). Volyymiltaan seuraavaksi suurimmat kouluttajat ovat Jyväskylän yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto. Yliopiston kokoon suhteutettuna yhteiskuntatieteellisen alan koulutus on merkittävässä asemassa etenkin Lapin yliopistossa.

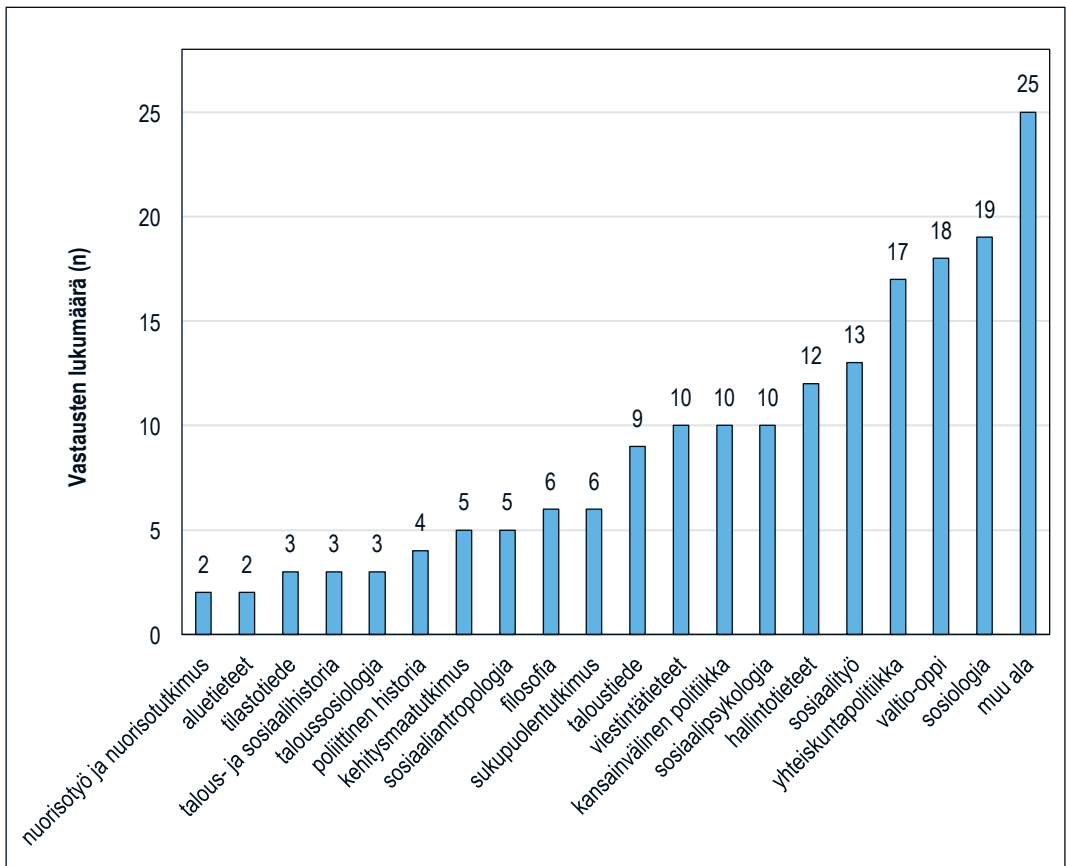
KUVIO 3. Yhteiskuntatieteellisen alan uusien ja valmistuneiden opiskelijoiden lukumäärä tutkinnoittain ja yliopistoittain vuonna 2018 (Vipunen 2019) (uudet opiskelijat = 2 124 ja valmistuneet = 3 015)

Yliopistojen yhteiskuntatieteellinen koulutus tuottaa pääsääntöisesti kolmea tutkintonimikettä kandidaatti- ja maisteritasoilla. Yhteiskuntatieteiden maisteri on eniten käytetty tutkintonimike, mutta lähes yhtä usein esiintyy valtiotieteiden maisteri. Hallintotieteiden maisteri on käytössä selvästi harvinaisempi. Maisteritason tutkinto-ohjelmia on enemmän kuin kandidaattitason tutkinto-ohjelmia (ks. kuvio 4).

KUVIO 4. Yhteiskuntatieteellisen alan tutkintotason itsearviointikyselyn vastausten lukumäärä tutkintonimikkeittäin (n=88)

Tutkintonimikkeet eivät kuitenkaan kuvaa yhteiskuntatieteellisen yliopistokoulutuksen sisällön laajuutta. Tutkinto-ohjelmien sisältämä oppiaineiden kirjo on laaja, ja tieteenalakohtainen profiili täten moniulotteinen. Tutkintotason kyselyn vastausten perusteella erityisesti sosiologia, valtio-oppi ja yhteiskuntapolitiikka sisältyvät määrällisesti suuren osaan yhteiskuntatieteellisen alan tutkintoja. Yhteiskuntatieteellisen alan laajuus tulee selvästi esille kasvavien uusien alojen ja myös monitieteellisten tutkinto-ohjelmien kautta. Useisiin tutkinto-ohjelmiin sisältyy runsaasti myös muita kuin kuviossa 5 mainittuja oppiaineita, ja tästä syystä ”muu ala” on suurin yksittäinen ryhmä. Ryhmään kuuluu sekä temaattisia monitieteellisiä ohjelmia (esimerkiksi alueelliset ohjelmat, johtamisen ohjelmat) että yhteiskuntatieteiden rajapintojen ohjelmia (oikeustieteet, kasvatustiede, terveys- ja kestävyystieteet yms.). Yhteiskuntatieteet ovat selvästi laajentuneet etenkin maisteriohjelmien kautta monimuotoiseen ja monitieteeseen suuntaan.

KUVIO 5. Tutkintotason itsearviointikyselyn vastaajien ilmoittamat tutkinto-ohjelman tarkemmat alat (n=88)

Laaja-alaiset kandidaattiohjelmat ovat vielä verrattain uusi ilmiö, joskin hakukohteiden määrä on jonkin verran pienentynyt viime vuosikymmenen aikana opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) ohjaustavoitteiden suuntaisesti. Tästä huolimatta useista yliopistoista löytyy laaja-alaisia kandidaattiohjelmiä. Sosiaalitieteiden ympärille on useimmiten luotu oma kandidaattiohjelmansa ja alan muista oppiaineista usein politiikan tutkimuksen, hallintotieteiden tai viestinnän tutkimuksen ympärille omansa. Kandidaattiohjelmien sisällä on laajalti mahdollisuus valita opintoja useasta eri pääaineesta tai opintokokonaisuudesta. Opiskelijoiden valinnanmahdollisuudet ovat joko säilyneet ennallaan tai vain hieman kaventuneet huolimatta siitä, että hakukohteita on tarjolla vähemmän kuin aikaisemmin. Opintosuunnan valinnan ajankohtaa on useassa yliopistossa siirretty ajallisesti eteenpäin niin, että valinta tapahtuu vasta kandidaattiopintojen aikana. Kandidaattiohjelmilla tavoitellaan laajaa yleissivistävää osaamista yhteiskuntatieteissä, niin substanssin kuin myös tutkimusmenetelmien hallinnassa.

Maisteriohjelmat ovat osaltaan laajentaneet yliopistojen tutkinto-ohjelmien sisältöjä. Maisteriohjelmat ovat selvästi erikoistumiseen tähtääviä ohjelmia joko pääaineen sisällä tai monitieteellisesti temaattisen kokonaisuuden ympärillä, ja niiden tieteenalallinen valikoima on varsin monimuotoinen. Monissa yliopistoissa on useampia englanninkielisiä monitieteisiä maisteriohjelmia, jotka ainevalikoimasta riippuen saattavat tarjota myös useampia tutkintovaihtoehtoja. Eri yliopistojen tarjoamien tutkinto-ohjelmien kesken on jonkin verran päällekkäisyyttä erityisesti alan yleisten oppiaineiden ympärille rakennetuissa opintokokonaisuuksissa, mutta myös huomattavaa eriytymistä ja pitkälle erikoistuneita ohjelmakokonaisuuksia. Näistä esimerkkeinä ovat Itä-Suomen yliopiston erikoistuminen sosiaalitieteisiin ja ympäristöpolitiikkaan/ -maantieteeseen ja Vaasan yliopiston erikoistuminen hallintotieteisiin. Esimerkkejä varsin pitkälle erikoistuneista maisteriohjelmissa ovat Tampereen yliopiston tilintarkastuksen ja arvioinnin maisteriohjelma, pelitutkimuksen (Game studies) maisteriohjelma sekä Lapin yliopiston matkailututkimuksen kandidaatti- ja maisteriohjelma.

Koulutusalan yhteisessä itsearviointikyselyssä kaikkien kahdeksan yliopiston alan edustajat korostivat, että oman yliopiston koulutustarjontaa on osin ainutlaatuista suhteessa muihin yliopistoihin. Oman yliopiston koulutustarjontaa koetaan erityiseksi, koska tarjolla on sellaisia uniikkeja tutkinto-ohjelmia, tieteenaloja tai laaja-alaisia eri opintosuuntien yhdistelmiä, joita ei ole muualla Suomessa. Koulutustarjonnan laajuus sekä ruotsin- ja englanninkielinen tarjonta nostettiin myös esiin koulutustarjonnan erityisyyksinä. Laaja-alaisuus voi olla myös selkeä strateginen valinta, profiili tai tarve antaa laaja-alaista yhteiskunta-alan koulutusta alueellisen tai kielellisen kattavuuden varmistamiseksi. Tutkimuksen ja opetuksen yhteisvaikutus on vahva sekä maisteriohjelmissa että substanssisisältöjen osalta myös kandidaattiopinnoissa. Sisällöllinen ja toiminnallinen erikoistuminen laajojen kandidaattiohjelmien ja vahvasti tutkimukseen perustuvien, profiloituneiden maisteriohjelmien välillä herättää kysymyksen siitä, missä määrin tutkintorakenteen kaksiportaisuus ja sen mukaiset siirtymät yliopistojen välillä toteutuvat kandidaatin ja maisterin tutkinnon nivelkohdassa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ohjausote koetaan yliopistoissa vahvaksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) vastaa koulutustarjonnan kansallisen tason kehittämisestä ja koordinoinnista ensisijaisesti koulutusvastuusäntelyn ja korkeakoulu- ja alakohtaisten tutkintotavoitteiden kautta. Haastateltujen OKM:n edustajien mukaan koulutusvastuusäntely on ministeriön näkökulmasta tarkoituksenmukaista, sillä sen avulla pyritään varmistamaan korkeakoulujen alakohtainen työnjako erityisesti alueellisesta näkökulmasta sekä yhteiskunnan kannalta tärkeiden koulutusalojen riittävän tarjonnan osalta. Koulutusvastuiden uudelleenmäärittelyn tavoitteena on ollut myös antaa yliopistoille aiempaa paremmat mahdollisuudet toteuttaa eri tieteen- ja koulutusaloja yhdistäviä kokonaisuuksia ja vahvistaa mahdollisuuksiaan vastata yhteiskunnan osaamistarpeisiin, tieteen muutoksiin sekä profiloitua vahvuusalueilleen. OKM:n haastateltujen edustajien näkemysten mukaan koulutusvastuualojen sisällä korkeakouluilla on pääsääntöisesti riittävästi liikkumatilaa oppiaine- ja tutkinto-ohjelmien tarjontaan liittyvissä päätöksissä. Lisäksi ministeriön mukaan on huomioitava, että alueiden kehittymisen ja elinvoimaisuuden varmistamiseksi koulutusvastuilla ohjattu tarjonta on vahvasti poliittinen kysymys.

Yhteiskuntatieteellisen alan koulutusvastuita on asetuksessa täsmennetty monia muita aloja vähemmän. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen (896/2019) mukaan ainoastaan filosofian ja sosiaalityön osalta säännellään koulutusvastuista tarkemmin. Mainitun asetuksen mukaan yliopistojen on järjestettävä alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta filosofian osalta Helsingin yliopistossa, Jyväskylän yliopistossa sekä Turun yliopistossa. Sosiaalityön osalta koulutusta on annettava Helsingin yliopistossa (myös ruotsin kielellä annettu kandidaatin tutkintokoulutus Svenska social- och kommunalhögskolanissa), Itä-Suomen yliopistossa, Jyväskylän yliopistossa, Lapin yliopistossa, Tampereen yliopistossa sekä Turun yliopistossa. Vaikka koulutusvastuusääntely yhteiskuntatieteellisellä alalla on suhteellisen alhaista, se myös osaltaan rajaa yliopistojen autonomiaa ja tuottaa ainakin osin maantieteestä johtuvia haasteita täyttää työmarkkinoiden tarpeet ainakin ruotsinkielisen työvoiman osalta.

Myös tutkintotavoitteiden rooli koulutustarjonnan ohjaamisessa on merkittävässä roolissa. Tutkintotavoitteiden asettamisessa sekä järjestelmä- että yliopistotasolla huomioidaan etenkin edellisten tulossopimuskausien toteutuma, sisäänottomäärät, läpäisyaste sekä alakohtainen ennakointitieto. OKM:n tehtävänä on sovittaa yliopistojen tutkintotavoiteosuudet toisiinsa. Mikäli tarjontaa tarkastellaan (kaikkien alojen) työllistymisindikaattorien valossa, kehittämisessä ja koordinoinnissa ollaan OKM:n edustajien mukaan onnistuttu kohtuullisesti. Yliopistot ovat oman työllistymisseurantansa puitteissa pystyneet mitoittamaan tavoitteitaan ja suuntaamaan sisältöjä hyvin etenkin yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla. Toisaalta yleisellä tasolla voidaan todeta, että korkeakoulut eivät aina ole olleet kovin aktiivisia reagoimaan tutkintotavoitteiden alentamisella etenkin niillä aloilla, jossa koulutustarpeet ovat vähenemässä.

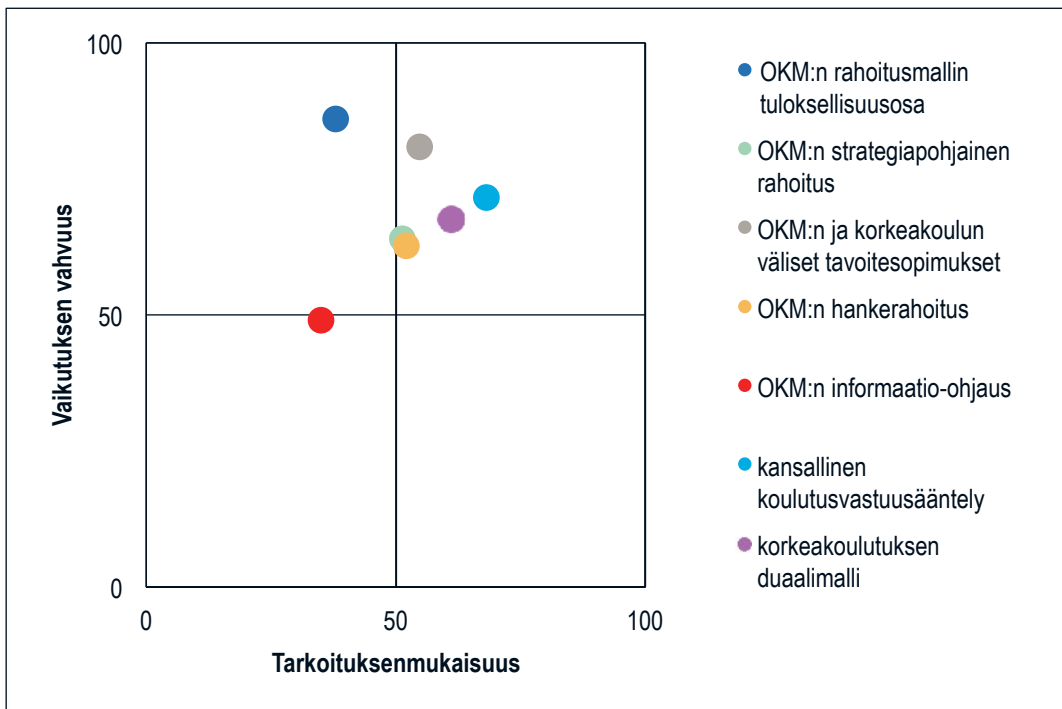
On olennaista ymmärtää, mitä profiloinnilla tarkoitetaan ja mitä sillä tavoitellaan. Profiloitumiseen liittyvän ohjauksen kannalta on ongelmallista, että OKM:llä ei haastattelujen perusteella ole selvää käsitystä tai kriteeristöä riittävän yliopistokohtaisen profiloitumisen määrittelemiseksi. Arvioinnissa näkökulmat jakautuivat sen suhteen, tulisiko yhteiskuntatieteellisen alan tutkintokoulutuksessa ylipäättään nykyistä vahvemmin profiloitua. Oppiaineen tai yksikön sisäinen profiloituminen sai enemmän kannatusta kuin poisvalinnat ja oppiaineiden keskittäminen tiettyihin yliopistoihin. Profiloitumisen yhtenä edellytyksenä on myös yliopistojen välinen koulutusyhteistyö. Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämiseminaarissa esitettiin myös näkökulmia, joiden mukaan eri oppiaineiden/ tieteenalojen opettaminen eri yliopistoissa tukee monipuolista koulutustarjontaa ja vertailukohteita alalla. Alueelliset osaamistarpeet ja opiskelijoiden tasavertaiset mahdollisuudet opiskella ja saada laadukasta ja monipuolista opetusta eri puolella maata ovat myös profiloitumiseen liitettävä kysymyksiä.

Eräs keskeinen haaste ministeriön ohjauksen aikaansaamien vaikutusten arvioinnissa on aiheeseen liittyvän tutkimus- ja selvitystiedon puute. Esimerkiksi yliopistojen rahoitusmallin vaikutuksia ei ole kattavasti tutkittu, vaikka tulosohejausta on sovellettu yliopistojärjestelmässä jo yli 20 vuoden ajan. OKM:n edustajien mukaan rahoitusmallin asema ohjausvälineenä korostuu ehkä jopa liikaa. Rahoitusmalli on ministeriön näkökulman mukaan ollut kohtuullisen toimiva pitkäkestoisena, tehokkuutta painottavana välineenä, mutta sen ongelmana on mallin staattisuus, koska se ei kannusta muutosherkkyyteen. Uuden, vuonna 2021 käyttöön otettavaan rahoitusmallin strategisen rahoituksen osuuteen on kuitenkin suunniteltu sisällytettävän mahdollisuus korkeakoulukohtaisten indikaattorien rakentamiseen. OKM:n edustajien haastattelun mukaan ministeriö on myös

pyrkinyt tukemaan yliopistojen profiloitumista Suomen Akatemian kautta kohdennettavalla profiloitumisrahoituksella ja edellisen hallituskauden kärkihankkeilla. OKM:n näkemys on, että edellä mainitut profiloitumista tukevat toimenpiteet ovat tukeneet yliopistojen profiloitumisvalintoja.

Yliopistojen näkökulma OKM:n ohjaukseen eroaa jossakin määrin edellä kuvatuista ministeriön näkemyksistä. OKM:n ohjausote kokonaisuutena koetaan yliopistoissa vahvaksi. Yliopistojen vararehtoreiden mukaan löyhempi ohjaus mahdollistaisi luovempia ja pitkäjänteisempiä prosesseja koulutuksen kehittämisessä, jos yliopistojen ei tarvitsisi kiinnittää niin suurta huomiota OKM:lle raportointiin. Myös kärkihankerahoitus koettiin vaikutuksiltaan ristiriitaisena, sillä vararehtoreiden näkemysten mukaan hankerahoitus saattaa tuottaa lyhyen aikavälin tuloksia syöden samalla rahoitusta, jota voitaisiin käyttää tehokkaammin perusrahoituksena.

Koulutusalan itsearviointikyselyn mukaan yliopistojen ohjaukseen toivotaan enemmän pitkäjänteisyyttä, johdonmukaisuutta ja ennakoivuutta, ja sen tulisi olla yhtenäisempää eri sopimuskausien välillä. Vastausten mukaan ohjauskeinot koetaan paikoitellen ristiriitaisiksi korkeakoulutason kehittämistyön näkökulmasta. Myös ohjauksen tavoitteet koetaan paikoitellen ristiriitaisiksi. Yliopistoilta edellytetään samanaikaisesti sekä profiloitumista että yhteistyötä, vaikka molempien samanaikainen saavuttaminen koetaan joskus mahdottomaksi. Vastausten mukaan etenkin yhteistyötä pitäisi tukea enemmän sekä ohjauksella että rakenteilla. Joidenkin vastaajien näkemysten mukaan tiukalla ohjauksella ei voida kuitenkaan tukea parhaalla mahdollisella tavalla tieteen ja koulutuksen monimuotoisuutta.

KUVIO 6. Ohjauskeinojen tarkoituksenmukaisuus ja vaikutuksen vahvuus koulutusalan yhteisen kyselyn vastaajien mukaan. Vastaajien keskiarvot ohjauskeinoittain (n=8)

Koulutusalan itsearviointikyselyn mukaan korkeakoulujen ohjaus koetaan hieman eri tavoin riippuen ohjausinstrumentista (ks. kuvio 6). Eniten ohjausvaikutusta katsotaan olevan OKM:n rahoitusmallin tuloksellisuusosalla eli tulosindikaattoreiden perusteella kohdennettavalla rahoituksella. Vähiten taas vaikutusta koetaan olevan OKM:n informaatio-ohjauksella. Tarkoituksenmukaisimmaksi ohjauskeinoksi katsotaan koulutusvastuusääntely, epätarkoituksenmukaisemmaksi taas informaatio-ohjaus. Koulutusvastuusääntelyn pitämistä tarkoituksenmukaisena ja sen vaikutusten samanaikainen kritisointi ovat tietyllä tavalla ristiriidassa keskenään. Toisaalta eräs tulkinta on, että koulutusvastuusääntelyä saatetaan pitää tarkoituksenmukaisena juuri siitä syystä, että yhteiskuntatieteiden alalla se on vähäistä. Informaatio-ohjauksen vaikutusten vähäisyyttä ja heikkoa tarkoituksenmukaisuutta voi selittää se, että muut ohjausvälineet korostuvat samojen päämäärien tavoittelussa informaatio-ohjausta enemmän.

Korkeakoulujärjestelmän ohjausta voidaan pitää vastausten perusteella kohtuullisen vahvana ja pääosiltaan tarkoituksenmukaisena. Vastausten tulkinnessa on toki huomioitava, että kyselyn vastaajat edustavat ainoastaan kahdeksaa yliopistoa. Kyselyn tulokset kuitenkin osaltaan heijastelevat vuonna 2018 julkaistun korkeakoulu-uudistuksen vaikutusten arvioinnin tuloksia (Wennberg ym. 2018, 65–68). Wennberg ym. mukaan myös yksityiskohtainen indikaattoriperusteinen rahoitusmalli rajoittaa korkeakoulujen tosiasiallista autonomiaa.

Vaikka koulutusvastuusääntely koetaan siis suhteellisen tarkoituksenmukaiseksi ohjauskeinoksi, sen vaikutuksia koulutusalojen kehittämisessä myös kritisoitiin. Yliopistojen vararehtoreiden haastattelussa esitettyjen näkemysten mukaan ilman tutkintokattoja ja koulutusvastuiden sääntelyä yliopistojen yhteistyö ja roolien jakaminen helpottuisi, jos yliopistoilla ei olisi tarvetta kapeakatseiseen oman tuottavuutensa suojeluun. Ilman tutkintokattoja ja koulutusvastuusääntelyä myös profiloitumisen oletettaisiin helpottuvan, koska yliopistoilla olisi tällöin suuremman autonomian mahdollistama pitkäjänteisempi ote kehittää tutkintoja omista vahvuuksistaan käsin.

Yliopistojen omaehtoinen profilointi ei ole täysin onnistunut

Yliopistojen koulutusalojen profiloitumista ohjaavat monet tekijät, ja sama koskee myös yhteiskuntatieteellistä koulutusala yliopistojen sisällä. Vahvoina, sääntelyyn perustuvina tekijöinä nousevat esiin yliopistojen koulutusvastuu (esim. sosiaalityön koulutus, ruotsinkielinen tarjonta). Yliopistojen omat strategiat ja tutkimukselliset profiilit heijastuvat myös kunkin yliopiston koulutustarjontaan ohjaten sitä. Tutkintotasolle suunnatun kyselyn vastausten perusteella valtaosa yhteiskuntatieteellisen alan ohjelmista kokee linkittyvänsä hyvin yliopistojensa strategioihin ja profileihin. Tämä yhteys toteutuu kuitenkin useimmissa tutkinto-ohjelmissa niin, että ohjelmassa huomioidaan useita yliopiston painoaloja tai siten, että ohjelma toteuttaa yliopiston strategian läpileikkaavia teemoja.

Yliopistojen tutkimuksen profilointi on edennyt koulutuksen profilointia nopeammin, joka johtunee mm. siitä, että tutkimuksen profilointi on tuettu vahvasti erillisrahoituksella (mm. Suomen Akatemian profiloitumista tukeva rahoitus). Yliopistojen koulutusvararehtoreiden haastattelussa esitettyjen näkökulmien mukaan tutkimuksen profiilit ovat selvempiä kuin koulutuksen, kun taas toisten näkökulmien mukaan tutkimusprofiilit ohjaavat yliopiston koulutus-

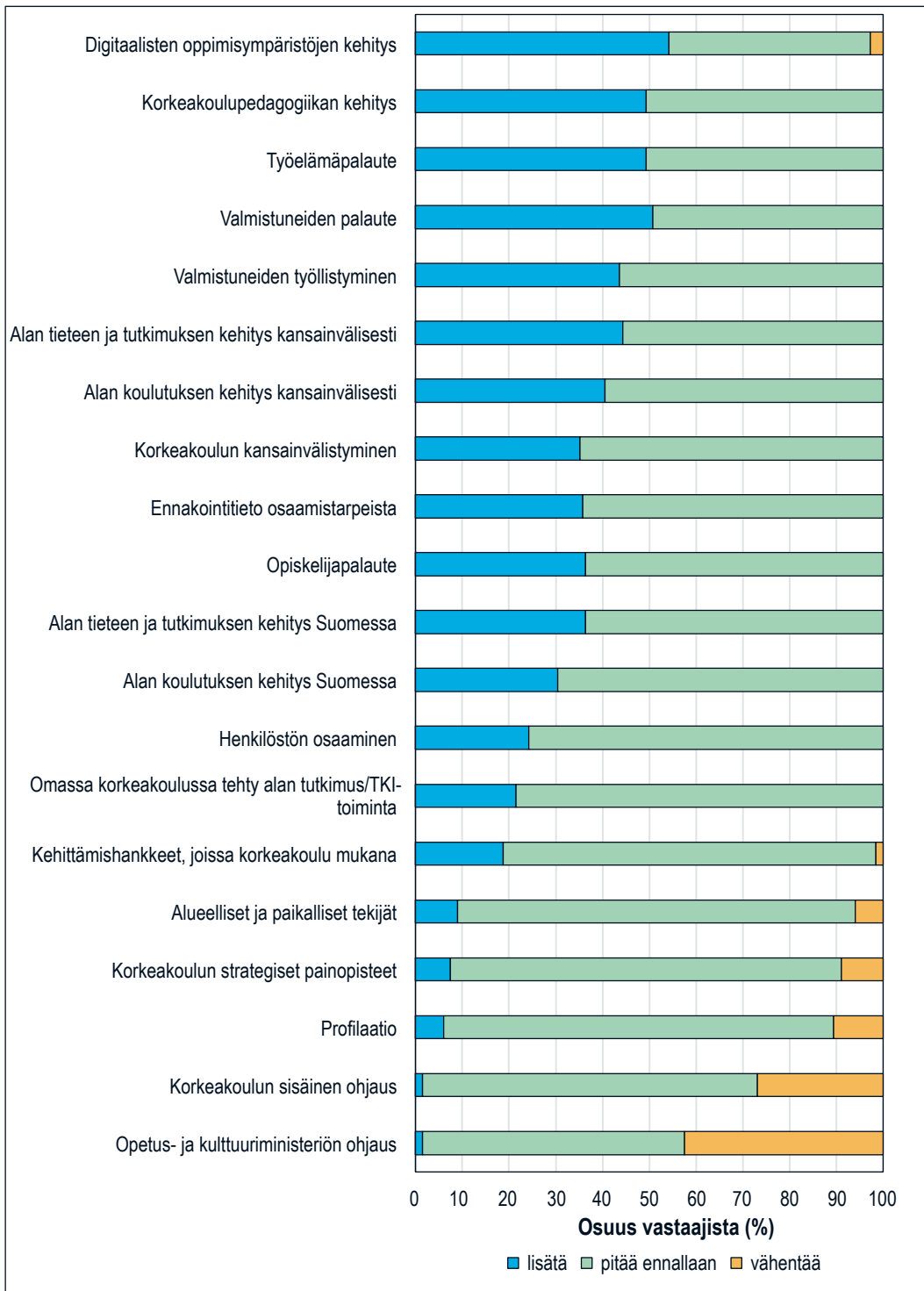

profilia. Tutkintotason itsearviointikyselyn vastausten perustella tarvetta tutkinto-ohjelmien profiloitumisen nopeuttamiseen ei ainakaan kandidaatin ja maisterin tutkinto-ohjelmien osalta nähdä. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on monipuolistunut viime vuosikymmeninä, sillä moni- ja poikkitieteellinen tutkimus on vahvistunut yliopistoissa. Tätä kehitystä tukevat myös osin ulkopuolisen tutkimusrahoituksen muodot. Jossain määrin tutkimuksen profilointi on luonut uusia monitieteellisiä opintokokonaisuuksia tai maisteriohjelmiä. Joissakin yliopistoissa uusia maisteriohjelmiä on kehitetty esimerkiksi kytkien niitä yliopistojen profiloitihankkeiden teemoihin.

Yliopistojen strategisten painopisteiden, kuten myös tutkimus- ja TKI-toiminnan, tärkeys tutkinto-ohjelmien suunnittelussa pysynee ennallaan tulevaisuudessa. Enemmistö yhteiskuntatieteellisen alan tutkintotasolle suunnatun kyselyn vastaajista oli sitä mieltä, että strategisten painopisteiden vaikutus tulee pitää ennallaan (ks. kuvio 7).

Yliopistojen omaehtoinen, yhdessä koordinoitu profilointi on osoittautunut haastavaksi. Yliopistojen omaehtoiset profiloitumisyrietykset ovat lähes kauttaaltaan epäonnistuneet laajojen profiloitumisvalintojen aikaansaamisessa (esimerkiksi Unifi:n ns. RAKE-hankkeet ja Samordningsdelegationen för den svenskspråkiga högskoleutbildningen i Finland). Vuosina 2014–2015 Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi koordinoi ja toteutti useiden alojen rakenteellisen kehittämisen hankkeet. ”Yhteiskuntatieteellisen alan koulutuksen ja tutkimuksen rakenteellinen kehittäminen ja profilointi” -raportissa (Unifi 2015) todettiin tarve tiiviimmälle yhteistyölle yliopistojen välillä. Raportissa suositeltiin yhteiskuntatieteellisten alojen yksiköiden ja verkostojen profiloitumista toisiaan täydentävästi ja kunkin omat vahvuudet turvaten. Keinoiksi profiloitumiselle esitettiin päällekkäisyyksien purkamista, joka sisälsi mahdollisuuden myös oppiaineiden ja tutkinto-ohjelmien harkittuihin lakkauttamisiin. Raportissa esitettiin kandidaatti- ja maisteritason rakenteellista erottamista siten, että kandidaatin tutkintoa suorittaville opinto-oikeutta ei enää myönnettäisi automaattisesti saman yliopiston maisteriopintoihin. Tavoitteena oli lisätä opiskelijoiden liikkuvuutta, yliopistojen välistä kilpailua ja niiden kannustimia keskittyä vahvuusalueilleen ja mahdollisesti profiloitua erikseen kandidaatti- ja maisteriohjelmiin. (Unifi 2015.)

Mainitussa raportissa hahmotellut kehityssuunnat eivät ole laajamittaisesti toteutuneet. Yliopistojen välistä, myös poisvalintoja sisältävää työnjakoa ei ole merkittävästi tapahtunut yhteiskuntatieteellisellä alalla. Yliopistot ovat olleet varovaisia tekemään toimenpiteitä, jotka merkitsisivät koulutusalojen lakkauttamista tai siirtoa toiseen yliopistoon. Myös yliopistojen koulutusvararehtoreiden mukaan yliopistot ovat epäonnistuneet omaehtoisessa alakohtaisessa profiloinnissa, jossa ongelmana on ollut muun muassa tuottavaksi koetuista aloista luopuminen. Painopistevalinnat kuuluvat yliopistojen autonomian ytimeen ja ovat siksi yliopistoille vaikea sisäinen johtamishaaste. Oppiaineiden ja ohjelmien siirrot vievät paljon aikaa, eivätkä opiskelijat ja henkilökunta ole usein myötämielisiä laajamittaisille muutoksille. Tästä syystä vapaaehtoisesti tapahtuva, yliopistolähtöinen profiloituminen edellyttää tutkinto-ohjelmien toimijoiden kannatusta tai vähintäänkin hyväksyntää. Profiloitumisen vaikeudesta huolimatta yliopistoista lähtevä itseohjautuvaa muutosta voidaan kuitenkin pitää hyväksyttävyyden kannalta parempana kuin yliopiston ulkopuolelta ohjattua profiloitumista. Myös tätä tukevat tutkinto-ohjelmien kyselyn tulokset, joiden mukaan OKM:n ohjauksen roolin ei tulisi kasvaa vaan pikemminkin vä-

KUVIO 7. Eri tekijöiden vaikutus tutkinto-ohjelman osaamistavoitteiden ja sisältöjen uudistamisessa tulevaisuudessa tutkintotason itsearviointikyselyn vastaajien mukaan (n=88)

hentyä (ks. kuvio 7). Oma asiansa on myös tehdä oppiainetasoiset, pienetkin profiloitumisvalinnat nykyistä näkyvämmiksi. Esimerkiksi yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarissa saatujen näkemysten mukaan etenkin opiskelijoilla ei useinkaan ole selvää käsitystä ”mikroproflaatioksi” tunnistettavista, samojen oppiaineiden toisistaan eroavista painotuksista yliopistojen välillä.

OKM:n edustajien mukaan myös aluepoliittiset intressit toimivat joskus koulutukseen liittyvän profiloitumisen vahvana esteenä. Tämä näkemys sai osaltaan vahvistusta myös alan kehittämisseminaarissa, joskin seminaarin osanottajat näkivät päällekkäisen ja laaja-alaisen tarjonnan juuri alueellisista tarpeista nousevana vahvuutena. Eräänä syynä profiloitumishalukkuuden puutteeseen voidaan pitää myös yliopistojen perusrahoitusmallia, joka ei erityisemmin kannusta yliopistojen yhteistyöhön tai merkittäviin strategiisiin poisvalintoihin. Talouspolitiikan arviointineuvoston vuonna 2018 julkaiseman selvitysraportin mukaan rahoitusmalli kannustaa samankaltaisiin rakenteellisiin valintoihin kaikissa yliopistoissa. Tämä johtuu osaltaan siitä, että yliopistojen profiloitumista tuetaan yliopistojen perusrahoitusmallin sisältyvän strategiarahoitusosion sekä Suomen Akatemian kautta jaettavan profiloitumisrahoituksen kautta. Näiden taloudellinen merkitys on kuitenkin yliopistoille vähäisempi kuin indikaattorien kautta kohdennettavan perusrahoituksen merkitys (Seuri & Vartiainen 2018, ks. myös luku 3). On kuitenkin huomioitava, että uusi, vuonna 2021 käyttöön otettava rahoitusmalli painottaa strategiarahoitusta nykyistä mallia hieman enemmän.

Yliopistojen koulutusvararehtoreiden mukaan duaalimallia ylläpitävä lainsäädäntö saattaa olla ristiriidassa profiloitumisvaateen kanssa, sillä se rajaa korkeakoulujen profiloitumisvalintoja etenkin tutkintotasojen osalta. Useimpien haastateltujen opiskelijoiden näkemysten mukaan duaalimallin aikaansaama ero yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä on perusteltu. Etenkin opiskelijat kokivat, että useille yhteiskuntatieteellisille aloille ominainen teoreettisuus, kriittisyys ja akateemisuus pääsevät toteutumaan laajamittaisesti vain yliopistoissa. Toisaalta myös yhteiskuntatieteissä on vahvasti professionaalisia aloja, jolloin tämä ero on häilyvämpi. Tutkintotasot koettiin duaalimallin kannalta erääksi keskeiseksi haasteeksi. Duaalimallilla on osittain vaikutusta myös yhteiskunta-alan koulutukseen, vaikka suurin osa maisterivaiheen opiskelijoista on tyypillisesti oman yliopiston kandidaattitutkinnon suorittaneita. Osa ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla tarvitsee kuitenkin mahdollisuuden yhteiskuntatieteellisen alan maisteriopintoihin tukemaan mahdollisuutta edetä esimies- ja johtotehtäviin julkishallinnon sisällä. Kaksiportaisen tutkintomallin aikaansaamat muutokset kandidaatti- ja maisteritutkintojen keskinäisestä asemasta ovat kehittyneet hitaasti, mutta niiden vaikutukset alkavat jo olla näkyviä tutkintotasojen roolin eriytymisessä.

Työnantajanäkökulmasta ongelmallinen asia on alempi korkeakoulututkinto ja sen tuottama arvo työmarkkinoilla. Fokusryhmähaastateltujen työnantajien ja useimpien alan opiskelijoiden mukaan yhteiskuntatieteellisellä alalla tarvittavaa, työelämän kannalta riittävää tietoutta ja laajaa osaamista ei kolmivuotisen kandidaatin tutkinnon aikana voida saavuttaa. Toisaalta kaikkien koulutusalojen yhteisissä fokusryhmähaastatteluissa vallitseva kanta oli, että kandidaatin tutkinnon jälkeen tulisi olla mahdollista siirtyä työelämään, ja josta taas tulisi olla sujuvat mahdollisuudet tulla jatkamaan maisterin tutkintoon. Tätä tukevat myös alan opiskelijoiden hyvä työllistyminen opintojen aikana ja jatkuvan oppimisen tavoitteet. Tutkintotasot ovat työ-

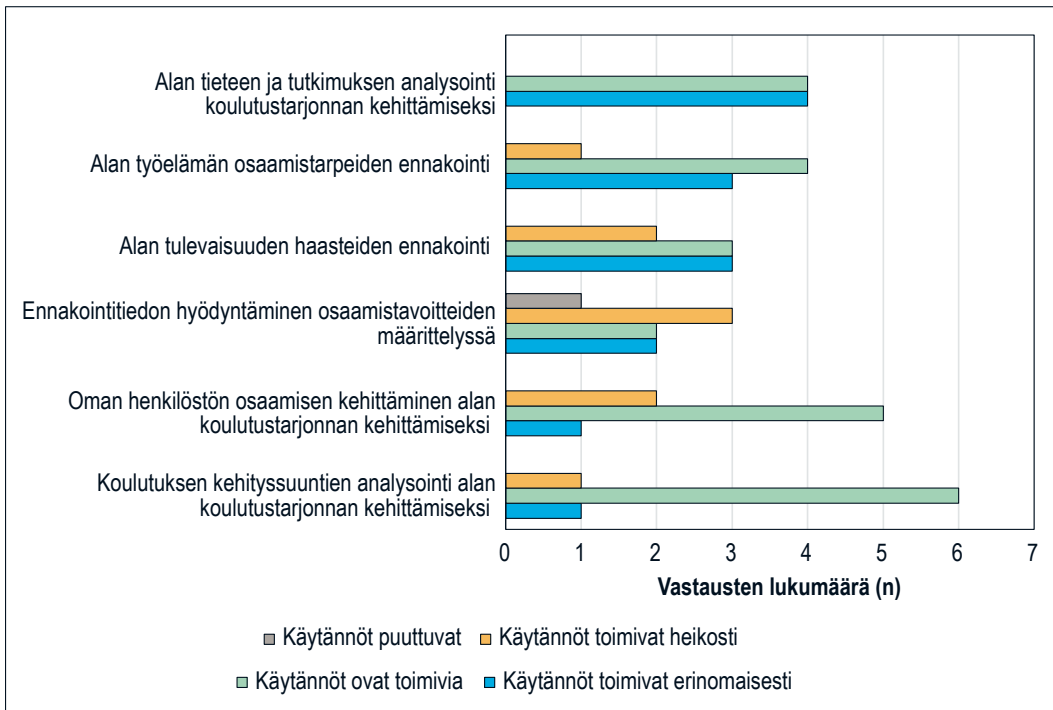
markkinoiden toimintaan keskeisesti liittyvä kysymys, jota ei ole helppo ratkaista. Muutokset edellyttäisivät muun muassa työhönottoon liittyvien kelpoisuusvaatimusten uudelleen tarkastamista etenkin julkisella sektorilla.

Tulevaisuuden osaamistarpeiden ja toimintaympäristön muutosten ennakointi on hidasta

Koulutustarjonnan sisältöjen ja mitoituksen tarkoituksenmukaisuuden varmistamiseksi on järjestelmätasolla monia haasteita. Sekä yhteiskuntatieteellisen alan fokusryhmähaastattelussa että koulutusalojen yhteisissä fokusryhmähaastattelussa korostettiin, että ennakoinnin näkökulmasta nykyinen tutkintorakenne on vanhanaikainen ja jäykkä muuttumaan. Tämän korjaamiseksi tarvittaisiin nopealiikkeisyyttä vastamaan työelämän muutoksiin. Myös OKM:n edustajien näkemysten mukaan etenkin tutkintotavoitteisen koulutuksen ohjaukselliset (tutkintotavoitteet, rahoitusmalli) ovat jäykkiä ja hitaita, ja niillä ei voida reagoida nopeisiin muutostarpeisiin. Yliopistojen koulutusvararehtoreiden mukaan erityisesti tutkintokatot ohjaavat vahvasti yliopistojen koulutustarjontaa sekä alojen että tutkintotasojen suhteen. Mikäli tätä sääntelyä ei olisi tai se olisi kevyempää, yliopistot pyrkisivät mitoittamaan ohjelmiaan enemmän kysyntälähtöisesti aloille, joilla on akuuttia kysyntää. Erityisesti mainittiin, että suurempi autonomia koulutuksessa auttaisi vastaamaan joustavammin osaajapula-alojen osaamistarpeisiin ja tekemään nopeammin näihin liittyviä uusia tutkimusavauksia. Vararehtoreiden mukaan tutkimusalojen kautta voitaisiin myös ohjata koulutuksen sisältöjä ja määrää joustavammin, mikäli koulutuksen sääntely olisi kevyempää. Koska tulevaisuuden osaamistarpeet ovat arvaamattomia, alojen välistä synergiaa ja erilaisia yhdistelmiä tarvitaan jatkossa enemmän. OKM:n edustajat totesivat yleisellä tasolla, että ennakoititiedon tuottamisen ja hyödyntämisen prosesseissa myös OKM:n sekä Opetushallituksen yhteisen ennakoinnin asiantuntijaelimen, ”Osaamisen ennakointifoorumin”, tuottamassa ennakoititiedossa on vielä kehitettävää. Samoin ministeriön näkökulmasta äkilliset työelämämurrokset liittyen työvoiman ylitarjontaan tai työvoimapulaan ovat haastavia tutkintokoulutuksen tarjonnan ohjaamisen kannalta, sillä näihin ei ole tällä hetkellä toimivia sopeutusmekanismeja OKM:ssä tai korkeakouluissa.

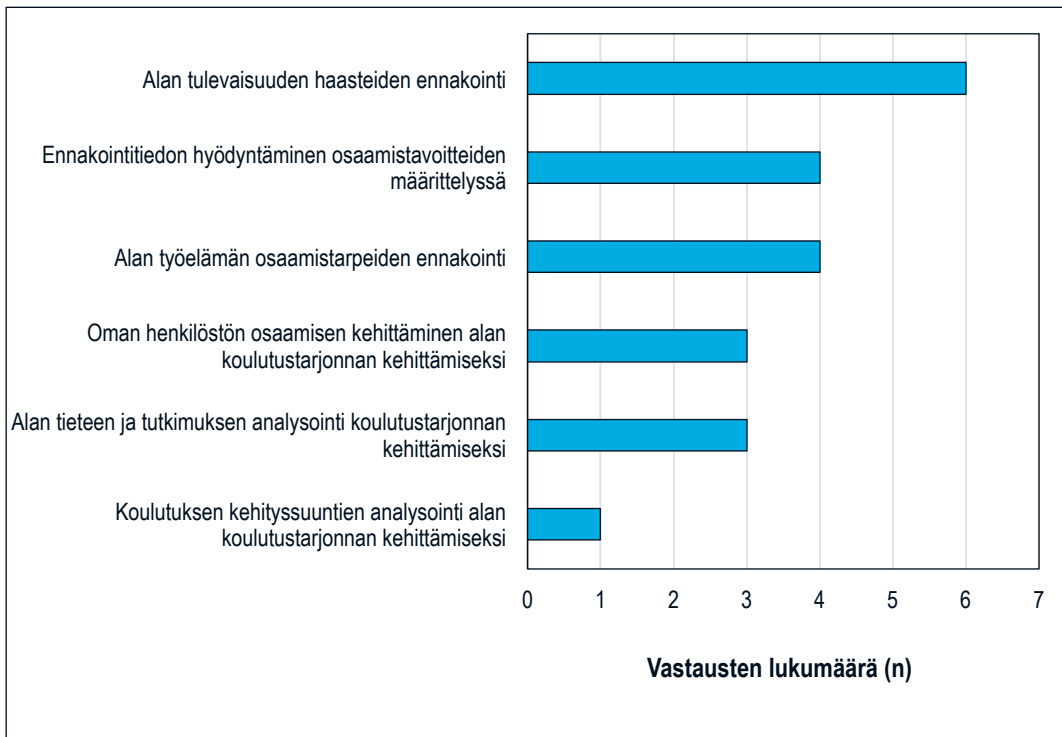
Koulutusalan itsearviointikyselyn mukaan yliopistoissa hyödynnetään ennakoivaa tietopohjaa työelämän tarpeista ja toimintaympäristön muutoksista etenkin uraseurannan ja työllistymisen, opiskelijapalautteiden (kandi- ja opintojaksopalaute), alumnitoiminnan, työelämä- ja sidosryhmäyhteistyöstä saatujen kokemusten sekä palautteen kautta. Joissakin yliopistoissa myös muun muassa yhteistyö ainejärjestöjen, sisäisten ja ulkoisten arviointien tuottaman tiedon hyödyntäminen ja opintojen etenemisen seuranta tuottavat tietopohjaa ennakoinnin tueksi. Myös hakija-, valmistumis- ja työllistymismäärien seuranta kokonaisuutena tuottaa tietopohjaa päätöksenteon tueksi.

Koulutusalan itsearviointivastausten mukaan yliopistojen tulevaisuuden koulutustarpeiden ennakoinnin käytännöt ovat pääsääntöisesti erinomaisella tai vähintäänkin toimivalla tasolla. Erityisesti tieteen ja tutkimuksen analysointi koulutustarjonnan kehittämiseksi ja työelämän osaamistarpeiden ennakointi ovat yliopistojen edustajien näkemyksen mukaan hyvällä tasolla. Sen sijaan ennakoititiedon hyödyntämisessä osaamistavoitteiden määrittelyssä noin puolella yliopistoista käytännöt toimivat heikosti tai niitä ei ole (ks. kuvio 8).

KUVIO 8. Käytäntöjen toimivuus koulutustarpeiden ennakoinnissa koulutusalan yhteisen itse-arviointikyselyn vastaajien mukaan (n=8)

Yliopistojen alakohtaiset edustajat nimeävät keskeisimmiksi kehittämiskohteikseen alan tulevaisuuden haasteiden ja työelämän osaamistarpeiden ennakoinnin sekä ennakointitiedon hyödyntämisen osaamistavoitteiden määrittelyssä. Tämä kertoo näiden kehittämishaasteiden tärkeydestä, sillä alan tulevaisuuden haasteiden ja työelämän osaamistarpeiden ennakoinnin nykytila koetaan valtaosiltaan jo nyt hyvin toimivaksi. Sen sijaan koulutuksen kehityssuuntien analysointia alan koulutustarjonnan kehittämiseksi eivät useimmat vastaajat nostaneet kolmen tärkeimmän kehittämishaasteen joukkoon, koska näihin liittyvät käytännöt koetaan mitä ilmeisimmin jo riittävän toimiviksi (ks. kuvio 9).

KUVIO 9. Tärkeimmät kehitettävät osa-alueet ennakoinnissa koulutusalan yhteisen itsearviointikyselyn vastaajien mukaan. Alue merkitty kolmen tärkeimmän kehityskohteen joukkoon (n=7)

Fokusryhmätapaamisissa yliopistojen ennakoitukyvykkyyttä kohtaan oltiin hieman kriittisempiä. Näiden näkemysten mukaan yliopistoissa olisi hyvä parantaa erityisesti työelämämuutosten ja osaamistarpeiden ennakointia, jossa sidosryhmien näkemysten mukaan yliopistot eivät toistaiseksi ole olleet kovin hyviä. Osittain tämän katsottiin johtuvan kansallisesta sääntelystä etenkin profesioaloilla. Työelämän muutokset ovat nopeita ja osittain vaikeasti hahmottuvia ja tästä syystä osaamistarpeiden arvioinnin tulisi olla huomattavasti systemaattisempaa ja perusteellisempaa. Tavatuista työnantajista osa tuottaa säännöllisesti tietopohjaa yliopistoille työelämän tarpeista oman organisaationsa näkökulmasta. Joillakin työnantajilla on laajempi kosketuspinta tässä suhteessa suoraan opiskelijoihin verkostojen ja järjestötoiminnan kautta.

Koulutustarjonnan koordinointiin tähtäävää yhteistyötä tulee tehdä enemmän

Koulutusalan itsearviointikyselyn perusteella koordinointia tukevaa yliopistojen verkostotyötä on yhteiskuntatieteellisellä alalla. Tällaista työtä ovat muun muassa säännöllisesti järjestettävät verkostotapaamiset. Yksi esimerkki on dekaanipäivät, joissa kokoontuvat yhteiskunnallisten alojen dekanaatti, opintoasioista vastaavat päälliköt ja hallintopäälliköt. Myös jatkokoulutuksessa ja erikoistumiskoulutuksessa yhteistyötä on vuosittain. Koordinoinnin kannalta tärkeää yhteiskuntatieteellisen alan opiskelijavalintayhteistyötä on olemassa eri oppiaineissa, samoin myös

valtakunnallisesti toimivia koulutusyhteistyöverkostoja, joista selvästi kehittynein ja laaja-alaisin on sosiaalityön yliopistokoulutuksen yksiköiden muodostama yhteistyöverkosto Sosnet (ks. verkoston kuvaus). Myös alan tieteellisissä seuroissa ja eri verkostoissa tehtävä yhteistyö palvelee jossain määrin koulutuksen koordinointia.

SOSIAALITYÖN YLIOPISTOVERKOSTO SOSNET

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto (Sosnet) on perustettu toukokuussa 1999 kiinteyttämään ja jäntevöittämään sosiaalityön koulutusyksiköiden olemassa olevaa yhteistyötä ja edistämään uusien yhteistyömuotojen löytämistä. Verkoston muodostavat Helsingin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Lapin yliopisto, Tampereen yliopisto ja Turun yliopisto. Sosiaalityön koulutusta antavat yliopistot ovat 1990-luvulta lähtien suunnitelmallisesti tiivistäneet yhteistyötään ja rakentaneet yhteistyöverkosta. Verkosto on toiminut koko olemassaolonsa ajan aktiivisesti myös kansainvälisellä tasolla.

Verkostoitumisen perustehtävänä on ollut sekä eriyttää koulutusyksiköiden vahvuudet että löytää yhteisen kehittämisen osa-alueet. Toimijajoukko sosiaalityön koulutusosalalla on kansallisesti verrattain pieni, minkä vuoksi yhteistyö on ollut tärkeää sosiaalityön koulutuksen ja tieteenalan kehittämisessä. Verkoston perustehtävänä on ollut edistää peruskoulutukseen liittyvää yhteistyötä ja jatkuvan oppimisen osalta järjestää valtakunnallisesti sosiaalityön erikoistumis- ja tutkijakoulutusta. Näiden molempien osalta erityisenä painopisteenä on ollut verkko-opetuksen kehittäminen. Yhteistyö konkretisoituu peruskoulutuksen osalta myös esimerkiksi sosiaalityön koulutukseen liittyvien ratkaisujen valtakunnallisessa valmistelussa, opiskelijavalintayhteistyössä sekä opetuksen kehittämisessä. Lisäksi verkoston tavoitteena on kehittää sosiaalityön peruskoulutusta osana korkeakoulutuksen duaalimallia ja rakenteellista kehittämistä sekä osallistua koko sosiaalialan korkeakoulutuksen kehittämiseen valtakunnallisesti.

Sosnetin tavoitteena on tiivistää opetustyhteistyötä kaikilla sosiaalityön koulutuksen tasoilla verkkovälitteisten ratkaisujen avulla. Yhteistyön tavoitteena on aikaansaada synergiaetuja, lisätä verkko-opetuksen määrää, sujuvoittaa opiskelijoiden opintojen etenemistä sekä kehittää sosiaalityön opetushenkilöstön verkkopedagogista osaamista. Jatkuvan oppimisen näkökulmasta keskeisin asia sosiaalityön koulutuksen osalta on sosiaalityön erikoistumiskoulutus, jota Sosnet on järjestänyt vuodesta 2000 lähtien yliopistojen valtakunnallisena yhteistyönä.

Sosnet toimii aktiivisesti yhteistyössä sidosryhmien ja muiden toimijoiden kanssa vaikuttaakseen sosiaalityön koulutuksen ja tutkimuksen kannalta keskeisiin asioihin ja niiden kehittymiseen. Verkostoyhteistyön kautta voidaan tehostaa yhteistä vaikuttamista ja tehdä sen osalta myös työnjakoa. Näin ollen verkostoyhteistyön kautta sosiaalityön koulutusyksiköt ovat verkottuneet tiiviisti alan kaikkiin keskeisiin työelämä- ja sidosryhmiin. Tiivis yhteiskunnallinen vuorovaikutus tuottaa yliopistoille ymmärrystä koulutuksen tarpeista niin määrällisesti kuin sisällöllisestikin mahdollistaen myös koulutustarpeiden ennakoinnin ja koulutuksen valtakunnallisen kehittämisen. Sosnet yhteistyörakenteena on mahdollistanut koulutuksen valtakunnallisen profiloinnin ja suuntaamisen tiiviissä valtakunnallisessa vuoropuhelussa sekä vuorovaikutuksessa työelämän ja sidosryhmien kanssa.

Osana arviointia toteutetuissa fokusryhmätapaamisissa todettiin, että ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tulee tehdä keskenään enemmän koulutustarjonnan koordinointiin tähtäävää yhteistyötä. Yhteiskunnallisen alan koulutustarjonnan kansallisen tason koordinoinnissa kehitettävää todettiin olevan myös yhteistyön ja yliopistojen verkostoitumisen osalta. Koulutusalan yhteisen kyselyn mukaan yhteistä kehitystyötä tulisi suunnata olemassa olevien verkostojen ja alustojen parempaan hyödyntämiseen, opettajaverkostoitumisen lisäämiseen, sivuaineyhteistyön ja ristipiskelun joustavoittamiseen (myös opintojen ostaminen muista korkeakouluista). Yliopistojen välisen yhteistyön toivotaan olevan vahvempaa myös tulevaisuuden haasteiden ja osaamistarpeiden ennakoinnissa. Kansallisen tason koordinaation ja yhteistyön kehittämisen koettiin vaativan myös kustannussyistä erillistä OKM:n verkostorahoitusta. Halua ja kiinnostusta yhteistyöhön näyttää yliopistoilta siis löytyvän, mutta mahdollistavia rakenteita tarvitaan lisää. Selkeämmän koordinaation avulla korkeakoulut voisivat tehdä enemmän erityisesti tutkintorakenteiden ja niiden sisältöjen eriytymiseen ja tarkoituksenmukaisuuteen liittyvää yhteistyötä. Myös yliopistojen viestintää voisi kehittää hakijoiden ja opiskelijoiden suuntaan siten, että esimerkiksi tutkintorakenteiden vertailu olisi helpompaa. Yhteistyötä toivottiin lisäävän myös koulutuksen toteuttamisessa. Yhteiskuntatieteellisen alan kehittämisseminaarin näkemysten mukaan yhteistyötä tulee lisätä erityisesti verkko-opetuksessa mutta myös esimerkiksi koulutusviennissä, aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen -käytänteiden yhdenmukaistamisessa sekä tohtorikoulutuksessa. Mikäli yliopistojen välinen yhteistyö lisääntyisi, oppiaineiden ja tutkinto-ohjelmien olisi hyvä löytää oma profiilinsa ja erikoistua siinä, missä ne ovat vahvoja. Tämä mahdollistaisi opetukseen suunnattujen resurssien paremman hyödyntämisen järjestelmätasolla. Alalle ei haluta lisää rajoja, vaan verkostomaista yhteistyötä ja joustavuutta halutaan vahvistaa.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- Yhteiskuntatieteellisten tutkinto-ohjelmien sisältämä oppiaineiden kirjo on laaja, ja tieteenalakohtainen profiili moniulotteinen. Tarjonta on alueellisesti kattavaa.
- Eri yliopistojen tarjoamien tutkinto-ohjelmien kesken on jonkin verran päällekkäisyyttä erityisesti alan yleisten oppiaineiden ympärille rakennetuissa opintokokonaisuuksissa, mutta myös huomattavaa eriytymistä ja pitkälle erikoistuneita ohjelmakokonaisuuksia. Tutkimuksen ja opetuksen vuorovaikutus on vahvaa.
- Tutkimuksen ja koulutuksen profiloitumisen lähtökohdat ovat erilaisia. Koulutuksen profiloitumisessa painottuvat työmarkkinoihin ja alueellisiin tarpeisiin liittyvät tekijät tutkimusta enemmän. Yliopistojen välistä työnjakoa ei ole merkittävästi tapahtunut yhteiskuntatieteellisellä alalla. Yliopistot ovat olleet varovaisia tekemään toimenpiteitä, jotka merkitsivät koulutusalojen lakkauttamista tai siirtoa toiseen yliopistoon.
- Eräänä syynä profiloitumishalukkuuden puutteeseen voidaan pitää yliopistojen perusrahoitusmallia, joka ei erityisemmin kannusta yliopistojen yhteistyöhön tai merkittäviin strategisiin poisvalintoihin. Profiloitumiseen liittyvän ohjauksen kannalta on ongelmallista, että opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei näytä olevan selvää käsitystä tai kriteeristöä riittävän yliopistokohtaisen profiloitumisen määrittelemiseksi.
- OKM:n ohjausote kokonaisuutena koetaan yliopistoissa vahvaksi. Yliopistojen ohjaukseen toivotaan enemmän pitkäjänteisyyttä, johdonmukaisuutta ja ennakoivuutta, ja sen tulisi olla yhtenäisempää eri sopimuskausien välillä. Ohjauskeinot koetaan paikoitellen ristiriitaisiksi korkeakoulutason kehittämistyön näkökulmasta. Myös ohjauksen tavoitteet koetaan paikoitellen ristiriitaisiksi.
- Koulutuksen profiloitumisen eräänä edellytyksenä on yliopistojen välinen koulutusyhteistyö. Alan koulutustarjonnan kansallisen tason koordinoinnissa on kehitettävää yhteistyön ja yliopistojen verkostoitumisen osalta. Yhteistä kehitystyötä tulisi suunnata olemassa olevien verkostojen ja alustojen parempaan hyödyntämiseen, opettajaverkostoitumisen lisäämiseen, sivuaineyhteistyön ja ristiinopiskelun joustavoittamiseen. Yhteistyötä pitäisi tukea enemmän sekä ohjauksella että rakenteilla.
- Alemman korkeakoulututkinnon asema ja sen tuottama arvo työmarkkinoilla on epäselvä. Keskeisin kysymys on, missä määrin yhteiskuntatieteellisellä alalla tarvittavaa, työelämän kannalta riittävää tietoutta ja osaamista voidaan saavuttaa kolmivuotisen kandidaatin tutkinnon aikana.

5.2 Yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmien osaamislähtöisyys ja työelämärelevanssi

Tässä luvussa käsitellään yhteiskuntatieteellisen alan kandidaatti- ja maisteriohjelmien tavoittelemaa ja tuottamaa osaamista, työelämärelevanssia, kansainvälistymisen merkitystä koulutustarjonnassa sekä koulutuksen onnistumisen arviointia. Aineistona on käytetty koulutusalan yhteisen ja tutkintotason itsearviointikyselyjen vastauksia, fokusryhmähaastatteluja, valmiita palautekyselyitä (Kandipalautte ja maistereiden uraseuranta), yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarin antia sekä hankkeeseen liittyvää pro gradu -tutkielmaa (Leppänen 2019).

Opiskelijat tarvitsevat tukea oman osaamisensa tunnistamisessa

Osaamislähtöisyys tai osaamisperustaisuus on sekä koulutuspoliittinen että oppimisteorioihin linkittyvä käsite. Osaamislähtöisyys (*learning outcomes*) on yksi keskeinen osa sekä Bolognan prosessia että Euroopan unionin koulutusreformia, jossa painotetaan tutkintojen vertailtavuutta, mutta myös laajemmin opetuksen ja oppimisen laatua. Osaamislähtöisyys liittyy vahvasti muun muassa tutkintojen viitekehyksiin (Kansallinen tutkintojen ja muun osaamisen viitekehys, eurooppalaiset tutkintojen viitekehykset EQF ja QF-EHEA) ja osaamisen tunnistamiseen. Kyse on myös korkeakouluopetuksen reformista, jossa opiskelijan oppiminen ja osaaminen ovat keskiössä. (esim. Gaebel ym. 2018.) Osaamislähtöisyyden toteutuksessa on keskeistä, että opetus, oppiminen, suoritukset ja arviointi ovat linjassa osaamistavoitteiden kanssa.

Modernien yhteiskuntien kehittämisen katsotaan edellyttävän sekä päätöksentekijöiltä että kansalaisyhteiskunnalta vahvaa osaamista ja tietopohjaa, jonka luomisessa ja ylläpidossa alan yliopistokoulutuksella on keskeinen rooli. Tutkintotason itsearviointikyselyn perusteella yhteiskuntatieteellisen alan tutkintokoulutuksen katsotaan vastaavan moninaisesti yhteiskunnallisiin osaamistarpeisiin. Nämä vaihtelevat mm. digitalisaation, kestävä kehityksen, kansainvälistymisen ja muuttoliikkeiden tuottamista osaamistarpeista johtamiseen ja yleisiin asiantuntijatyöhön liittyviin tarpeisiin. Alan keskeisenä tavoitteena on tuottaa asiantuntijoita, jotka ymmärtävät ja osaavat analysoida laajoja ja vaikeitakin yhteiskunnallisia kysymyksiä sekä osaavat myös haastaa vallitsevia käytäntöjä.

Yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmien osaamistavoitteista saatiin kattava kuva tutkintotason itsearviointikyselyn perusteella. Suurimmassa osassa kandidaatti- ja maisteriohjelmissa osaamistavoitteet hahmotellaan selkeästi ja jäsennellysti. Niissä korostuvat yhtäältä tutkinto-ohjelmaa koskevat sisällölliset tiedolliset tavoitteet, toisaalta tieteellisiin lähestymistapoihin, kriittiseen ajatteluun sekä tiedonhankintaan ja tutkimustyöhön liittyvät yleisemmät tavoitteet. Useimmissa yliopistoissa ja tutkinto-ohjelmissa on jo määritelty opetusta ja sen sisältöjä osaamislähtöisesti. Itsearviointikyselyn vastausten perusteella on kuitenkin myös tutkinto-ohjelmissa, joiden osaamistavoitteissa kuvataan ainoastaan yleisellä tasolla tutkinto-ohjelman tavoitteita ja sisältöjä. Osassa tutkinto-ohjelmissa on tarkkaan kuvattu tutkinnon tuottama osaaminen opiskelijan näkökulmasta, kun taas toisissa tutkinto-ohjelmissa ei ollut mitään mainintaa siitä, mitä

opiskelija osaa tutkinnon suoritettuaan. Itsearviointikyselyn vastausten perusteella voi näin ollen todeta, että joissakin tutkinto-ohjelmissa on tarpeellista kirkastaa tutkinto-ohjelman opiskelijalle tuottama osaaminen ja kuvata se selkeästi tutkinto-ohjelman osaamistavoitteissa.

Tutkintotason itsearviointikyselyn perusteella alan tutkimus ja henkilöstön osaaminen vaikuttavat vahvimmin tutkinto-ohjelmien sisältöjen uudistamiseen. Noin kaksi kolmasosaa vastaajista koki, että oman yliopiston alan tutkimuksella ja vastaavasti alan tutkimuksen kehityksellä Suomessa ja kansainvälisesti oli huomattava vaikutus edellisellä kerralla, kun tutkinto-ohjelmien sisältöjä uudistettiin. Hieman alle kaksi kolmasosaa näki myös oman henkilöstön osaamisen vahvasti sisältöjä ohjaavana tekijänä. Osaamistavoitteet näyttävät siis olevan yksi tekijä monen muun alan koulutuksen sisältöihin vaikuttavan tekijän joukossa. Haastateltujen alan opiskelijoiden mukaan osaamistavoitteet eivät riittävässä määrin ohjaa opetusta ja arviointia tai toteutusta suhteessa osaamistavoitteisiin. Haastateltavat opiskelijat eivät olleet täysin sisäistäneet osaamistavoitteiden merkitystä ja eivät aina olleet tutustuneet opintojaksokohtaisiin osaamistavoitteisiin. Nämä havainnot yhdistettyinä itsearviointikyselyssä esiin tullessiin puutteisiin osaamistavoitteiden kuvauksissa viittaavat siihen, että osaamislähtöisyys ei täysin johdonmukaisesti toteudu alan kaikissa tutkinto-ohjelmissa.

Alan opiskelijoiden haastattelussa nousi esiin, että useat opiskelijat ovat epä tietoisia oppimisestaan, koska he eivät tunnista ja osaa sanoittaa omaa osaamistaan. Osa tutkinto-ohjelmien itsearviointikyselyn vastaajista nosti myös opiskelijoiden oman osaamisen tunnistamisen yhdeksi tutkinto-ohjelman heikkoudeksi. Kahden yliopiston osalta alan yhteisessä kyselyssä tämä haaste oli myös tunnistettu. Joissakin tutkintotason vastauksissa tutkinto-ohjelman monitieteisyys mainittiin yhtenä tekijänä, mistä johtuen oman osaamisen tunnistaminen on osalle opiskelijoita haastavaa. Vastauksissa mainittiin myös, että osaamisen arviointitavat eivät aina riittävällä tavalla tue itseohjautuvuutta, itsensä johtamista ja oman osaamisen tunnistamisen taitoja. Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarissa pohdittiin tapoja tukea opiskelijoita oman osaamisen tunnistamisessa alan yliopistokoulutuksessa (ks. kuvaus alla). Osaamistavoitteiden osalta muun muassa ehdotettiin, että osaamistavoitteet tulee sanoittaa selkeästi ja niistä on hyvä löytyä kosketuspintoja käytäntöön. Osaamistavoitteet tulee myös pitää systemaattisesti esillä opinnoissa. Opiskelijat tarvitsevat lisäksi tukea siinä, miten osaamistavoitteita voi hyödyntää omissa opinnoissa. Fokusryhmähaastattelussa alan opiskelijaedustajat toivoivat alan opinnoilta lisää vuorovaikutteisuutta, monipuolisia opetusmenetelmiä ja suoritustapoja sekä henkilökohtaista palautetta tukemaan oman osaamisen kehittymistä.

OPISKELIJOIDEN KYKY TUNNISTAA OMAA OSAAMISTAAN JA SEN TUKEMINEN ALAN OPINNOISSA

Esimerkkejä yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarissa esitetyistä kehittämisideoista

Osaamistavoitteet ja osaamisen arviointi

- Osaamistavoitteet tulee sanoittaa selkeästi (tiedot, taidot, asenteet, arvot ja etiikka). Työelämävalmiudet ja työelämäosaaminen on hyvä sanoittaa osaamistavoitteissa.
- Osaamistavoitteet pidetään esillä ja niistä keskustellaan opintojakson alussa, aikana ja lopussa. Myös tutkintotason osaamistavoitteet on hyvä pitää esillä.
- Otetaan opiskelijat mukaan pohtimaan osaamistavoitteita. Autetaan opiskelijoita ymmärtämään, että osaamistavoitteilla on merkitystä.
- Arvioinnin kehittäminen tehdään niin, että se koostuu useammasta osa-alueesta. Ei arvioida pelkästään sisältöjä. Tärkeätä on myös, että arviointi on linjassa osaamistavoitteiden kanssa.
- Projektien, opinnäytteiden ja ryhmätöiden arviointi tehdään yhdessä ja annetaan opiskelijoille palautetta. Tässä yhteydessä tuodaan osaamisen näkökulma vahvemmin esille.

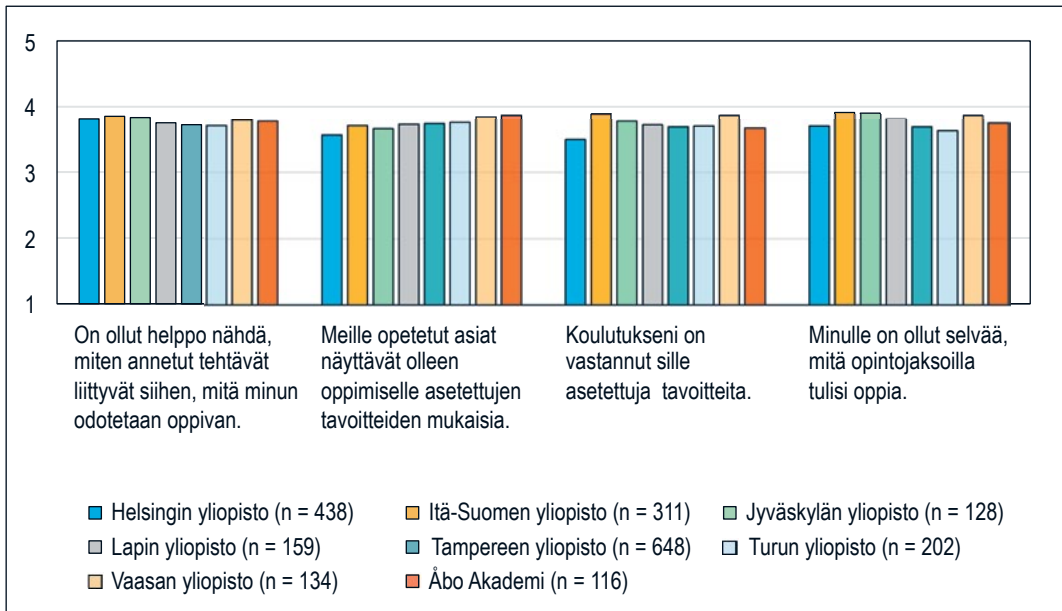
Opetus ja oppiminen

- Opetuksessa tulee olla punainen lanka ja painotetaan kokonaisuutta enemmän kuin yksittäisiä opintojaksoja. Opiskelijoiden tulee ymmärtää, miten opintojaksot liittyvät kokonaisuuteen.
- Tuodaan esille erilaisia työelämästä nousevia kokemuksia opintojen eri vaiheissa.
- Opetusmenetelmien tulee olla monipuolisia. Konkretiaa tehtäviin saadaan esim. projektimaisten kurssien, real case -opetuksen yms. kautta.
- Lisätään työelämäyhteistyötä opinnoissa, esim. työelämävierailut, työelämäseminaarit, alumnipäivät. Toteutetaan opetusta ulkopuolisten toimijoiden kanssa, minkä kautta opiskelijat pääsevät refleктоimaan omaa osaamistaan.
- Opetetaan opiskelijoille itsereflektiotaitoja ja lisätään itsereflektiota opetuksessa. Laitetaan opiskelijat systemaattisemmin itse pohtimaan ja sanoittamaan hankittua osaamista ja osaamisen kehittämistä esim. portfoliotyöskentelyn avulla.
- Otetaan alan asiantuntijuus, yhteiskuntatieteilijän ammattitaito vahvemmin esiin opetuksessa ja tuetaan sen tunnistamista. Annetaan esimerkkejä siitä, mihin alan taitoja (kriittinen ajattelu, laaja-alaisuus ja kokonaisuuksien hallinta) voi työelämässä käyttää. Korostetaan enemmän opettajan omaa ammatti-identiteettiä.

Urasuunnittelu ja opintojen ohjaus

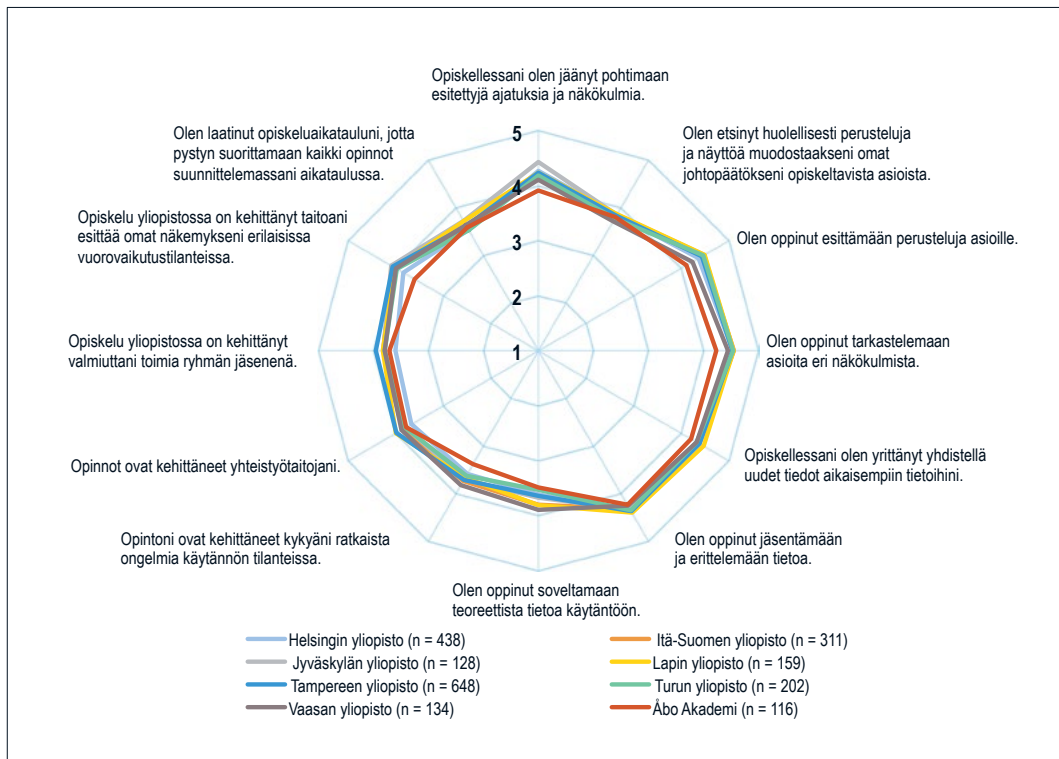
- Annetaan opiskelijoille enemmän tietoa urapoluista/urista. Järjestetään mahdollisuuksia urasuunnitteluun ja pohdintaan, joiden yhteydessä tutustutaan omiin vahvuuksiin ja siihen, miten oma osaaminen kytkeytyy työelämän vaatimuksiin sekä miten ja millaisessa työssä sitä voisi parhaiten hyödyntää.
- Luodaan mahdollisuuksia opettajan ja opiskelijan väliseen osaamisdialogiin esimerkiksi opettaja-tutorjärjestelmän avulla. Myös opiskelijoiden vertaisryhmät ja opiskelijatutorjärjestelmä tukevat osaamisen tunnistamista.

Yhteiskuntatieteellisen alan tutkintojen osaamislähtöisyydestä saatiin tietoa myös kandidaatiksi valmistuneiden Kandipalautteesta (ks. kuvio 10). Valtakunnallisen Kandipalautteen vastausten mukaan yhteiskuntatieteellisen alan opiskelijat näyttäisivät kuitenkin suhteellisen hyvin tietävän, mitä tutkinnolla ja opintojaksoilla tavoitellaan ja mitä heiltä odotetaan. Lisäksi annettu opetus näyttäisi vastaavan melko hyvin asetettuja tavoitteita. Erot arvioissa näyttäivät yllättävänkin pieniltä eri yliopistojen opiskelijoiden välillä. Vastausten keskiarvo nousee lähelle arviota ”osittain samaa mieltä”, joka toisaalta antaa ymmärtää, että tavoitteiden ja toteutuksen välistä yhteyttä on mahdollista vielä parantaa yliopistokoulutuksessa.

KUVIO 10. Tutkintokoulutuksen tavoitteet ja oppiminen yhteiskuntatieteellisellä alalla, Kandipalautte 2017–2018 (n = 2 221) (asteikko: 5 = samaa mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 3 = osittain eri mieltä, 2 = eri mieltä, 1 = en pysty arvioimaan)

Kandidaateiksi valmistuneiden arviot oppimisestaan ovat samansuuntaisia liittyen heidän arvioihinsa tutkinnon tuottamasta osaamisesta (ks. kuva 10). Heikoiten opituksi asiaksi opiskelijat arvioivat kykynsä arvioida ongelmia käytännön tilanteissa ja teoreettisen tiedon soveltamisessa käytäntöön (ks. kuva 11). Monet kaipasivat myös enemmän valmiuksia omien näkemysten esittämisessä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Kiinnostavaa on, että nämä osittain vaikeina koetut taidot liittyvät paljolti teorian ja käytännön yhdistämiseen ja teoreettisen tiedon hyödyntämiseen käytännössä. Sen sijaan kyky asioiden perustelemiseen, asioiden tarkasteluun eri näkökulmista sekä tiedon jäsentämiseen ja erittelemiseen koetaan olevan suhteellisen hyvin hallussa. Myös kuviossa 11 näkyy, että erot eri yliopistojen välillä ovat sangen pieniä.

KUVIO 11. Tutkintojen tuottamat valmiudet yhteiskuntatieteellisellä alalla, Kandipalaute 2017–2018. Vastaaajien keskiarvo aloittain (n = 2 221) (asteikko: 5 = samaa mieltä; 4 = osittain samaa mieltä; 3 = osittain eri mieltä; 2 = Eri mieltä 1 = en pysty arvioimaan).

Tutkintotason itsearviointikyselyssä vastaajia pyydettiin nimeämään keskeiset vahvuudet ja heikkoudet tutkinnon tuottamaan osaamiseen liittyen. Selkein vahvuus oli monitieteisyys ja laaja-alaisuus, jonka yli kolmasosa tutkinto-ohjelmien vastaajista koki ohjelman keskeiseksi vahvuudeksi. Samat vahvuudet tulivat esiin yliopistojen alan yhteisissä vastauksissa. Kyselyn vastauksissa mainittiin, että yhteiskuntatieteelliset ilmiöt ja kysymykset ovat usein sellaisia, että ne hyötyvät monitieteisestä tarkastelusta. Lisäksi monitieteisissä koulutuskokonaisuuksissa voidaan tarjota opiskelijoille työelämässä tärkeitä monialaisen tai moniammatillisen yhteistyön valmiuksia. Yhteisillä kandidaattiohjelmilla koettiin myös olevan terävöittävä vaikutus koulutustarjontaan. Laajojen tutkinto-ohjelmien vahvuudeksi nähtiin myös laajuus opinnoissa ja erilaiset suuntautumsvaihtoehdot. Toinen keskeinen vahvuus, jonka hieman alle kolmasosa tutkinto-ohjelmien vastaajista mainitsi, on työelämälähtöisyys ja työelämäyhteydet. Osa yhteiskuntatieteellisen alan tutkinnoista antaa selkeän ammatti-identiteetin, opinnot ovat käytännönläheisiä ja soveltavia, tutkinto-ohjelma on vahvasti kytketty työelämän tarpeisiin tai sillä on vahvat työelämäyhteydet. Muita mainittuja keskeisiä vahvuuksia ovat esimerkiksi tutkimusperustaisuus sekä opetustarjonta ja opetussisällöt. Useat tutkinto-ohjelmat nostivat myös tutkinto-ohjelman tuottaman osaamisen vahvuudeksi. Näissä korostuivat erityisesti substanssiosaaminen, kriittisen ajattelun taidot ja tutkimustaidot. Yhteiskuntatieteellisille tutkinnoille perinteinen yleissivistävä laaja-alaisuus on siis

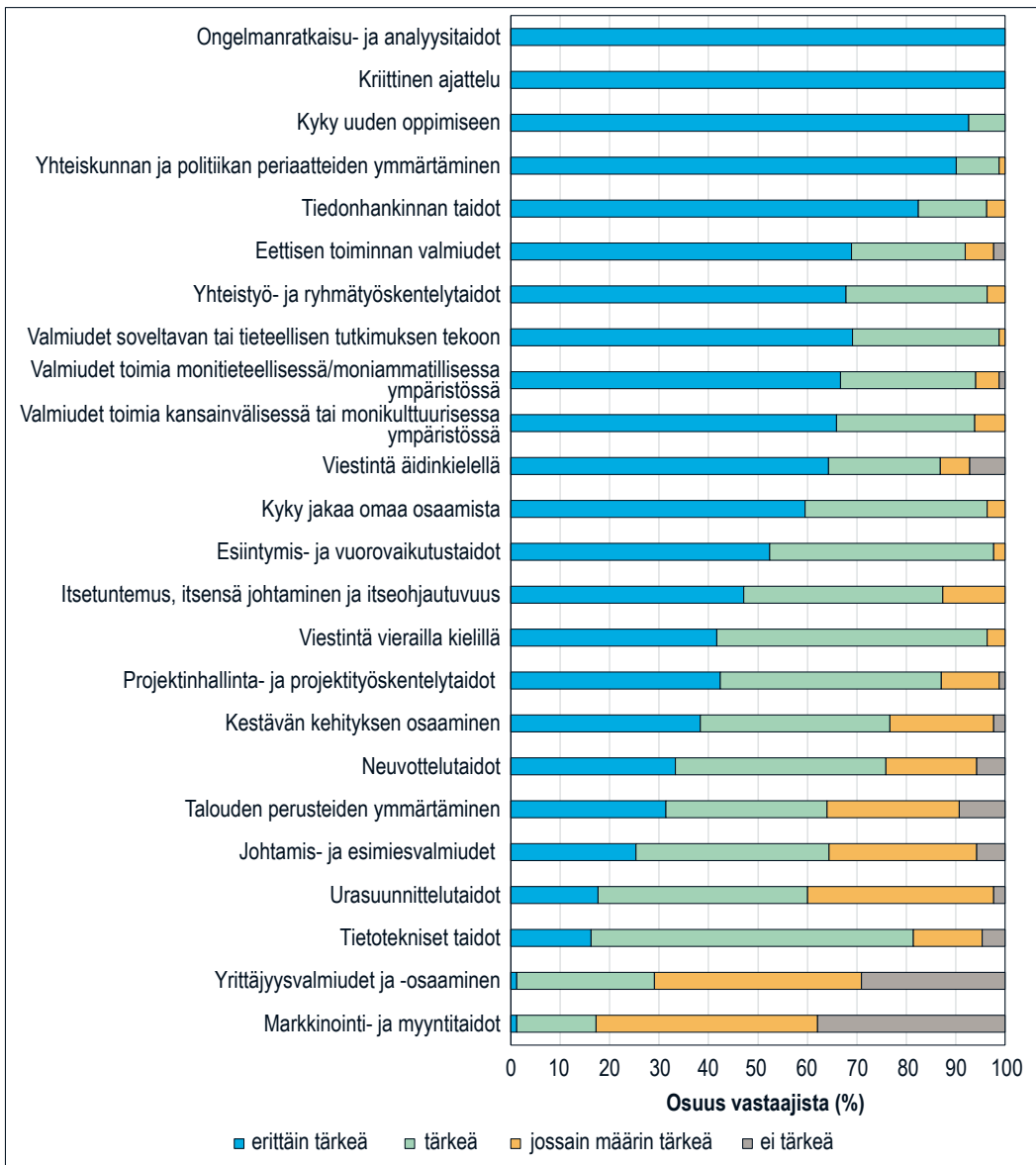
yhä vahvassa roolissa. Tämä näkyy myös vahvasti yleisissä tutkinto-ohjelmien tavoitteissa niistä valmiuksista, joita tutkintojen odotetaan tuottavan opiskelijoille ennen työelämään siirtymistä (ks. kuvio 11 alla).

Mielenkiintoista kyselyn tuloksissa on se, että edellä mainitut tutkinto-ohjelmien vahvuudet näyttyivät heikkouksina toisissa alan ohjelmissa. Monitieteisiin ja laaja-alaisiin tutkinto-ohjelmiin näyttäisi sisältyvän paljon mahdollisuuksia mutta myös haasteita. Hieman yli viidesosa vastaajista kokee sisällöllisen hajanaisuuden, monialaisuuden ja laaja-alaisuuden ohjelman heikkoudeksi. Monitieteisissä kokonaisuuksissa on joidenkin vastaajien mielestä rajalliset mahdollisuudet tuottaa syvällistä teoreettista ymmärrystä, ja usean oppiaineen yhdistelmissä yksittäisten alojen osaaminen jää ohueksi erityisesti kandidaattiohjelmissa. Monialaisuus aiheuttaa myös joidenkin vastaajien mielestä muun muassa pedagogisia haasteita käytännön toteutukseen. Useimmat laajoista tutkinto-ohjelmista ovat suhteellisen uusia, joten niiden toimintaa kokonaisuutena on vielä tässä vaiheessa ennen aikaista arvioida. Tulosten perusteella yliopistojen on hyvä jatkossa seurata laaja-alaisia tutkinto-ohjelmia ja niiden toimivuutta.

Kuudesosa tutkintotason vastaajista koki työelämälähtöisyyden ja ammatti-identiteetin puuttumisen tutkinto-ohjelmansa heikkoudeksi. Monissa vastauksissa myös toistuivat niukat opetusresurssit, joiden viidesosa vastaajista koki vaikuttavan opetuksen toteutukseen ja erityisesti lähiopetukseen. Joissakin tutkinto-ohjelmissa tilanne koettiin jopa hälyttäväksi. Osittain resurssit liittyivät myös opetushenkilöstön määräaikaishäviöihin. Koulutusalan yhteisen kyselyn vastauksissa kolme yliopistoa oli myös nostanut rahoituksen ja resurssit yhdeksi haasteeksi. Näiden lisäksi tutkintotason kyselyssä mainittiin, että uusilla tutkinto-ohjelmilla ja pienillä tieteenaloilla tai hyvin vahvasti profiloituneilla tutkinto-ohjelmilla on myös jonkin verran haasteita tunnettuuden ja näkyvyyden suhteen. Vahva profiloituminen voi joidenkin vastausten perusteella myös tehdä ohjelmista haavoittuvaisia näkyvyyden ja aseman suhteen. Osassa yliopistoja opetustarjontaa on erityinen vahvuus, ja monipuolinen ja laaja tarjonta nostettiin itsearviointikyselyssä muista yliopistoista erottavaksi tekijäksi. Muutamissa tutkinto-ohjelmissa rajalliset erikoistumis- ja sivuainemahdollisuudet koettiin haasteeksi tutkinnon tuottaman osaamisen näkökulmasta.

Yhteiskuntatieteellisen alan yliopistokoulutuksen tuottamat työelämävalmiudet vastaavat työelämän tarpeita

Koulutuksen työelämärelevanssi on ajankohtainen teema, joka nousi myös vahvasti esiin yhteiskuntatieteellisen alan yhteisessä ja tutkintotason itsearviointikyselyssä sekä opiskelijoiden ja työelämän edustajien fokusryhmähaastatteluissa. Tutkintotason itsearviointikyselyn vastausten perusteella voidaan todeta, että työelämävalmiuksilla on keskeinen asema yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmien sisällöissä. Koulutusalan yhteisten vastausten perusteella neljässä yliopistossa työelämälähtöisyyttä tai työelämärelevanssia painottava yliopiston strateginen painopiste oli vaikuttanut alan tutkinto-ohjelmien osaamistavoitteisiin. Työelämävalmiuksien osalta korostuvat geneeriset taidot (ks. kuvio 12). Yksittäisiä ja kapeampia osaamisaloja painotetaan vähemmän. Työelämävalmiuksien ja geneeristen taitojen painottaminen ei opetuksen sisällön ja työelämän tarpeiden osalta ole ristiriidassa tutkimuksen vahvan roolin kanssa. Kandidaatti- ja maisteritason tutkinto-ohjelmien vastaukset työelämävalmiuksiin liittyen olivat samansuuntaiset.

KUVIO 12. Työelämävalmiuksien tärkeys tutkinnossa tutkintotason itsearviointikyselyn vastaajien mukaan (n=88)

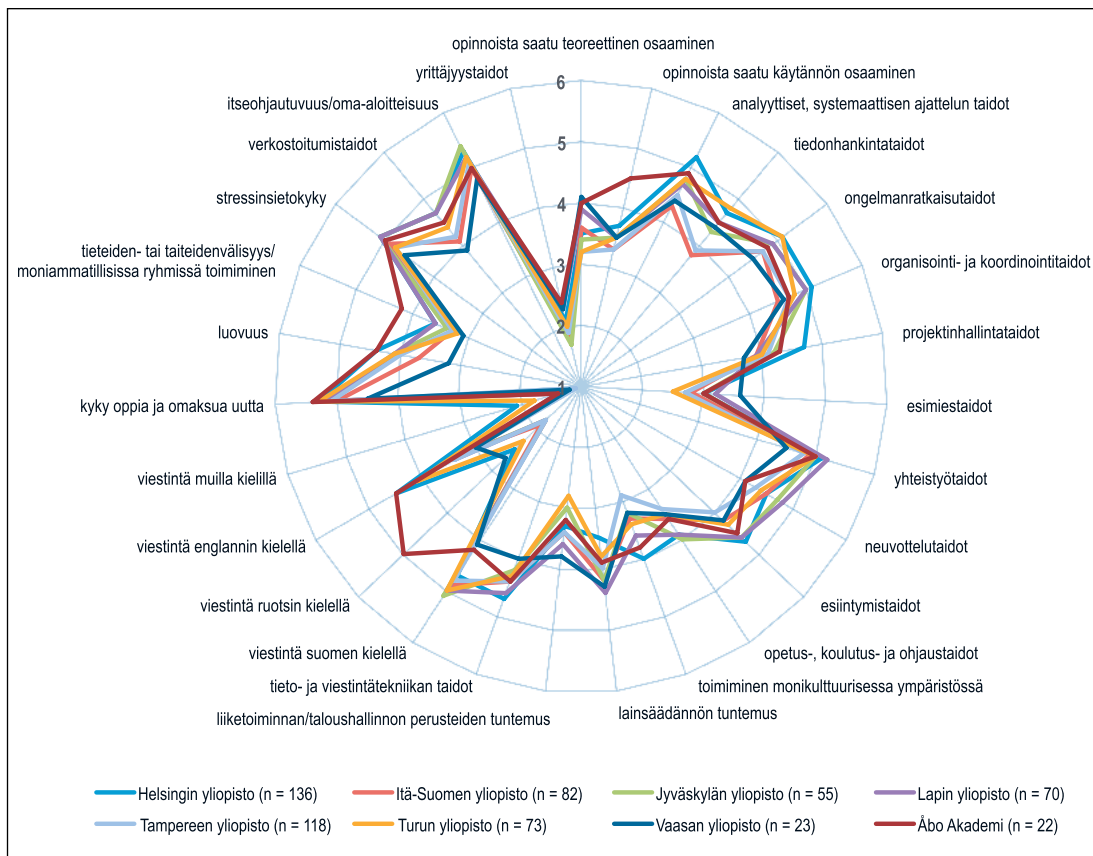
Analyysi- ja ongelmanratkaisutaidot, kriittinen ajattelu ja jatkuva kyky oppia uutta sekä tiedonhankinnan taidot ovat lähes kaikkien tutkintotason kyselyyn vastanneiden mielestä erittäin tärkeitä taitoja, joita opitaan opiskelun aikana. Yhteistyötaidot, monitieteellinen/-alainen ja kansainvälinen osaaminen ja viestintätaidot nousevat myös vahvasti esiin tärkeinä tai erittäin tärkeinä valmiuksina. Valmiudet jatkuvaan muutokseen ja muutoksen hallintaan yksilönä ja

osana organisaatiota ovat tärkeimmässä asemassa työelämävalmiuksien osalta. Vähiten tärkeitä valmiuksia alan tutkinto-ohjelmissa ovat vastausten perusteella markkinointi- ja myyntitaidot sekä yrittäjyysvalmiudet ja -osaaminen.

Yhteiskuntatieteellisen alan fokusryhmähaastatteluiden perusteella yliopistojen tutkinto-ohjelmat vastaavat, ainakin yleisten valmiuksien osalta, selvästi työelämän odotuksiin. Alan fokusryhmähaastatteluihin osallistuneet alan työelämää ja sidosryhmiä edustavat tahot toivat esiin tämän päivän työelämässä vaadittavia taitoja ja tarpeita, jotka olivat hyvin samansuuntaisia yliopistojen henkilöstön tutkintotason kyselyssä painottamien työelämävalmiuksien kanssa. Laaja-alaisuus, kriittisyys sekä isojen kokonaisuuksien hahmottaminen ja hallinta korostuvat yhteiskunta-alan tutkinnoissa ja tätä osaamista tarvitaan julkishallinnon lisäksi myös esimerkiksi yrityksissä ja media-alalla. Yksittäisiä, ehkä aikaan sidottuja, tarpeita nousee myös esiin yksittäisten alojen osalta, kuten tietyt menetelmät ja lainsäädäntöosaaminen. Työelämän ja sidosryhmien edustajien esille tuomien näkökulmien mukaan yhteiskuntatieteilijöitä pidettiin yleisesti ottaen osaavina ja työelämän vaatimukset hyvin täyttävinä työntekijöinä, joilla on erittäin hyvät valmiudet toimia monialaisissa ja kansainvälisissä työyhteisöissä ja alati muuttuvassa työelämässä. Suurempi huoli työelämän edustajilla oli sen sijaan työelämän vaatimusten kasvusta ja uransa alussa olevien työssäjaksamisesta.

Maistereiden uraseurantakyselyssä (2017) vuonna 2012 yhteiskuntatieteelliseltä alalta valmistuneet arvioivat yliopisto-opiskelun kehittämiä työelämävalmiuksia (ks. kuvio 13). Vastaukset olivat samansuuntaisia eri yliopistoista valmistuneilla. Kyselyyn vastanneiden mukaan alan yliopisto-opinnot kehittivät melko paljon tai paljon kykyä oppia ja omaksua uutta, teoreettista osaamista, analyttisiä ja systemaattisen ajattelun taitoja, itseohjautuvuutta ja oma-aloitteisuutta sekä tiedonhankintataitoja. Tässä suhteessa uraseurantakyselyn vastaukset ovat samansuuntaiset yliopistohenkilöstön näkemysten kanssa. Toisaalta yliopistojen tutkintotason vastauksissa erittäin tärkeinä tai tärkeinä pidetyt yhteistyö- ja ryhmätyöskentelytaidot, valmiudet toimia monitieteellisessä/moniammatillisessa ympäristössä, valmiudet toimia kansainvälisessä/monikulttuurisessa ympäristössä tai esiintymistäidot eivät vastanneiden näkemysten mukaan kehittyneet opintojen aikana yhtä hyvin. Samoin yrittäjyystaitojen ei koettu kehittyneen kovin paljon opintojen aikana. Tämä ei ole yllättävää huomioiden sen, että yrittäjyysvalmiuksia painotetaan vain vähän alan opinnoissa (ks. kuvio 12). Yhteiskuntatieteellisen alan tutkintokoulutuksessa tulisi paremmin huomioida myös ne alan opiskelijat, jotka päätyvät yrittäjiksi. Opiskelijoille tulee tarjota mahdollisuuksia yrittäjyyteen liittyvien taitojen kehittymiseen opintojen aikana. Nykypäivän työelämässä tärkeät tieto- ja viestintätekniset taidot katsottiin melko tärkeiksi työelämätaidoksi, joiden myös katsottiin kehittyneen paljon tai melko paljon opintojen aikana. Tieto- ja viestintäteknisten taitojen kehittymiseen ja opetukseen tulee jatkossakin panostaa yliopistoissa.

KUVIO 13. Työelämävalmiuden kehittyminen yhteiskuntatieteellisen alan yliopisto-opinnoissa, maistereiden uraseurantakysely 2017 (n = 579) (asteikko: 1 = ei lainkaan, 2 = vain vähän, 3 = jonkin verran, 4 = melko paljon, 5 = paljon, 6 = erittäin paljon)

Uraseurantakyselyyn vastanneet arvioivat myös työelämävalmiuksien tärkeyttä nykyisessä työssään. Vastaukset olivat lähes identtiset alan yliopisto-opintojen kehittämien valmiuksien kanssa. Ne työelämävalmiudet, jotka vastaajat kokivat tärkeiksi nykyisessä työssään, kehittyivät myös melko paljon tai paljon yliopisto-opintojen aikana. Tämä tukee osaltaan fokusryhmähaastattelussa tehtyä havaintoa siitä, että alan yliopistokoulutuksen tuottamat työelämävalmiudet vastaavat hyvin sitä osaamista, jota yhteiskuntatieteelliseltä alalta valmistuneet tarvitsevat tämän hetken työelämässä.

Toinen keskeinen havainto alan fokusryhmähaastatteluista oli se, että toisaalta opiskelijoiden ja toisaalta yliopistojen alan tutkinto-ohjelmista vastaavien henkilöiden ja työelämän edustajien näkemysten välillä on ristiriita alan tutkintojen työelämärelevanssista. Työelämän edustajat näyttivät arvioivan alan tutkintojen tuottamaa osaamista ja työelämävalmiuksia opiskelijoita paremmin. Opiskelijoiden oli osin vaikea hahmottaa yhteiskunta-alan opintojen yhteyttä työelämässä vaadittavaan osaamiseen sekä tutkinnon antamaa lisäarvoa työmarkkinoilla. Opiskelijoiden edustajien mukaan tämä voi osin johtua osaamistavoitteiden kirjaamistavoista ja myös siitä, että opiskelijat

eivät ole täysin sisäistäneet osaamistavoitteiden merkitystä. Pääsääntöisesti kyse oli siitä, että opiskelijat eivät tunnista omaa erikoisosaamistaan, joka useimmissa yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmissa on yleinen eikä ammattiin valmistava.

Useimmat yhteiskunta-alan tutkinnoista ovat generalistisia tutkintoja, ja tämä vaikuttaa vahvasti tulkintaan tutkinto-ohjelmien työelämärelevanssista. Uudet monitieteiset tutkinto-ohjelmat, mahdollisuus tieteenalojen välisiin opintoihin ja erikoistuminen myös laajempialaisten perustutkintojen lopputyövaiheessa, yksilöllisen ohjauksen kautta, luovat kuitenkin pohjaa myös selkeästi suunnatulle osaamiselle. Yhteiskunta-alan osaamiskokonaisuus on, professiotutkintoja lukuun ottamatta, usein yksilöllisesti rakennettu kokonaisuus, jossa korostuu opiskelijan omavalintainen erikoistuminen ja laaja-alainen, analyyttinen ja notkea perusosaaminen. Arvioinnin tulosten perusteella on selvä, että tutkintojen tuottamaa osaaminen ja tavoitellut taidot on tehtävä paremmin näkyväksi opiskelijoille. Ja kuten jo edellä todettiin, osa opiskelijoista tarvitsee myös lisätukea oman osaamisensa tunnistamisessa ja sanoittamisessa.

Työelämäyhteistyö koetaan tärkeäksi yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmissa. Tutkinto-ohjelmissa tehdään työelämäyhteistyötä useassa eri muodossa. Merkittävä osa tästä toiminnasta on joko työharjoittelua tai työelämäjaksoja. Osassa tutkinto-ohjelmia lähestytään myös tämän päivän ja tulevaisuuden muuttuvan työelämän tarpeita esimerkiksi yrittäjäyysopintojaksojen kautta ja integroimalla työelämäkontakteja osaksi opetusta (esim. vierailevat luennoitsijat ja ns. työelämäprofessorit). Työelämäyhteistyö käsittää myös yliopistojen tutkimuksen tukemista rahalla, osaamisella ja yhteistyöllä. Haastattelut alan opiskelijat kaipasivat opinnoissaan vahvempaa kytköstä työelämään ja työelämäopintojen läpileikkaavuutta opinnoissa. Harjoittelujaksot ovat alan opiskelijoille tärkeitä, mutta haastattelun perusteella käytännön järjestelyt ja mahdollisuus saada harjoittelupaikkaa vaihtelevat paljon yliopistojen välillä, osin yliopistojen eri tason tuen ja resurssien takia, osin paikallisen työvoimakysynnän takia. Opiskelijat toivoivat myös kandidaattiopintoihin sisällytettäviä harjoittelujaksoja. Lisäksi opiskelijat mainitsivat, että monet alan opiskelijoista hankkivat paljon osaamista myös opintojen ulkopuolella, esimerkiksi kansalaisjärjestöissä, ja että tämä osaaminen olisi hyvä paremmin huomioida opinnoissa.

Yliopistoilta pyydettiin osana arviointia esimerkkejä erinomaisista työelämäyhteistyön käytännöistä yhteiskuntatieteellisen alan koulutuksessa, joista muutamia esitellään alla.

ESIMERKKEJÄ TYÖELÄMÄYHTEISTYÖN HYVISTÄ KÄYTÄNNÖISTÄ YHTEISKUNTATIETEELLISEN ALAN KOULUTUKSESSA

Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen sekä historian ja etnologian laitoksen yhteisessä **Kulttuurit ja yhteisöt muuttuvassa maailmassa -tutkinto-ohjelmassa (KUMU)** työelämäyhteistyö on yksi lähtökohdista kaikessa koulutuksessa. Opetusohjelmassa on jokaisella tasolla kurssi tai kursseja työelämästä. Kurssit toteutetaan yhteistyössä julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin organisaatioiden sekä yksityisyrittäjien kanssa. Yhteistyö tarkoittaa molemminpuolisia vierailuja, opiskelijaprojektien toteuttamista yhteistyössä sekä alumnien käyttämistä asiantuntijoina ja mentoreina. Lisäksi opiskelijat ovat opintojensa alusta lähtien alkaneet käyttää portfolioyökalua, jonka avulla he opintoihinsa liittyvien asioiden lisäksi reflektivat työelämäosaamisen kehittymistä ja pohtivat urapolkuvaihtoehtoja. Portfoliotyötä tässä muodossaan on pilotoitu KUMU:ssa ja sitä on tarkoitus levittää myös tiedekunnan muihin ohjelmiin.

Lapin yliopiston matkailututkimuksen syventävien opintojen kenttäkurssit toimivat yhtenä työelämäyhteistyön kontekstina opiskelijoille. Kenttäkurssi järjestetään joka syyskuu sekä suomenkielisessä että kansainvälisessä maisteriohjelmassa. Kurssille osallistuu osallistujia seitsemästä arktisesta yliopistosta, ja kurssi järjestetään välillä myös ulkomailla (Nordplus-yhteistyönä). Kenttäkurssien fokus vaihtuu vuosittain ja kurssilla tehdään yhdessä empiiristä kenttätöitä, jonka fokus liittyy yleensä käynnissä olevien tutkimushankkeiden tutkimusintressiin tai alueen tutkimustarpeisiin. Yhteistyö alueen toimijoiden kanssa (kunnat, markkinointiorganisaatiot, matkailuyrittäjät, Metsähallitus, kolmannen sektorin organisaatiot) toteutuu sekä kurssin fokusta pohdittaessa, kenttätöitä tehtäessä, että kenttätöiden tuloksia esitellessä. Kurssin aikana järjestetään aina joko seminaari tai työpaja, jossa alueen toimijat pääsevät keskustelemaan opiskelijoiden esiin nostamista näkökulmista ja kehittämisideoista.

Projektiässäät on Varsinais-Suomen alueen korkeakoulujen yhteistyössä tuottama korkeakouluopiskelijoiden **projektivalmennuskurssi**. Projektiässäät-valmennuksen pääpaino on aidossa työelämän kehittämissuunnitelmassa, jonka opiskelijat suorittavat 3–5 hengen monialaisissa ja osin kansainvälisissä ryhmissä. Valmennuksen asiakkaita ovat paikalliset yritykset ja yhdistykset sekä julkisen sektorin organisaatiot. Projektityö voi liittyä esimerkiksi tapahtumien suunnitteluun ja järjestämiseen, markkinoinnin, viestinnän tai logistiikan tehostamiseen tai tuote- ja tuotannon kehitykseen.

Kuten edellä mainittiin, tutkintotason itsearviointikyselyssä tuli esiin, että työelämälähtöisyys on yksi keskeinen haaste osassa tutkinto-ohjelmia ja alan opiskelijat toivoivat myös opintoihin vahvempaa kytköstä työelämään. Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarissa ideoitiin, miten työelämäyhteistyötä olisi mahdollista vahvistaa alan opinnoissa ja koulutuksen kehittämisessä. Alla esimerkkejä kehittämisseminaarin annista.

TYÖELÄMÄYHTEISTYÖN VAHVISTAMINEN OPINNOISSA JA KOULUTUKSEN KEHITTÄMISESSÄ

Esimerkkejä yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarissa esitetyistä kehittämisideoista

Työelämäyhteistyön integrointi opetukseen ja ohjaukseen

- Alumnien kanssa tehtävää yhteistyötä tulee lisätä eri tavoin opetuksessa.
- Eri työelämäyhteydet ja kumppanuudet tuodaan näkyvämmiin esiin ja integroidaan opetukseen. Yhteyksiä harjoittelupaikkoihin olisi mahdollista hyödyntää enemmän. Luodaan pysyvämpiä rakenteita yhteistyölle kuten kummiyritykset.
- Yhteiskuntatieteissä voisi lisätä työelämäprofessoreiden tai -lehtoreiden määrää. Työelämäprofessuurien kehittäminen on monissa yliopistoissa vielä kesken.
- Lisätään työelämälähtöistä kurssisisältöä kuten kenttäkurssit, case-opetus, yhteiset projektit ja työpajat ulkopuolisten toimijoiden kanssa, vierailut ja tutustumiset.
- Kehitetään mentorointia. Esimerkiksi jokaiselle opiskelijalla voisi olla oma alumni- tai työelämämentori.
- Kehitetään tutkielmille aihepankki.
- Opettajat päivittävät omia valmiuksiaan ja taitojaan.

Harjoittelu

- Kehitetään pitkäaikaista harjoitteluyhteistyötä.
- Harjoittelutuen käytäntöjä tulee yhdenvertaistaa.
- Harjoittelun osaamistavoitteita tulee kirkastaa.
- Harjoittelujaksoja on tuettava rahallisesti niille, jotka eivät saa paikkaa vapailta markkinoilta.
- Harjoittelun ohjausta työpaikoilla ja yliopistoissa tulee kehittää.
- Harjoitteluprosessi toteutetaan tavalla, joka tukee opiskelijaa parhaalla mahdollisella tavalla (suunnittelu, seuranta, reflektointi, arviointi ja palaute).
- Toteutetaan lyhyitä harjoittelujaksoja, jotka mahdollistavat erilaisiin työpaikkoihin tutustumisen.

Seuranta ja koulutuksen kehittäminen

- Kartoitetaan, minne kunkin oppiaineen opiskelijat työllistyvät.
- Otetaan työelämätoimijat paremmin mukaan uusien tutkinto-ohjelmien suunnitteluun ja arviointiin.
- Kerätään systemaattista palautetta työelämän edustajilta koulutuksen työelämärelevanssista.

Osa kehittämisseminaarin osallistujista painotti myös tasapainoa teoreettisten ja käytännöllisten näkökulmien välillä. Kehittämisseminaarissa korostettiin, että työelämäyhteistyön tulee olla tarkoituksenmukaista, ei itseisarvo. Mielipiteet jakautuivat sen suhteen, tulisiko työelämäneustajia osallistaa vahvemmin opetuksen ja koulutuksen suunnitteluun. Vaarana nähtiin liiallinen ammatillinen orientaatio yleisen osaamisen kustannuksella.

Kansainvälistymistä tukevat valmiudet vahvemmaksi osaksi tutkintokoulutusta

Menestyvä ja kilpailukykyinen yhteiskunta edellyttää läpileikkaavaa kansainvälistymistä. Työelämän kehittyminen, moninaisuuden ja erilaisuuden ymmärtäminen, yleissivistyksen vahvistaminen, kiinnostus muiden maiden yhteiskuntiin ja kulttuureihin lisäävät yhteiskunnan inhimillistä pääomaa. Yliopistot ovat historiallisesti olleet kansainvälistymisen uudisraivaajia, joissa kansainvälinen yhteistyö on perinteisesti ollut vahvaa erityisesti tutkimuksessa ja tutkijavaihdossa. Tutkimuksen lähtökohtainen kansainvälisyys vaikuttaa myös tutkimukseen perustuvaan koulutukseen. *”Tieteessä ei ole kansallista sarjaa”*, kuten yliopistojen vararehtoreiden haastattelussa todettiin. Koulutusalan yhteisessä kyselyssä mainittiin, että useimpien yhteiskuntatieteellisen alojen tutkimus ja koulutus on aina ollut vahvasti kansainvälisesti verkottunutta. Yliopistot ovat selvästi kansainvälisiä toimijoita niin tutkimuksen kuin koulutuksen osalta. Alan tieteen ja tutkimuksen sekä koulutuksen kansainvälinen kehitys ja yliopistojen kansainväliset yhteistyöverkostot vaikuttavat tutkintotason vastausten perusteella selvemmin alan opetuksen kehitykseen kuin esimerkiksi yliopiston strategiset valinnat.

Kansainvälinen yhteistyö on kehittynyt ensisijaisesti yliopistojen ja oppiaineiden kansainvälisten yhteistyöverkostojen välityksellä, mutta yhä enenevässä määrin myös opiskelijoiden liikkuvuuden kautta. Aikaisemmin opiskelijavirrat suuntautuivat pääasiassa Suomesta ulkomaille, mutta nyt yhä lisääntyvässä määrin ulkomailta Suomeen. Kansainvälisen tason yhteistyöohjelmia on syntynyt olemassa olleiden yhteistyöverkostojen kautta, mutta myös suoraan tutkinto-ohjelmia tukevan rahoituksen kautta. Kansainvälinen koulutus lisää joidenkin koulutusalan yhteisen kyselyyn vastanneiden mielestä aitoa tutkintojärjestelmän kaksiportaisuutta, mutta tuo myös uudella tavalla mukaan tarpeen markkinoida koulutusta. Koulutusalojen yhteisissä fokusryhmähaastatteluissa korostettiin, että kansainvälinen opiskelijakunta edellyttää laadukasta opetusta, joka ottaa huomioon opiskelijoiden erilaiset taustat ja näin epäsuorasti parantaa myös kotimaisten opiskelijoiden opetusta ja kansainvälistää heitä jo perusopintovaiheessa. Koulutuksen kansainvälistyminen lisää lahjakkaiden, kansainvälisten jatko-opiskelijoiden ja täten myöhemmin tutkijoiden määrää. Koulutuksen kansainvälistyminen on tärkeää myös työelämän muutoksen mukanaan tuomassa työvoiman osaajapulassa.

Koulutusalan kyselyn vastausten perusteella keskeisiä kansainvälistymisen muotoja yhteiskuntatieteellisellä alalla ovat opintojaksojen ja tutkinto-ohjelmien englanninkielisyys sekä kansainvälinen opiskelijavaihto. Kansainväliset rekrytoinnit ja opettaja- ja tutkijavierailut ovat myös yksi tapa lisätä koulutustarjonnan ja opetuksen kansainvälisyyttä. Vastausten perusteella kansainvälinen opiskelijavaihto luo painetta järjestää englanninkielisiä opintokokonaisuuksia saapuville vaihto-opiskelijoille. Englanninkieliset opintokokonaisuudet laajentavat myös perusopiskelijoiden opetustarjontaa ja tukevat kotikansainvälistymistä. Kotikansainvälistymistä on edistetty muun muassa

siten, että kansainvälisten tutkinto-ohjelmien sisältöä on integroitu muuhun opetustarjontaan. Kansainvälisten maisteriohjelmien rooli on kasvanut sekä suurissa että pienemmissä yliopistoissa. Kansainvälisiä tutkinto-ohjelmia löytyy yliopistoista jonkin verran enemmän (kansainväliset yhteistutkinnot, Nordic Master yms.), ja tätä kehitystä tukee myös maisteriohjelmille suunnattu kansainvälinen rahoitus (esimerkiksi Pohjoismaiden ministerineuvosto, EU).

Yhteiskuntatieteellisellä alalla on tutkinto-ohjelmia, jotka ovat kansainvälisesti suuntautuneita myös ohjelmien sisältöjen ja niiden tuottaman osaamisen suhteen. Tutkintotason kyselyn vastausten perusteella noin kuudesosassa alan tutkinto-ohjelmista antaa valmiuksia ymmärtää ja analysoida globaaleja tai kansainvälisiä ilmiöitä, haasteita tai prosesseja. Osa tutkinto-ohjelmista myös valmistaa suoraan opiskelijoita kansainvälisiin asiantuntijatehtäviin tai toimintaympäristöihin. Toisaalta ainoastaan kymmenesosa tutkintotason kyselyn vastaajista nosti kansainvälisyyden erityiseksi vahvuudeksi tuotetun osaamisen näkökulmasta. Tämä yhdistettynä maistereiden uraseurantakyselyn yllä mainittuihin tuloksiin nostaa esiin tarpeen vahvistaa opiskelijoiden kansainvälistymiseen liittyviä valmiuksia alan tutkintokoulutuksessa.

Kansainvälinen opiskelijavaihto on ollut ja on myös alakohtaisten vastausten perusteella tärkeä osa tutkinto-ohjelmien kansainvälistymistä. Vipusen tilastopalvelun vuosien 2016, 2017 ja 2018 yhteiskuntatieteellisen alan opiskelijavaihtotilastojen (yli 3 kk vaihdossa olleet opiskelijat) mukaan viiden yliopiston kohdalla on nähtävissä jonkinasteista laskua opiskelijavaihtoon lähtevien määrissä. Kolmen yliopiston osalta tilastot ovat olleet päinvastoin kasvussa. Syitä lähtevien vaihto-opiskelijoiden määrien vähenemiseen on todennäköisesti monia, eikä niitä tässä arvioinnissa erityisesti tarkasteltu. Alakohtaisissa vastauksissa tosin korostettiin, että kansainvälisyys ja mahdolliset kansainväliset vaihtojaksot tulee integroida osaksi opetussuunnitelmia. Vaihdossa suoritettujen opintojen täysimääräinen hyväksilukeminen, ei pelkästään valinnaisten opintojen osalta, helpottaa niin opiskelijoiden valintoja kuin myös henkilöstön opetukseen liittyvää työmäärää. Koulutusalojen yhteisissä fokusryhmähaastatteluissa myös painotettiin kotikansainvälistymisen merkitystä, koska kaikki opiskelijat eivät lähde opiskelijavaihtoon. Koska kaikilla opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus kansainvälistymiseen, yliopistoja kannustetaan rakentamaan kansainvälistymiseen erilaisia muotoja ja malleja. Alojen yhteisissä fokusryhmähaastatteluissa esitettiin myös huoli kotimaisten kielten asemasta, koska englannin kielen asema tutkimuksessa, tutkinto-ohjelmissa ja opetuksessa on entisestään vahvistunut. Muutama tutkintotason itsearviointikyselyn vastaaja toi myös esiin saman huolen. Fokusryhmähaastatteluissa yliopistot saivat toisaalta myös kiitosta laajasta kansainvälisyyden tulkinnasta, joka ei painota ainoastaan englannin kieltä. Esimerkiksi yliopistojen tarjoamat kieliopinnot ja kansainvälinen opiskelijavaihto tarjoavat mahdollisuuksia kieli- ja kulttuuriosaamisen kehittämiseen muillakin kuin englannin kielellä.

Koulutustarjonnan kehittämisen tietopohjaa halutaan laajentaa

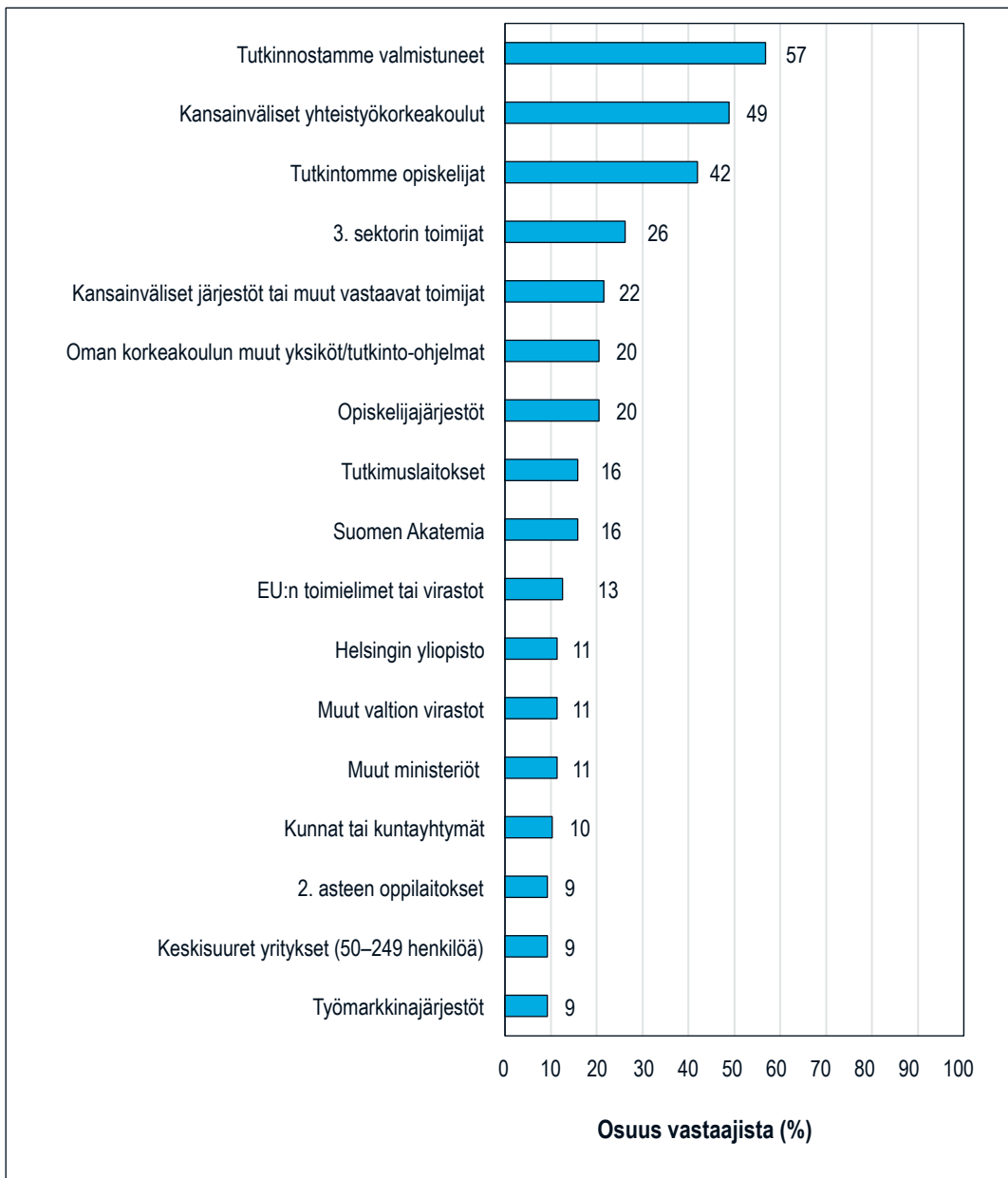
Koulutuksen kehittämisessä ja suuntaamisessa hyödynnetään yliopistojen alakohtaisten vastaajien mukaan hyvinkin moninaisia keinoja. Kaikissa kahdeksassa yliopistossa arvioidaan koulutustarjonnan onnistuneisuutta profiilin, osaamisen ja työelämärelevanssin osalta erilaisten palautteiden ja kyselyjen avulla. Lisäksi yliopistoissa hyödynnetään yhteisten ja osittain myös omien uraseurantakyselyjen tuottamaa tietoa. Valmistuneiden työllistymistilastoja seurataan vastausten perusteella

myös systemaattisesti. Osa vastaajista myös mainitsi muut seurantaindikaattorit, kuten hakijamäärien ja profiilin kehittymisen seurannan. Opiskelija- ja alumnipalaute ja opintojen jälkeinen alumnyhteistyö ovat tärkeitä tapoja kerätä palautetta koulutuksesta mutta myös koulutustarjonnan onnistumisesta. Opiskelijoiden työharjoittelu on myös yksi tapa saada työnantajilta palautetta siitä, kuinka opiskelijoiden osaaminen vastaa tarpeita. Työelämän edustajilta ja sidosryhmiltä kerätty palaute ei näyttäydy yhtä systemaattisena ja keskeisenä kuin opiskelijoilta ja urakyselyn avulla valmistuneilta kerätty palaute. Joissakin yliopistoissa tutkinto-ohjelmia ja niiden onnistumista seurataan vuosiseurannassa ja esimerkiksi säännöllisesti toteutetuilla sisäisillä ja ulkoisilla kat-sauksilla tai arvioinneilla. Alakohtaisten vastausten perusteella tällaista systemaattista arviointia ja erityisesti tutkinto-ohjelmien ulkoista arviointia ei kaikissa yliopistossa toteuteta. Kehittämisen tietopohjaa on hyvä laajentaa myös seuranta- ja arviointijärjestelmien avulla.

Kuten luvussa 5.1 jo todettiin, ennakoivaa tietoa käytetään tällä hetkellä osaamistavoitteiden määrittelyssä ja tutkinto-ohjelmien sisältöjen kehittämisessä vain kohtalaisesti muunlaisen tietoaineiston roolin korostuessa. Kolmella yliopistolla oli oman arvionsa mukaan heikot käytännöt ja yhdellä puuttuvat käytännöt liittyen ennakoitintiedon hyödyntämiseen osaamistavoitteiden määrittelyssä. Opiskelijoilla ja opiskelijapalautteella on tällä hetkellä vahva rooli tutkinto-ohjelmien kehittämisessä, mikä tuli esiin sekä tutkintotason että alan yhteisissä vastauksissa. Suurin osa tutkinto-ohjelmista teki edellisessä tutkintojen sisältöjen ja osaamistavoitteiden uudistuksessa yhteistyötä opiskelijoiden kanssa. On kiitettävää, että opiskelijoiden osallistuminen tutkintokoulutuksen kehittämiseen on alalla vahva. Toisaalta tulevaisuuden osaamistarpeiden ennakoinnissa yliopistojen on hyvä hyödyntää monipuolisesti eri tietoaaineistoja. Suunnitelmallinen työelämän ja sidosryhmien osallistaminen koulutuksen suunnitteluun ei vastausten perusteella näyttäydy kovin yleiseltä käytännöltä, vaikkakin viime aikoina tätä osaa on kehitetty esimerkiksi työelämäprofessorien kautta.

Korkeakoulupedagogiikan muutoksesta ja digitalisaation vaikutuksesta kertoo se, että noin kaksi viidestä tutkintotason kyselyn vastaajasta haluaa tulevaisuudessa lisätä digitaalisten oppimisympäristöjen ja vastaavasti korkeakoulupedagogiikan kehityksen merkitystä tutkinnon sisällöissä (ks. kuvio 7). Lähes sama osuus vastaajista toivoi työelämäpalautteelle ja tutkinnosta valmistuneiden palautteelle jatkossa keskeisempää roolia tutkinto-ohjelmien kehittämisessä. Erityisesti halutaan lisätä yhteistyötä tutkinnosta valmistuneiden kanssa (ks. kuvio 14). Myös yhteistyö kansainvälisten korkeakoulujen kanssa nähdään hyödylliseksi ja sitä halutaan lisätä. Vuorovaikutus yliopiston ulkopuolisten sidosryhmien kanssa korostuu vahvemmin kuin yliopistojen sisäiset sidosryhmät. Tosin sisäisten sidosryhmien kanssa yhteistyö on jo vahvemmin systematisoitua erilaisten sisäisten kanavien kautta. Yksi tärkeä etu yhteiskuntatieteellisellä alalla on myös se, että opetushenkilökunnasta osa tekee jatkuvasti myös työelämään liittyvää tutkimusta. Tämä auttaa osaltaan pysymään selvillä siitä, millaista osaamista työelämässä tarvitaan ja mihin uusiin haasteisiin pitäisi pystyä vastaamaan. Oma ja muiden tekemää tutkimusta hyödynnetään suunnittelutyössä paljon.

KUVIO 14. Sidosryhmäyhteistyö tulevaisuudessa liittyen tutkintojen osaamistavoitteiden ja sisältöjen kehittämiseen tutkintotason itsearviointikyselyn vastaajien mukaan (n=88)

Koulutusalan itsearviointikyselyssä yliopistojen edustajat arvioivat käytäntöjään liittyen siihen, miten henkilöstön osaamista kehitetään koulutustarjonnan kehittämiseksi. Yhdellä yliopistolla oli ”erinomaisesti toimivat”, viidellä yliopistolla oli ”toimivat” ja kahdella yliopistolla ”heikosti toimivat” käytännöt. Selkeästi muutamalla yliopistolla on asiassa haasteita, vaikka vastausten perusteella on vaikea muodostaa kokonaiskuvaa henkilöstön osaamisen kehittämisen tilasta suhteessa koulutustarjonnan kehittämiseen.

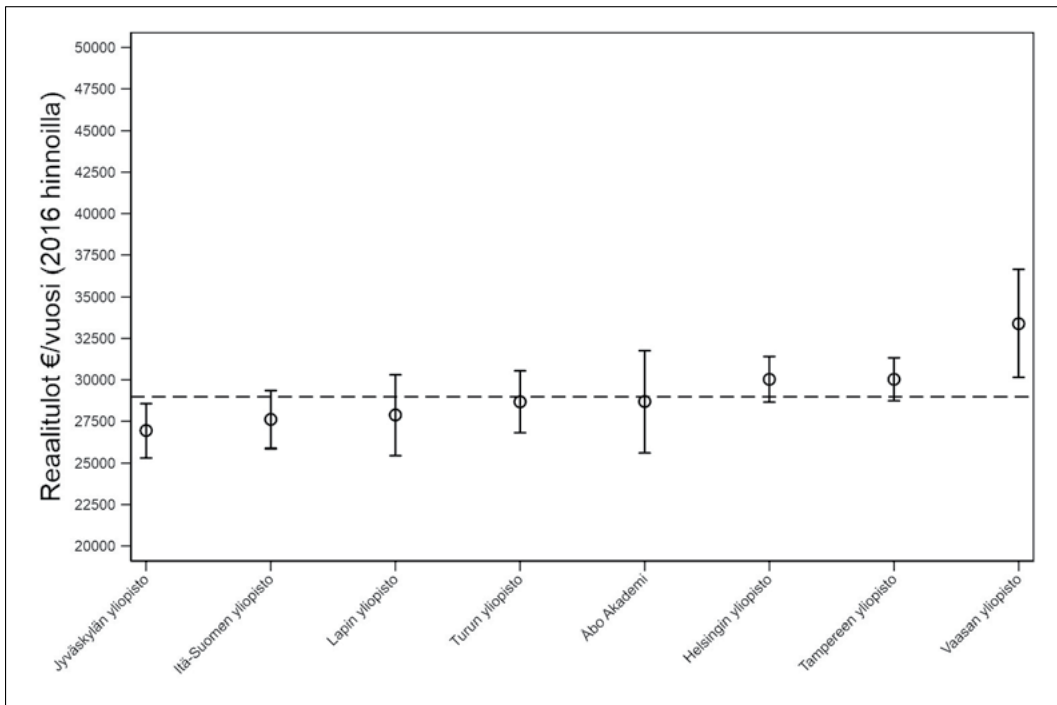
Alakohtaisten vastausten perusteella henkilöstön osaamisen kehittämisessä painotetaan pedagogisten ja digitaitojen kehittämistä. Osa kehittämisen tarpeista linkittyy suoraan koulutustarjonnan kehittämiseen ja osa laajemmin esimerkiksi digiopetuksen, oppimisympäristöjen sekä opetus- ja oppimismenetelmien kehittämiseen. Tutkinto-ohjelmien laajentuminen on tuonut uusia haasteita liittyen isojen ryhmien opetukseen ja ohjaukseen. Monitieteiset tutkinto-ohjelmat ovat myös asettaneet vaatimuksia henkilöstön osaamisen kehittämiseksi ja käytäntöjen yhtenäistämiseksi. Englanninkielisen opetuksen lisääntyminen on lisännyt tarvetta henkilöstön kieli- ja kulttuuriosaamisen päivittämiseksi, jossa kielikeskuksilla ainakin osassa yliopistoja on ollut tärkeä rooli. Pedagogiseen osaamiseen on yliopistoissa kiinnitetty yhä enemmän huomiota esimerkiksi rekrytointien yhteydessä, ja henkilöstöä on yleisesti kannustettu osallistumaan yliopistopedagogiseen koulutukseen. Yliopistojen sisäisellä henkilöstökoulutuksella on myös pyritty vastaamaan joihinkin osaamisen kehittämistarpeisiin. Koulutustarjonnan kehittäminen perustuu yliopistoissa myös tutkimustoimintaan, jonka kautta kehitetään henkilöstön substanssiosaamista.

Digitalisaatio haastaa kaikkia korkeakouluja. Yliopiston alan yhteisten ja tutkintotason vastausten perusteella yliopistoissa on herätty siihen, että digiopetus ja digitaaliset oppimisympäristöt ja niissä tapahtunut kehitys täytyy paremmin huomioida tutkinto-ohjelmien kehittämisessä. Digiopetuksen kehittämiseen on panostettu useissa yliopistoissa. Esimerkiksi itsearviointikyselyssä Vaasan yliopiston digimentorit voidaan mainita hyvänä käytäntönä. Digimentorit ovat opettajia, joiden tehtävänä on toimia yksikössään digiopetuksen lähitukena, kannustaa tieteenala- ja oppiainekohtaisen digiopetuksen kehittämiseen, edistää rohkeaa opetuskokeilukulttuuria sekä tehdä digiavusteisen opetuksen hyviä käytäntöjä tunnetuiksi.

Se, kuinka laajasti digitalisaation mukanaan tuomia uusia opetuksen ja oppimisen muotoja käytetään hyväksi, oletettavasti vaihtelee paljon eri oppiaineiden, opintojaksojen, opettajien ja opiskelijoiden välillä. Usein eri opetusmuodot luovat uusia vaihtoehtoja saman sisällön oppimiselle ja tuovat myös joustavuutta oppimiseen.

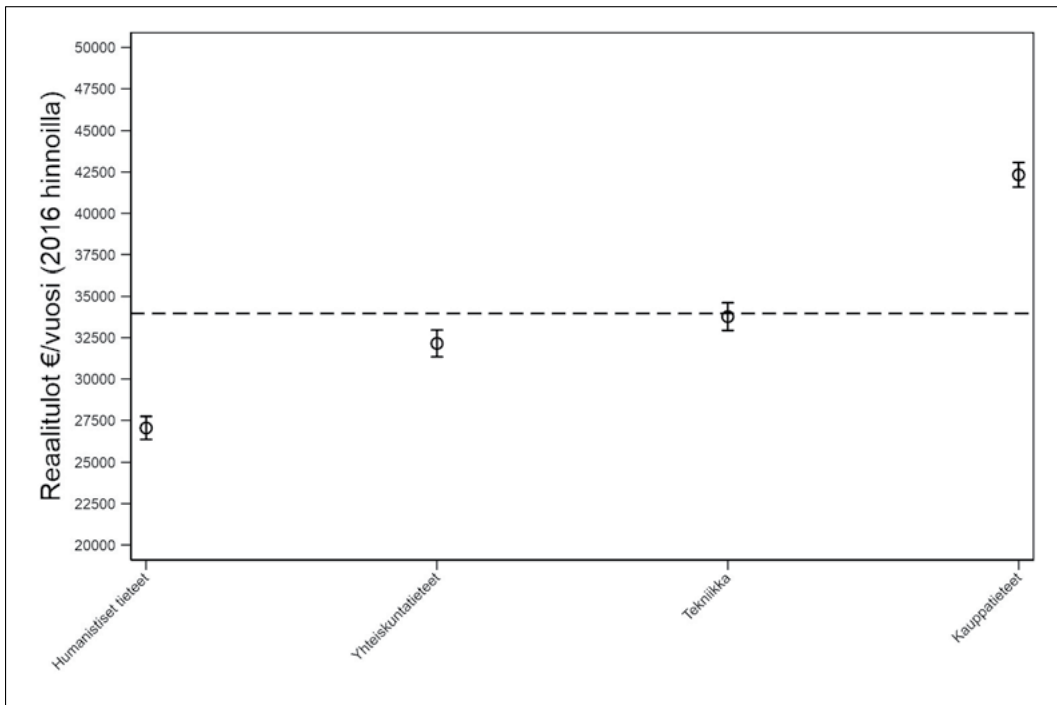
Yhteiskuntatieteellisellä alalla opiskelleiden palkkatulot ovat suhteellisen tasaiset

Koulutusala-arviointeihin sisältyvässä pro gradu –tutkielmassa (Leppänen 2019) tutkittiin korkeakoulutettujen koulutusvalintojen tilastollista yhteyttä tuloihin ja työllistymisen todennäköisyyteen. Yliopistossa yhteiskuntatieteellisellä alalla opiskelleiden väliset tuloerot saatiin selville, kun tarkasteltiin 10 vuotta sitten opintonsa aloittaneiden alkuan tuloja ja työllistymistä eri yliopistoissa. Tiedot on kerätty vuosina 2000–2016, jolloin 10 vuotta sitten aloittaneet olivat 28–35-vuotiaita (ks. kuvio 15).

KUVIO 15. Yliopistossa opskelleiden vuositulot 10 vuotta yhteiskuntatieteellisen alan tutkinnon aloittamisen jälkeen yliopistoittain (N = 5 356, HY = 1 198, UEF = 713, JY = 687, UL = 446, TUNI = 1 093, UTU = 612, VY=157, ÅA=440)

Kuten kuvioista 15 voi todeta, yhteiskuntatieteellisen alan tutkintokoulutuksen aloittaneiden palkkatulot olivat suhteellisen tasaiset eri yliopistoissa opskelleiden välillä. Tämä kertoo siitä, että työmarkkinoiden kannalta kovin suuria palkkauksessa näkyviä statushierarkioita yliopistojen välillä ei siis ole. Ainoa poikkeus on Vaasan yliopistossa opintonsa aloittaneiden korkeammat vuositulot. Arvioinnin puitteissa ei voida löytää selitystä tälle havainnolle.

KUVIO 16. Yliopistossa opiskelleiden vuositulot 10 vuotta tutkinnon aloittamisen jälkeen aloittain (N= 27044, humanistinen ala = 6 129, yhteiskuntatieteet = 5 356, kauppätieteet = 6 454, tekniikka = 9 105).

Vertailtaessa eroja vuosituloissa aloittain voidaan todeta, että yhteiskuntatieteellisen alan vuositulot eivät juuri eroa tekniikan alan vuosittaisista tuloista (ks. kuvio 16). Sen sijaan yhteiskunnallisen alan tutkinnon suorittajien tulot ovat humanististen alan tuloja selvästi suurempia, mutta vastavasti kauppätieteellisen alan tutkinnonsuorittajien tuloja merkittävästi pienempiä. Vuositulojen eroja selittänee ensisijaisesti kauppätieteilijöiden suurempi työllistyminen yksityiselle sektorille tehtäviin, joissa tutkinnon tuottama palkkapremio on yleensä korkeampi.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- Yhteiskuntatieteellisen alan kandidaatti- ja maisteriohjelmien työelämärelevanssi on hyvällä tasolla. Opintojen antamat yleiset valmiudet, kuten laaja-alaisuus, analyysi- ja ongelmanratkaisutaidot ja kriittinen ajattelu, vastaavat hyvin työnantajien toiveita sekä muuttuvan työelämän osaamistarpeita.
- Opiskelijoiden on osin vaikea hahmottaa yhteiskunta-alan opintojen yhteyttä työelämässä vaadittavaan osaamiseen sekä tutkinnon antamaan lisäarvoon työmarkkinoilla. Paradoksaalisesti yhteiskunta-alan tutkinnoilla näyttää olevan korkea työelämärelevanssi niiden geneerisyyden takia, mutta samanaikaisesti opiskelijat pitävät alan tuot-taman osaamisen epäkonkreettisuutta ongelmallisena.
- Osalla alan opiskelijoista on haasteita tunnistaa ja sanoittaa omaa osaamistaan. Tutkin-to-ohjelmissa on tarpeellista kirkastaa tutkinto-ohjelman opiskelijalle tuottama osaa-minen, tavoitellut taidot ja kuvata ne selkeästi tutkinto-ohjelman osaamistavoitteissa. Opiskelijat tarvitsevat lisätukea erityisesti oman osaamisensa tunnistamisessa ja sa-noittamisessa.
- Alan opintojen työelämälähtöisyyttä on mahdollista vahvistaa. Erityisesti harjoittelu-jaksot ovat opiskelijoille ensiarvoisen tärkeitä. Mahdollisuudet harjoitteluun eivät tällä hetkellä toteudu yliopistoissa tasapuolisesti. Harjoittelun tuen ja resurssien määrässä on suuria eroja yliopistojen välillä.
- Kansainvälisyys on selvä vahvuus osassa alan tutkintokoulutusta, mutta alalta valmistu-neiden mukaan kansainvälistymisen valmiudet eivät erityisesti korostuneet alan tutkin-to-ohjelmissa kokonaisuutena. Osassa yliopistoja on myös nähtävissä laskua vaihtoon lähtevien alan tutkinto-opiskelijoiden määrässä.
- Yliopistojen ennakoivaa tietopohjaa on mahdollista laajentaa koulutustarjonnan ja kou-lutuksen kehittämässä. Suunnitelmallinen työelämän ja sidosryhmien osallistaminen koulutuksen suunnitteluun ei näyttäydä kovin yleiseltä käytännöltä.

5.3 Jatkuva oppiminen

Tässä luvussa tarkastellaan yhteiskuntatieteellisen alan jatkuvan oppimisen tarjontaa ja sen kehittämistä. Aineistona on käytetty taustakyselyn, koulutusalan yhteisen itsearviointikyselyn vastauksia, Yhteiskunta-alan korkeakoulutettujen kyselyn vastauksia, fokusryhmähaastatteluja ja yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarin antia.

Jatkuvan oppimisen koulutustarjonta on suunnattu laajalle kohderyhmälle

Korkea-asteella toteutettavaa jatkuvaa oppimista pidetään yhtenä keskeisenä koulutuksellisena ratkaisuna nykypäivän monimutkaisessa ja nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Jatkuvan oppimisen eri muotojen avulla voidaan reagoida tutkintokoulutusta nopeammin akuutteihin koulutustarpeisiin. Jatkuva oppiminen on myös vastaus yleiseen yhteiskunnalliseen kehitystrendiin, jossa painotetaan yksilöllisiä ratkaisuja ja työelämätarpeiden moniulotteisuutta. Tutkintokoulutukseen verrattuna jatkuva oppiminen on usein kustannustehokkaampi ja nopeampi tapa lisätä osaamista.

OKM on nostanut jatkuvan oppimisen tärkeäksi ja keskeiseksi korkeakoulujen kehittämisen kohteeksi. Esimerkiksi ”Korkeakoulutus ja tutkimus 2030” –visiotyön eri vaiheissa painotettiin jatkuvan oppimisen merkitystä voimakkaasti. Yksi osoitus jatkuvan oppimisen tärkeydestä on vuoden 2019 alussa voimaan astunut kirjaus yliopistolakiin, jonka mukaan yliopistojen tulee tehtäviään hoitaessaan tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen. (VN 558/2009 muutos 28.12.2018/1367.) OKM:n mukaan jatkuvalla oppimisella ”vastataan tarpeeseen kehittää ja uudistaa osaamista elämän ja työuran eri vaiheissa”. Ministeriön jatkuvan oppimisen määritelmässä korostuvat työikäisen väestön koulutustarpeet sekä työelämän murroksesta johtuvat muuttuvat osaamistarpeet ja niihin vastaaminen. (OKM, 2019f.)

Jatkuva oppiminen, kuten myös luvussa 3 todettiin, on nostettu osaksi yliopistojen uutta rahoitusmallia, jossa jatkuvan oppimisen merkitystä on korostettu entisestään. Jatkuvan oppimisen osuus yliopistojen uudessa, vuonna 2021 voimaan astuvassa rahoitusmallissa on 5 % (nykyisin 2 %). Jatkuvan oppimisen rahoitusindikaattori sisältää jatkossa avoimen yliopiston, erikoistumiskoulutusten ja erillisten opintojen opintopisteet. Osa jatkuvan oppimisen rahoituksesta kohdennetaan yhteistyöopintojen perusteella, millä halutaan ”korostaa korkeakoulujen välistä yhteistyötä, osaamista vahvistavaa profiloitumista ja työnjakoa sekä joustavan koulutustarjonnan kehittämistarvetta”. (OKM 2019e.) Osa varsinaisesta täydennyskoulutuksesta näyttää jäävän rahoitusmallin ulkopuolelle.

Koulutusalan yhteisen itsearviointikyselyn vastausten perusteella korkeakoulutason strategisissa painopisteissä ei jatkuvaa oppimista varsinaisesti nosteta esiin eikä sitä erikseen mainita. Sen sijaan koulutuksesta puhutaan enemmänkin laajana kokonaisuutena. Kuitenkin jatkuva oppiminen liittyy korkeakoulujen strategioissa mainittuihin tulevaisuuden osajien koulutukseen, erilaisiin oppimisympäristöihin ja yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin vastaamiseen. Käsitteenä jatkuva oppiminen on uusi ja se on korvannut aiemmin käytetyn elinikäisen oppimisen käsitteen. On

todennäköistä, että yliopistojen seuraavissa strategioissa jatkuvan oppimisen merkitys kasvaa johtuen uudesta lainsäädännöllisestä tehtävästä ja rahoitusmallista. Yliopistoihin kohdistuu suuria odotuksia jatkuvan oppimisen suhteen, kuten myös yliopistojen vararehtoreiden haastattelussa todettiin.

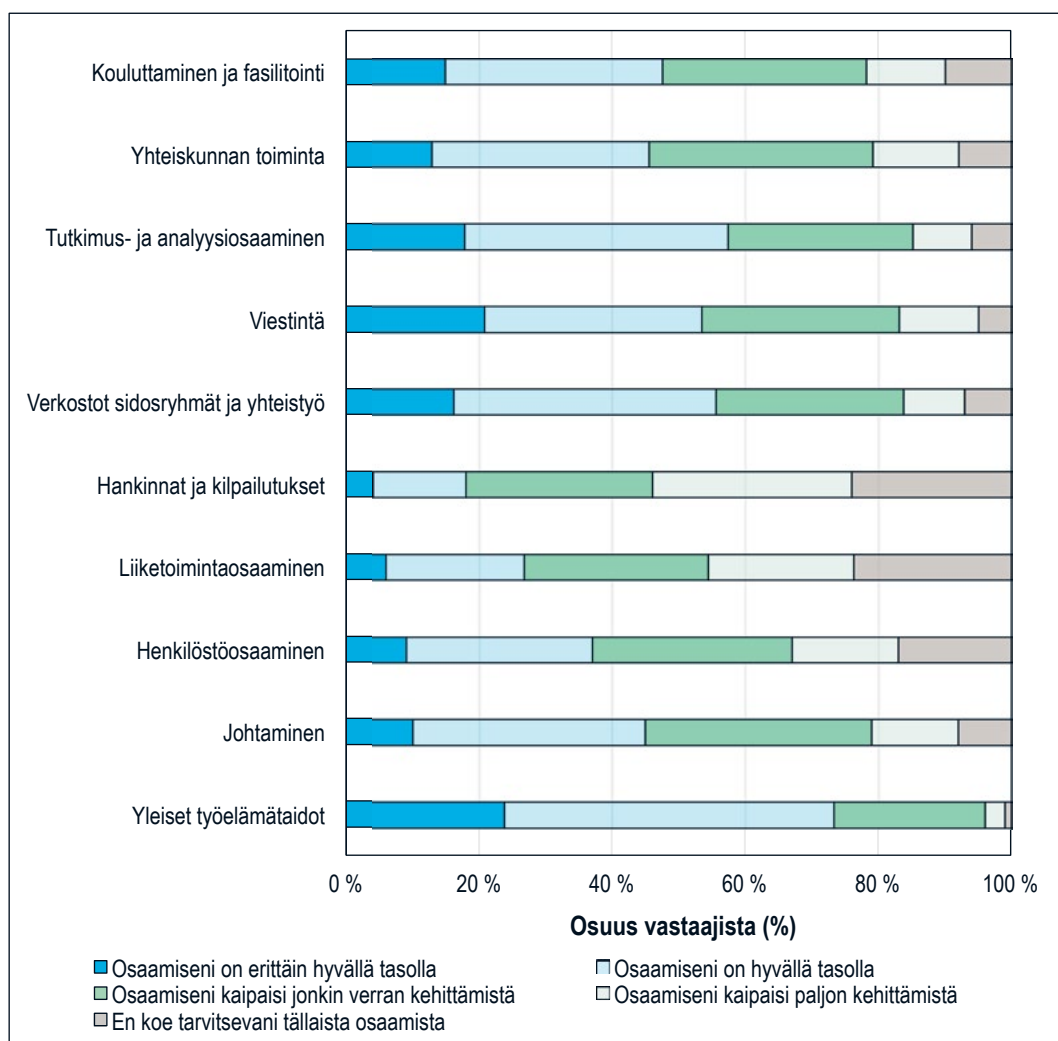
Yhteiskuntatieteellistä korkeakoulutusta järjestäville yliopistoille kohdennetun taustakyselyn vastausten perusteella ei saatu täysin tarkkaa kuvaa yliopistojen tämän hetkisestä alan jatkuvan oppimisen tarjonnasta. Taustakyselyn perusteella voidaan kuitenkin todeta, että alan jatkuvan oppimisen koulutustarjonta on sangen laajaa ja se on suunnattu laajalle kohderyhmälle. Yhteiskuntatieteellisen alan koulutusta antavat kahdeksan yliopistoa ovat tällä kentällä aktiivisia ja tarjoavat opetusta erityisesti avoimen yliopiston kautta. Pienempien yliopistojen tarjonta on luonnollisesti suppeampaa ja usein profiloituneempaa kuin suurten yliopistojen.

Kaikissa kahdeksan yliopiston avoimessa yliopistossa on laajasti yliopiston yhteiskuntatieteellisten oppiaineiden kursseja ja opetusta toteutetaan useassa toimipaikassa ympäri vuoden. Pääsääntöisesti tarjolla on perus- ja aineopintotasoisia kursseja sekä yleisopintopaketteja. Yliopistoissa on myös mahdollista suorittaa ei-tutkintoon johtavia maksullisia erillisiä opintoja, jotka erillishaun kautta tarjoavat mahdollisuuden päästä tiedekuntiin opiskelemaan sellaisia kokonaisuuksia, joita avoin yliopisto ei järjestä. Joissakin yliopistoissa tarjotaan myös erilaisia kaikille avoimia MOOC-tyyppisiä kursseja (Massive Open Online Course) sekä erilaisia tutustumiskursseja yliopisto-opintoihin toisen asteen opiskelijoille. Useampi yliopisto tarjoaa erikoistumiskoulutuksia eri aloilta liittyen esimerkiksi sosiaalityöhön. Osa yhteiskuntatieteellisen alan jatkuvan oppimisen tarjonnasta toteutetaan yhteistyössä toisen yliopiston tai ammattikorkeakoulun kanssa. Esimerkiksi ”Digitaalisen datan hyödyntäminen viestinnässä, mediassa ja journalismissa” on erikoistumiskoulutus, joka on kehitetty yhteistyössä neljän yliopiston, 11 ammattikorkeakoulun ja elinkeinoelämän kanssa. Maksullista täydennyskoulutusta yliopistot toteuttavat eri tavoin ja erilaajuisena.

Koulutusalan yhteisen kyselyn vastaajat toivat vastauksissaan jatkuvan oppimisen keskeisinä kohderyhminä esiin sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset, sosiaalityöntekijät, kolmannen sektorin työntekijät, vapaan sivistystyön sekä nuorisotyön toimijat. Avoimen yliopiston kautta koulutukseen hakeutuu erilaisia hyvinvointialojen toimijoita ja julkisen hallinnon työntekijöitä. Merkittävä kohderyhmä on yhteiskuntatieteellisen alan alumnit ja muut korkeakouluopettajat. Johtotehtävissä olevat tai johtotehtäviä tavoittelevat hakeutuvat johtamiskoulutuksiin. Myös lukio- ja yläkouluopettajat, valtion virkamiehet, eduskunta ja ministeriöt sekä pienet ja keskisuuret yritykset mainittiin yliopistojen vastauksissa jatkuvan oppimisen kohderyhminä.

Yleisesti ottaen korkeakoulu tarjoavat jatkuvan oppimisen piirissä olevaa opetustaan kaikille halukkaille. Yliopistojen koulutusvararehtoreiden haastatteluissa nousi kuitenkin esiin ajatus, että tulisiko yliopistojen tarjota opetusta ensisijaisesti vain omille alumneilleen. Osa vararehtoreista nosti esiin oman alueen jatkuvan oppimisen tarpeisiin vastaamisen tärkeyden, toiset taas näkivät kansallisen tai kansainvälisen tason keskeisenä jatkuvan oppimisen piiriin kuuluvana toiminta-alueena. Vararehtoreiden haastattelussa nostettiin myös esiin, että yliopistojen jatkuvan oppimisen tarjonnassa pitäisi olla entistä enemmän kaikille avoimia maisteritason opintoja.

Jatkuvaan oppimiseen liittyviä yhteiskunnallisen alan tarveselvityksiä on toistaiseksi tehty vähän. Yhteiskunta-alan korkeakoulualue ry:n (YKA) jäsenilleen tekemässä kyselyssä (2016) täydennyskoulutuksesta kiinnostuneet vastaajat (n = 1 316) kertoivat olevansa kiinnostuneita hankkimaan avointa jatkokoulutusta joko korkeakoulun järjestämänä täydennyskoulutuksena (68 %) tai hyödyntämään avoimen yliopiston koulutustarjontaa (55 %). Osa vastaajista oli kiinnostunut suorittamaan erikoisammattitutkinnon (34 %) tai uuden korkeakoulututkinnon (30 %). Tulokset antavat osviittaa siitä, että alalta valmistuneilla on kiinnostusta oman osaamisensa päivittämiseen. Samassa YKA:n kyselyssä vastaajia pyydettiin myös arvioimaan osaamisensa tasoa ja osaamisen kehittämisen tarpeita. Kyselyn vastausten perusteella alalta valmistuneilla on erityisesti liiketoimintaosaamisen sekä hankintaa ja kilpailutusta koskevan osaamisen suhteen eniten kehittämistarpeita (ks. kuvio 17).

KUVIO 17. Osaamisen taso ja osaamisen kehittäminen. Yhteiskunta-alan korkeakoulualue ry:n kysely jäsenille 2016. Vastaajien valmistumisvuodet 1975–2015 (n = 1 392)

Alumnit ja sidosryhmät keskeisiä jatkuvan oppimisen koulutustarpeiden tunnistamisessa

Jatkuvan oppimisen koulutustarjonnan kehittäminen tapahtuu etupäässä osana yliopistojen omaa toimintaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön jatkuvaan oppimiseen kohdistuva ohjaus on toistaiseksi huomattavasti vähäisempää kuin tutkintokoulutuksen osalta. Koulutustarjonnan kehittäminen perustuu sekä nykyisiin osaamistarpeisiin että tulevaisuuden ennakointiin. Yliopistoilla on erilaisia keinoja ennakoida tulevaisuuden haasteita ja osaamistarpeita sekä toimintaympäristön muutoksia. Yhteiskunnallisen keskustelun seuraamisen ja siihen osallistumisen, tiiviin työelämäyhteistyön sekä sidosryhmätoiminnan kautta yliopistot tunnistavat jatkuvan oppimisen tarpeita. Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaarissa esitettyjen näkemysten mukaan työnantajat ovat ratkaisevassa roolissa, kun määritellään koulutustarjontaa ja sen laajuutta. Jatkuvan oppimisen tarpeita tunnistetaan myös tutkimustoiminnan ja alumnitoiminnan kautta. Tutkinto-ohjelmien itsearvioinnin mukaan sekä työelämäpalutteen että valmistuneiden palutteen merkitystä jatkuvan oppimisen eri toimintamuotojen kehittämisessä tulisi lisätä. Myös yhteiskunnallisilla ja ammatillisilla yhteistyöverkostoilla on keskeinen merkitys ennakoinnin ja kehittämisen kannalta.

Koulutusalan yhteisessä itsearviointikyselyssä tuli esiin joitakin toimivia tapoja koordinoida yhteiskuntatieteellisen alan jatkuvan oppimisen koulutustarjontaa ja sen kehittämistä valtakunnallisella tasolla. Esimerkkinä tästä nousi esiin muun muassa sosiaalityön erikoistumiskoulutukset ja niihin liittyen Sosnet-verkostoyhteistyö eri yliopistojen sosiaalityön oppiaineen kesken (ks. Sosnet-verkoston kuvaus luvussa 5.1). Myös elinikäisen oppimisen reittien kehittämistä verkostohankkeiden kautta pidettiin toimivana ratkaisuna. Esimerkkinä mainittiin ”Toinen reitti yliopistoon” –hanke (TRY), jonka puitteissa kehitetään vaihtoehtoisia sisääntuloväyliä korkeakouluihin pääsykokeiden ja todistusvalinnan rinnalle (ks. TRY-hankkeen kuvaus).

TRY-HANKE – MODUULEJA JA REITTI YLIOPISTOON TYÖELÄMÄSSÄ JO OLEVILLE

TRY on Vaasan yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston yhteistyöhanke. Hanke on yksi opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamista kärkihankkeista. Hankkeen puitteissa tarjotaan sekä hallintotieteiden kandidaatin tutkintoon johtavaa koulutusta että yksittäisiä moduuleita. Opintojaksot avautuvat opiskelijoille 2020.

Hallintotieteiden kandidaatin tutkinnossa yhdistetään erityisesti johtamisen ja oikeustieteiden opintoja. Kohderyhmänä ovat jo työelämässä olevat henkilöt, joilla on täydennyskoulutustarpeita. Koko tutkinnon opinnot on mahdollista suorittaa avoimessa yliopistossa verkko-opintoina. Julkisen sektorin työntekijöille suunnattuun kyselyyn ja työpajoihin perustuen koottiin tietoa työelämässä tarvittavasta osaamisesta ja suunniteltiin tämän tiedon pohjalta moduuleja. Suoritettuaan 180 op avoimessa yliopistossa opiskelija saa opinto-oikeuden valitsemaansa järjestäjäyliopistoon, josta hän valmistuu hallintotieteiden kandidaatiksi.

TRY tarjoaa yksittäisiä moduuleita itsenäisinä täydennyskoulutuspaketteina. Kuhunkin moduuliin on sisällytetty oppimispäiväkirja, jonka avulla opiskelija reflektoi oppimaansa suhteessa omaan työelämäkokemuksiinsa käytännössä. Moduulin suorittamisesta osallistuja saa erillisen todistuksen.

Jatkuvan oppimisen määritelmä, roolit ja vastuut tulee selkiyttää

Jatkuvan oppimisen yksi keskeisistä kehittämishaasteista on reagointi koulutustarpeisiin. Yhteiskuntatieteellisen alan fokusryhmähaastattelujen perusteella yliopistojen peruskoulutuksesta vastaavilla tahoilla on syvällistä ja ajantasaista asiantuntemusta tutkimuksen kautta, mutta haasteita on tämän asiantuntijuuden soveltamisessa työelämän tarpeisiin. Tässä suhteessa asiakasrajapinnassa lähemmin liikkuvat toimijat, kuten erityisesti yliopistollisen täydennyskoulutuksen toteuttajatahot, ovat kykenevämpiä koulutusten joustavaan ja tarveperusteiseen räätälöintiin.

Koulutusalan itsearviointikyselyssä ja fokusryhmähaastatteluissa nousi esiin myös jatkuvaan oppimiseen liittyviä järjestelmätason haasteita. Yksi keskeinen kysymys on jatkuvan oppimisen rahoitus. Koska jatkuva oppimisen kokonaisuuden kehittäminen nähdään nyky muodossaan uutena yliopistoille annettuna tehtävänä, yliopistojen edustajat toivoivat jatkuvan oppimisen toteuttamiseen vakaita lisäresursseja. Pelkän projektityyppisen rahoituksen lisäämistä ei nähty lyhytkestoisuutensa vuoksi toimivaksi malliksi. Myös yliopistojen sisäinen resursointi on erityisesti jatkuvan oppimisen toteutuksesta vastaavien tahojen näkökulmasta tärkeä kysymys, kuten taloudelliset kannustimet.

Jatkuvan oppimisen kysymykset koskettavat paitsi yksittäisiä työntekijöitä myös työnantajia ja koko yhteiskuntaa. Yhteiskuntatieteellisen alan fokusryhmähaastatteluissa korostettiin kombinaatiomalleja, joissa voidaan painottaa opiskelijan, työnantajan tai valtion vastuuta. Koulutuksellisen eriarvoisuuden vähentämisen näkökulmasta nimenomaan yhteiskunnan vastuu korostuu. Toisaalta jatkuvan oppimisen mahdollistaminen on myös työelämän asia ja vaatii osin kulttuurista muutosta työpaikoilla. Sidosryhmät kaipaavat myös kattavampaa viestintää erilaisista tarjolla olevista jatkuvan oppimisen mahdollisuuksista.

Koulutusalan yhteisen kyselyn vastausten perusteella lähivuosien kehittämiskohteina korostuvat yliopistojen täydennys- ja erikoistumiskoulutusten kehittäminen, niihin liittyvä markkinointi sekä avoimen yliopiston roolin selkiyttäminen. Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämiseminaarissa esitettyjen näkemysten perustella laajempaan haasteena on jatkuvan oppimisen kytkeminen selkeämmin osaksi opetussuunnitelmatyötä ja jatkuvan oppimisen koulutuspolun rakentaminen jo tutkinto-opiskelun alkuvaiheessa. Myös koulutustarpeiden ennakoinnissa tutkintotasoa ja jatkuvaa oppimista tulisi tarkastella yhtenä kokonaisuutena. Tämä integraatio helpottaisi tutkintokoulutuksen ja jatkuvan oppimisen välisen työnjaon, roolituksen ja toteutusmuotojen kehittämistä kokonaisuutena. Kaiken kaikkiaan suhde avoimen yliopiston, täydennyskoulutuksen ja tiedekuntien välillä onkin selkiytettävä, mikä vaatii myös uudenlaista työnjaon, vastuuden ja resursoinnin määrittelyä.

Alumnitoiminta nähdään yliopistoissa yhtenä keskeisenä sidosryhmäyhteistyön muotona. Tästä syystä sen kehittämistä pidetään tärkeänä. Koulutusalan yhteisen itsearviointikyselyn vastauksissa yhtenä kehitysaskeleena tuotiin esiin yhteiskuntatieteellisen alan alumnien ja muiden korkeakoulutettujen koulutustarpeen selvittämistä ja koulutustarjonnan lisäämistä niillä aloilla, joilla on kysyntää. Jatkuvan oppimisen muotoja pohditaan parhailaan yliopistoissa, ja erityisesti verkko-opintojen kehittäminen ja tekoälyn hyödyntäminen korostuvat. Sidosryhmät toivoivat alan fokusryhmähaastatteluissa yliopistoilta sekä pienempiä moduuleja, joista opiskelijat voivat rakentaa itselleen kokonaisuuksia, että myös laajempia moduuleja, jotka mahdollistavat jonkin

osa-alueen syvemmän hallinnan. Työelämän tarpeiden muuttuessa yliopistojen olisi koulutus-toiminnallaan mahdollistettava ketterät alasiirtymät sekä aikuisopiskelijoiden osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen.

Jatkuvan oppimisen haasteena on sen toteutusmuotojen moninaisuus, kuten erikoistumiskoulutukset, avoin yliopisto-opetus, opintojen modularisointi, oppisopimustyyppiset ratkaisut, maksullinen täydennyskoulutus, digitaaliset toteutusmuodot ja näiden välinen yhteismitattomuus. Nämä haasteet liittyvät keskeisesti jatkuvan oppimisen aseman vakiintumattomuuteen koulutusjärjestelmässä. Jatkuvan oppimisen tarjonnan kehittäminen ei ole vielä nivoutunut kustannustehokkaasti korkeakoulujen tarjontaan eikä työelämässä kokoaikaisesti toimivien erilaisia tarpeita ole vielä osattu täysin huomioida. Nämä ovatkin jatkossa suuria pedagogisia ja käytännön toteuttamiseen liittyviä haasteita.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- Jatkuvan oppimisen tarjonta on yhteiskuntatieteellisellä alalla erittäin laajaa ja sitä kohdistetaan laajalle, heterogeeniselle kohderyhmälle. Jatkuvaan oppimiseen liittyvää yhteistyötä tehdään myös yliopistojen välillä.
- Jatkuvan oppimisen haasteena on sen toteutusmuotojen moninaisuus, kuten erikoistumiskoulutukset, avoin yliopisto-opetus, opintojen modularisointi, oppisopimustyyppiset ratkaisut, maksullinen täydennyskoulutus, digitaaliset toteutusmuodot sekä näiden keskinäinen yhteismitattomuus. Jatkuvan oppimisen aseman vakiintumattomuus koulutusjärjestelmässä on samanaikaisesti sekä haasteiden syy että niiden seuraus.
- Koulutustarpeiden ennakoinnissa tutkintotasoa ja jatkuvaa oppimista tulee tarkastella yhtenä kokonaisuutena. Tämä integraatio helpottaisi tutkintokoulutuksen ja jatkuvan oppimisen välisen työnjaon, roolituksen ja toteutusmuotojen kehittämistä kokonaisuutena.
- Jatkuva oppiminen tulee kytkeä selkeämmin osaksi opetussuunnitelmatyötä ja jatkuvan oppimisen koulutuspolku tulee rakentaa jo tutkinto-opiskelun alkuvaiheessa.
- Yksi keskeinen järjestelmätason haaste on jatkuvan oppimisen rahoitus. Myös yliopistojen sisäinen resursointi on erityisesti jatkuvan oppimisen toteutuksesta vastaavien tahojen näkökulmasta tärkeä kysymys.

Arvioinnin luotettavuus

6

Arvioinnin luotettavuutta tarkastellaan arviointiprosessin onnistuneisuuden sekä tehtyjen valintojen näkökulmista. Luotettavuutta tarkastellaan myös arvioinnissa käytettyjen kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten aineistojen, niiden analyysien ja niistä tehtyjen johtopäätösten onnistuneisuuden kautta. Osa arvioinnissa käytetyistä aineistoista ovat isoja ja kattavia, osa näytteenomaisia, kuten fokusryhmähaastattelujen ja kehittämisseminaarin opiskelijoiden ja sidosryhmien edustajien näkemykset. Luotettavuustarkastelu kohdistuu myös siihen, ovatko kerätyt aineistot relevantteja esitettyjen arviointikysymysten kannalta.

Arvioinnin valmistelu alkoi suunnitteluryhmän nimeämisellä ja hankesuunnitelman laatimisella. Osana arvioinnin suunnittelua lähetettiin korkeakouluille ja keskeisille sidosryhmille verkkokysely, jolla he pystyivät ottamaan kantaa esitettyihin arviointikysymyksiin sekä ehdottamaan uusia. Verkkokyselyn ansiosta arvioinnin suunnitteluun saatiin mukaan korkeakouluissa toimivien näkemykset sekä eri arviointiin osallistuvilla aloilla ajankohtaiset teemat.

Suunnittelu- ja arviointiryhmät koottiin niin, että ryhmissä oli mahdollisimman monipuolista alan asiantuntemusta. Yhteiskuntatieteellisen alan arviointiryhmään valittiin yksi ulkomaisessa yliopistossa työskentelevä jäsen, jonka tehtävänä oli tuoda tarkasteluun ulkopuolista näkemystä suomalaiseen korkeakoulujärjestelmään. Myös opiskelijoiden ja korkeakoulujen ulkopuolisen työelämän edustajien osallistuminen arviointiryhmään oli tärkeää erilaisten näkemysten saamiseksi.

Arviointiin osallistuivat kaikki suomalaiset yhteiskuntatieteellisen alan tutkintokoulutusta tarjoavat yliopistot. Arviointi kattoi kaikki yhteiskuntatieteellisen alan voimassaolevat alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon johtavat tutkinto-ohjelmat. Tarkastelussa oli näin ollen kokonaisotos alan koulutuksista.

Arvioinnissa oli tavoitteena hyödyntää mahdollisimman paljon jo olemassa olevia valmiita aineistoja. Valmiiden kyselyiden (Kandipalautte, maistereiden uraseuranta) vastausten vertailuun liittyi kuitenkin rajoitteita. Vastaajat olivat arvioineet suorittamaansa tutkintoa suhteessa omaan opiskeluunsa. Tämän takia arviot oman osaamisen kehittymisestä opinnoissa ovat suhteessa omaan lähtötasoon ja odotuksiin sekä suhteessa koulutukseen, joka on saattanut jo muuttua. Suhteellinen kokemus taidon

kehittymisestä ei kerro konkreettisesta osaamistasosta tai sen kehittymisen määrästä. Havaintojen vertailussa kyselyiden välillä ongelmaiksi muodostuvat erilaiset vastaajat, kysymysten asettelu ja vastausasteikot, kuten en osaa sanoa -vaihtoehdon mukana oleminen Kandipalautteen asteikolla.

Arviointiin liittyvä pro gradu -tutkielma (Leppänen 2019) tehtiin Tilastokeskuksen valmiista aineistoista. Korkeakoulu- ja alanvalinnan vaikutusta yksilöiden työmarkkinamenestykseen on haastavaa todentaa, sillä opiskelijoiden valikoituminen eri korkeakouluihin ja tutkinto-ohjelmiin ei ole satunnaista. Korkeakouluihin valikoituminen perustuu osaksi havaittuihin tekijöihin, kuten perhetaustaan, korkeakoulujen opiskelijavalintaan vaikuttaviin akateemisiin ansioihin, opintoja edeltävän asuinalueen sijaintiin ja muihin ominaisuuksiin. Korkeakouluihin valikoituminen perustuu myös havaitsemattomiin tekijöihin. Tietyiltä korkeakouluilta ja aloilta valmistuu opiskelijoita, joilla on keskimäärin korkeammat tulot ja paremmat työllistymisnäkymät, koska aloille on jo lähtökohtaisesti valikoitunut yksilöitä, joilla on parempi odotettu työmarkkinamenestys. Pro gradu -tutkielman pohjalta ei voidakaan osoittaa suoria syy-seuraussuhteita, sillä erot korkeakoulutettujen tuloissa ja työllistymismahdollisuuksissa voivat johtua myös yksilöiden havaitsemattomista työmarkkinamenestystä selittävästä tekijöistä.

Koulutusalan yhteisen ja tutkintotason itsearviointikyselyjen suunnittelussa pyrittiin huomioimaan niiden kuormittavuus. Avointen kysymysten määrä pyrittiin pitämään kohtuullisena erityisesti tutkintotason kyselyssä. Kaikista yhteiskuntatieteellisen alan tutkintokoulutusta tarjoavista yliopistoista vastattiin alan yhteiseen kyselyyn, ja lähes kaikista arvioinnin ajankohtana voimassaoleista alan tutkinto-ohjelmista saatiin vastaus tutkintotason kyselyyn. Kyselyaineisto oli kattava ja monipuolinen, mikä oli ratkaiseva tekijä arvioinnin onnistumiselle.

Fokusryhmähaastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina, joiden pääteemat olivat etukäteen haastateltavien tiedossa. Haastattelujen avulla saatiin kohderyhmien näkemykset mukaan aineistoon. Kaikille neljälle alalle toteutettujen ja alakohdaisen fokusryhmähaastattelujen edustajat olivat valikoituneita, joten työelämän edustus oli näytteenomaista, ja opiskelijoista korostuivat opiskelijajärjestöaktiivit. Yhteiskuntatieteellisen alan fokusryhmähaastatteluun osallistui eri profiilin omaavia julkisen ja yksityisen sektorin työnantajien edustajia sekä sidosryhmien edustajia. Alan opiskelijoiden edustajia pyydettiin kaikista alan tutkintokoulutusta tarjoavista yliopistoista ylioppilaskunnan tai ainejärjestön kautta. Haastatteluun osallistui alan opiskelijoiden edustajia kuudesta eri yliopistosta.

Case-tarkastelun tavoitteena oli nostaa esiin arvioinnin piiriin kuuluvia ilmiöitä koulutuksen kehittämisen tueksi. Case-tarkastelussa oli tarkoitus hyödyntää itsearviointikyselyn aineistoa, mutta sitä ei pystytty riittävässä määrin hyödyntämään tähän tarkoitukseen. Erillinen työelämäyhteistyön erinomaisiin käytäntöihin liittyvä pyyntö lähetettiinkin yliopistoihin.

Viimeisenä aineistonkeruumuotona järjestetty yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaari tuotti runsaasti uusia näkökulmia raportin viimeistelyvaiheeseen. Tilaisuuden tavoitteena oli erityisesti kehittämisideoiden tuottaminen, ei esitettyjen näkemysten yleistettävyys. Tilaisuuteen pyydettiin henkilöstön ja opiskelijoiden edustajia kaikista kahdeksasta alan tutkintokoulutusta tarjoavasta yliopistosta. Henkilöstön osalta kaikki kahdeksan yliopistoa olivat edustettuna, opiskelijoiden osalta viisi yliopistoa. Sidoryhmien edustajat olivat valikoituneita arvioinnin aiempien vaiheiden perusteella.

Johtopäätökset ja suositukset

Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arvioinnissa tuotettiin kokonaiskuva ja tietoa yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjonnan tilasta, tutkintojen profiloitumisesta, osaamislähtöisyydestä ja työelämärelevantanssista erilaisiin aineistoihin perustuen ja alan koulututusta tarjoavia yliopistoja (n=8) sekä opiskelijoita ja sidosryhmiä arviointiin osallistaen.

Tässä luvussa arviointiryhmä esittää kootusti arvioinnin keskeiset johtopäätökset sekä alan vahvuuksista että kehittämiskohteista. Ryhmä esittää myös suosituksia niistä toimenpiteistä, joihin arvioinnin perusteella tulee ryhtyä. Vaikka johtopäätökset ja suositukset kohdistuvat etupäässä yhteiskuntatieteellisen alan kehittämiseen, sisältävät ne myös yleisiä, koko korkeakoulujärjestelmää koskevia suosituksia. Esitysjärjestystä ei tule tulkita prioriteettijärjestykseksi.

Osaamislähtöisyyteen terävyttä

Useimmissa yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmissa määritellään opetus ja sen sisällöt osaamislähtöisesti. Alan kandidaatti- ja maisteriohjelmissa osaamistavoitteet hahmotellaan pääasiassa selkeästi ja jäsennellysti ja niissä kuvataan hyvin tutkinnon tuottama osaaminen opiskelijan näkökulmasta. Kuitenkin osassa alan tutkinto-ohjelmista osaamistavoitteiden kuvaukset ovat arvioinnin perusteella puutteelliset, koska niissä ei ole kuvattu riittävästi tutkinnon opiskelijalle tuottamaa osaamista.

Suosituksset

- Tutkinto-ohjelmien osaamistavoitteissa tulee kuvata selkeästi tutkinnon opiskelijalle tuottama osaaminen. Osaamistavoitteet tulee määritellä niin tutkinto-ohjelmille kuin opintojaksoille.
- Osaamistavoitteita tulee käyttää koulutuksen suunnittelun apuvälineenä. Osaamislähtöisyyden toteutus edellyttää linjakasta opetusta, jossa opetus, oppiminen, opintosuoritukset ja arviointi määrittyvät osaamistavoitteista.
- Tutkinto-ohjelmasta ja opintojaksokohtaisista osaamistavoitteista viestitään selkeästi opiskelijoille ja osaamistavoitteet pidetään systemaattisesti esillä opintojen aikana.

Tutkinto-ohjelmien työelämärelevanssi hyvällä tasolla

Opintojen antamat yleiset valmiudet, kuten laaja-alaisuus, analyysi- ja ongelmanratkaisutaidot ja kriittinen ajattelu, vastaavat hyvin työnantajien toiveita yhteiskuntatieteellisellä alalla. Opiskelijoilla on tästä huolimatta haasteita nähdä tutkintojen työelämärelevanssia sekä tunnistaa omaa osaamistaan etenkin geneerisillä yhteiskuntatieteiden oppialoilla. Paradoksaalisesti geneerisiä valmiuksia tuottavilla yhteiskunta-alan tutkinnoilla näyttää olevan korkea työelämärelevanssi osittain samoista syistä, joita opiskelijat pitävät sen epäkonkreettisuuden takia ongelmallisina. Samanaikaisesti yhteiskuntatieteiden alalla on myös selviä professioon valmistavia aloja, kuten sosiaalityö, joissa työelämässä edellytettyyn osaamisen konkreettiset vaatimukset näyttäytyvät selvemmin myös opiskelijoille.

Suosituksset

- Opintojen antamien, jo hyvällä tasolla olevien työelämävalmiuksien parantamiseksi yliopistojen tulee syventää työelämäyhteistyötä vahvistamalla vuorovaikutusta sekä kehittämällä tapoja kerätä ja hyödyntää työelämän edustajien palautetta alan koulutuksesta.
- Yliopistojen tulee nykyistä paremmin huolehtia harjoittelun taloudellisten edellytysten turvaamisesta (harjoittelutuki) ja harjoitteluajan hyödyntämisestä opiskelijan työelämävalmiuksien kehittämisessä. Harjoittelu on tärkeä osa opiskelijoiden työelämävalmiuksien kehittymistä sekä geneerisillä että professionaalisilla aloilla yhteiskuntatieteissä.
- Opiskelijoiden kykyä tunnistaa omaa osaamista tulee tukea paremmin etenkin geneerisillä oppialoilla. Tämä voisi tapahtua erilaisilla työnantajien, opettajien ja opiskelijoiden yhteistyömuodoilla, joilla mahdollistetaan osaamisen tunnistaminen jo opintojen aikana (esimerkiksi säännölliset ja temaattisesti fokusoidut oppimiskahvilat).

Koulutustarjonnan ennakoinnin tietopohjaa laajennettava

Yhteiskuntatieteellisellä alalla on toimivia ennakointikäytäntöjä alan koulutustarjonnan kehittämiseksi. Erityisesti tieteen ja tutkimuksen analysointi koulutustarjonnan kehittämiseksi ja työelämän osaamistarpeiden ennakointi ovat alan oman näkemyksen mukaan hyvällä tasolla. Yhteiskuntatieteellisen alan koulutuksessa hyödynnetään ennakoivaa tietopohjaa työelämän tämän hetken tarpeista ja toimintaympäristön muutoksista etenkin uraseurannan ja työllistymisen, opiskelijapalautteiden, alumnitoiminnan sekä työelämä- ja sidosryhmäyhteistyön kautta saatujen kokemusten avulla. Ennakoinnissa ja ennakointitiedon hyödyntämisessä on kuitenkin haasteita. Työelämän muutokset ovat nopeita ja osittain vaikeasti hahmottuvia. Ongelmana on erityisesti systemaattisten ja toimivien välineiden puuttuminen työelämän muuttuvien tarpeiden huomioimiseksi. Usealla yliopistolla on heikosti toimivat käytännöt liittyen ennakointitiedon hyödyntämiseen osaamistavoitteiden määrittelyssä.

Suosituksset

- Tutkinto-ohjelmiin tarvitaan nopealiikkeisyyttä vastaamaan työelämän muuttuviin osaamisvaatimuksiin.
- Tutkinto-ohjelmien ja yliopistojen tulee paremmin hyödyntää ennakoit tietoa tulevaisuuden osaamistarpeiden tunnistamisessa ja määrittelyssä. Ennakoinnissa käytetty tietopohjaa tulee laajentaa ja osaamistarpeiden arvioinnin tulee olla systemaattisempaa ja perusteellisempaa kuin nykyisin. Osaamistarpeiden hahmottamisessa ja osaamistavoitteiden määrittelyssä on hyvä hyödyntää alumneja, työelämä- ja sidosryhmäyhteyksiä sekä ennakoit tietoa alan muutoksista. Ennakoinnin ja koulutuksen kehittämisen tietopohjaa täytyy laajentaa myös tutkinto-ohjelmien seuranta- ja arviointijärjestelmien avulla.

Omaehtoista sisäistä profiloitumista edistettävä

Valtaosa yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmista kokee linkittyvänsä hyvin emoyliopistojensa strategioihin ja profileihin, samoin tutkinto-ohjelmien kytkeytyminen tutkimukseen on vahvaa. Oman yliopiston vahvuuksiin perustuva omaehtoinen profiloituminen on osoittautunut hyväksyttävämmäksi kuin yliopiston ulkopuolelta ohjattu profiloituminen. Organisaation sisältä syntynyt profiloituminen on myös tärkeä osa yliopistojen autonomiaa ja yliopistohenkilöstön omaan osaamiseen perustuvaa kehittämistä.

Yliopistojen omaehtoinen, keskinäinen profiloituminen on osoittautunut haastavaksi ja omaehtoiset profiloitumisyrietykset ovat lähes kauttaaltaan epäonnistuneet merkittävien vaikutusten aikaansaamisessa. Myös aluepoliittiset intressit ja tarpeet saattavat toimia koulutukseen liittyvän profiloitumisen esteenä. Eräänä syynä profiloitumishalukkuuden puutteeseen voidaan pitää yliopistojen perusrahoitusmallia, joka ei erityisemmin kannusta yliopistojen väliseen yhteistyöhön tai merkittäviin strategisiin poisvalintoihin.

Tutkimuksen profiloituminen on ohjannut vahvemmin yliopistojen suuntaa kuin koulutuksen profiloituminen. Tämä ei kuitenkaan automaattisesti johda vastaavaan koulutuksen profiloitumiseen etenäkään kandidaattitason koulutuksen osalta. Kandidaatin tutkinnon lisääntynyt laaja-alaisuus yhdistettynä fokuusoituneempiin, tutkimuksen profiilia mukaileviin maisterin tutkintoihin avaa uusia mahdollisuuksia yliopistoille myös yhteiskuntatieteellisellä alalla.

Samanaikaisesti on kuitenkin huomioitava, että opiskelijoiden tai työelämän näkökulmasta alan koulutuksen vahva profiloituminen ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista, mikäli sillä tarkoitetaan alojen tai oppiaineiden uusjakoa yliopistojen välillä.

Suosituksset

- Yliopistojen sisältä syntynyt profiloituminen on tärkeintä yliopiston kehityksen näkökulmasta. Koulutuksen osalta yliopistojen profiloitumisen tulee näkyä maisteriohjelmien erikoistumisena myös tutkimuksen profiilia mukaileviin ohjelmiin laajempien opintokokonaisuuksien rinnalla.

- Tutkinto-ohjelmien ja oppiaineiden profiloitumista, joka perustuu omiin vahvuuksiin ja keskeisiin tutkimuksen teemoihin, tulee edistää. Tutkinto-ohjelmien profilit tulee tehdä näkyviksi hakijoille ja opiskelijoille.

Vahvempi verkostomainen yhteistyö tukemaan koulutuksen kehittämistä

Yhteiskuntatieteellisellä alalla tehdään verkostoyhteistyötä, joka tukee jossain määrin alan yliopistokoulutuksen valtakunnallista koordinoitua. Yliopistojen verkostoitumista kuvaavat esimerkiksi vuosittain järjestettävät tapaamiset. Myös jatkokoulutuksen ja erikoistumiskoulutuksen osalta yhteistyötä on vuosittain. Koordinoinnin kannalta keskeistä yhteiskuntatieteellisen alan valintayhteistyötä on olemassa eri oppiaineissa, samoin myös koulutusyhteistyöverkostoja. Parhaana esimerkkinä tästä on sosiaalityön yhteistyöverkosto Sosnet.

Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen koulutustarjonnan ja alan koulutuksen kehittämisen näkökulmasta on selvää, että koordinoitua ja työnjakoon tähtäävää valtakunnallista yhteistyötä tulee lisätä. Yhteistyötä, koordinoitua ja työnjakoa vahvistamalla olisi mahdollista paremmin hyödyntää olemassa olevia resursseja ja eri yliopistojen vahvuusalueita sekä kehittää alan koulutustarjontaa kokonaisuutena. Koulutusalan toimijoiden mukaan yhteistä kehitystyötä pitäisi suunnata olemassa olevien verkostojen ja alustojen parempaan hyödyntämiseen, opettajaverkostoitumisen lisäämiseen sekä verkko-opetuksen, sivuaineyhteistyön ja ristiinopiskelun helpottamiseen, mukaan lukien alalla toimivat ammattikorkeakoulut. Koulutusalan toimijat toivoivat yliopistojen välisen yhteistyön olevan vahvempaa myös kehitystyön ja tulevaisuuden osaamistarpeiden ennakoinnissa. Jotta yhteistyön syventäminen olisi mahdollista, sille täytyisi osoittaa nykyistä vahvemmat resurssit.

Suosituksat

- Tutkinto-ohjelmien koordinoitua ja yhteistyötä yliopistojen välillä tulee lisätä ja kehittää opiskelijavalintojen, opetussuunnitelmien ja tutkintorakenteiden osalta. Myös sivuaineyhteistyön ja ristiinopiskelun joustavoittamiseen tulee kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Tämä edellyttää opetussuunnitelmien kehittämisen osalta sitä, että tutkintojen sisällöt ovat helposti opiskelijoiden vertailtavissa.
- Oppiaineiden ja lähialojen yhteistyötä verkko-opetuksessa ja muissa digitaalisen oppimisen muodoissa tulee lisätä, myös yhteisopetuksen kautta. Yliopistojen välisen opetusyhteistyön avulla voitaisiin toteuttaa opetuksessa laaja-alaisia sisältöjä ja toisaalta tarjota erikoistumisvaihtoehtoja opiskelijoille.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ohjausta selkiytettävä yliopistojen autonomiaa kunnioittaen

Yhteiskuntatieteiden alalla koulutusvastuusäntely on suhteellisen vähäistä verrattuna muihin aloihin, sillä yhteiskuntatieteellisen alan yliopistokohtaiset koulutusvastuut on asetuksessa täsmennetty ainoastaan filosofian ja sosiaalityön osalta. Alan koulutusta ohjataan osana OKM:n ja yliopistojen välistä ohjaussuhdetta erityisesti tutkintotavoitemäärien ja rahoitusmallin kautta. Tämä ohjaus, vaikkakin se on ymmärrettävää kansallisen koordinoinnin näkökulmasta, kaventaa yliopistojen tosiasiallista autonomiaa vaikeuttaen niiden responsiivisuutta yhteiskunnallisia tarpeita kohtaan sekä vaikeuttaa yliopistojen omaehtoista kehittämistä.

Vaikka profiloituminen ja yhteistyö eivät ole automaattisesti toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja, yliopistoissa katsotaan joidenkin ulkoisten profiloitumisvaateiden vaikeuttavan yliopistojen välistä yhteistyötä. Samalla yliopistoille esitettyjen profiloitumisvaateiden kannalta on ongelmallista, että OKM:llä ei ole selkeää kriteeristöä ”riittävän” yliopistokohtaisen profiloitumisen määrittämiseksi. Tällöin yliopistoilla ei voi olla selvää käsitystä ministeriön odotuksista profiloitumisen laajuuden suhteen. On kuitenkin täsmennettävä, että mainittu kriteeristön puuttuminen on arvioinnin tuottama havainto, ei suositus sellaisen rakentamiseksi.

Suosituks

- Tutkintomäärien ja koulutusvastuiden sääntelyä tulee kehittää suuntaan, jossa ne eivät estä korkeakouluja reagoimasta nopeasti työelämän ja yhteiskunnan tarpeiden edellyttämään tutkintokoulutukseen. Samalla korkeakoulujen rahoitusmallia tulee kehittää yliopistojen omaehtoista yhteistyötä ja profiloitumista tukevaksi.
- OKM:n ohjausinstrumenttien osalta tulee löytää tasapaino yliopistojen toiminnallisen autonomian ja korkeakoulupoliittisen ohjauksen välillä. Erityisesti rahoitusohjauksen ja koulutusvastuusäntelyn vaikutukset korkeakoulujen toimintaan tulee selvittää ja arvioida.

Kaksiportaista tutkintorakennetta ja liikkuvuutta yliopistojen välillä vahvistettava

Yhteiskuntatieteiden alalla on erilaisia näkemyksiä siitä, voisiko kandidaatin tutkinto toimia riittävänä työmarkkinakelpoisuuden tuottavana tutkintona. Niillä aloilla, joilla työmarkkinoille siirtyminen ei hankitun osaamisen näkökulmasta välttämättä edellytä maisteritason opintoja suoritettaviksi välittömästi kandidaatin tutkinnon jälkeen, tulee harkita tehtävien kelpoisuusvaatimusten uudelleenarviointia. Laajapohjaisten kandidaatin tutkintojen yleistymisen tarjoaa mahdollisuuden hyödyntää tutkintorakenteen kaksiportaaisuutta nykyistä enemmän. Jotta maisterivaiheen suorittamista muussa yliopistossa kuin jossa kandidaatin tutkinto on suoritettu tapahtuisi nykyistä enemmän, tulisi opiskelijoiden siirtymiä yliopistojen ja pääainevalintojen välillä edistää.

Suositukset

- Kandidaatin tutkinnon roolia työmarkkinakvalifikaation tuottavana tutkintona tulee vahvistaa niillä yhteiskuntatieteiden aloilla, joilla tämä on mahdollista.
- Mahdollisuuksia liikkuvuuteen kandidaatin tutkinnon jälkeen tulee parantaa. Opiskelijaksi ottamisen yhteydessä tutkinnon suorittamisoikeutta ei tulisi automaattisesti sitoa vain siihen yliopistoon, jossa opinnot aloitetaan.

Jatkuva oppiminen vaatii jatkotoimia yliopistoilta

Jatkuvan oppimisen merkitys on viime vuosina korostunut. Myös korkeakoulujen rahoitusta koskevilla ratkaisuilla on kehitystä ohjattu tähän suuntaan. Jatkuvan oppimisen tarjonta on yhteiskuntatieteellisellä alalla erittäin laajaa ja sitä kohdistetaan laajalle, heterogeeniselle kohderyhmälle. Jatkuvaan oppimiseen liittyvää yhteistyötä tehdään myös yliopistojen välillä. Parhaimmillaan jatkuva oppiminen tarjoaakin yhden väylän yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen profiloitumiseen.

Jatkuvan oppimisen organisointi ja osaamistarpeiden ennakointi on kuitenkin hajanaista. Myös jatkuvan oppimisen rahoitus on ratkaisematta niiltä osin kuin se ei sisälly korkeakoulujen rahoitusmalliin. Erityisesti kansalaisten yhdenvertaisuus jatkuvaan oppimiseen on keskeisellä sijalla tehtäessä tarjonnan saatavuutta ja maksullisuutta koskevia ratkaisuja.

Suositukset

- Jatkuvan oppimisen määritelmä vaatii tarkentamista. Jatkuvaan oppimiseen liittyvän tehtävän sisäistäminen ja sen toteutus vaatii yliopistoilta vielä toimia.
- Jatkuvan oppimisen ja tutkinto-ohjelmien suhde tulee selkiyttää vastuiden osalta siitä, kuka tarjoaa minkälaista koulutusta ja kenelle.
- Jatkuvan oppimisen kehittämisen tueksi tarvitaan nykyistä systemaattisempia menettelytapoja tehdä sidosryhmäyhteistyötä ja ennakoida tulevaisuuden koulutustarpeita ja -muotoja.
- Jatkuvan oppimisen rahoitus ja sen resursointi yliopistojen sisällä tulee ratkaista.

Kansainvälisyyden integrointia opetussuunnitelmiin jatkettava

Yhteiskuntatieteellisen alan tieteen ja tutkimuksen sekä koulutuksen kansainvälinen kehitys ja yliopistojen kansainväliset yhteistyöverkostot vaikuttavat selvemmin alan opetuksen kehitykseen kuin esimerkiksi yliopiston strategiset valinnat. Keskeisiä kansainvälistymisen muotoja yhteiskuntatieteellisessä korkeakoulutuksessa ovat opintojaksojen ja tutkinto-ohjelmien englanninkielisyys sekä kansainvälinen opiskelijavaihto. Kansainväliset rekrytoinnit ja opettaja- ja tutkijavierailut ovat myös perinteisiä tapoja lisätä koulutustarjonnan ja opetuksen kansainvälisyyttä. Englanninkieliset opintokokonaisuudet laajentavat myös perusopiskelijoiden opetustarjontaa ja tukevat

kotikansainvälistymistä, jossa kansainvälisten tutkinto-ohjelmien ja opiskelijoiden integroiminen muuhun opetustarjontaan on tärkeää. Osa yhteiskuntatieteellisen alan tutkinto-ohjelmista on kansainvälisesti suuntautuneita myös ohjelmien sisältöjen ja niiden tuottaman osaamisen suhteen. Kansainvälisyys on selvä vahvuus osassa alan tutkintokoulutusta, mutta valmistuneiden mukaan kansainvälistymisen valmiudet eivät erityisesti korostuneet alan tutkinto-ohjelmissa kokonaisuutena. Osassa yliopistoja on myös nähtävissä laskua vaihtoon lähtevien alan tutkinto-opiskelijoiden määrissä.

Suosituks

- Kaikilla yhteiskuntatieteellisen alan opiskelijoilla tulee olla osana alan tutkintokoulutusta mahdollisuus kansainvälistymiseen sekä kehittää valmiuksia toimia kansainvälisessä ja monikulttuurisessa ympäristössä.
- Kansainvälisyys ja mahdollisuus kansainväliseen opiskelijavaihtoon on integroitava osaksi tutkintorakenteita ja opetussuunnitelmia. Opiskelijavaihdossa suoritettavat opinnot tulee voida täysimääräisesti hyväksilukea osaksi tutkintoa.
- Kansainväliseen opiskelijavaihtoon osallistuvien määrää tulee seurata, ja mahdolliset opin-toihin liittyvät rakenteelliset esteet tulee poistaa.

Lähteet

- EC, 2015. ECTS Users' Guide. Euroopan komissio 2015.
- European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG), 2015. Brussels: Belgium.
- EU, 2017. Euroopan unionin neuvoston suositus eurooppalaisesta tutkintojen viitekehyksestä elinikäisen oppimisen edistämiseksi, 2017/C 189/03. Euroopan unionin virallinen lehti 15.6.2017.
- Gaebel, Zhang, Bunesco & Stoeber (2018). Trends 2018. Learning and teaching in the European Higher Education Area. European University Association. Löytyy osoitteesta <https://eua.eu/downloads/publications/trends-2018-learning-and-teaching-in-the-european-higher-education-area.pdf> [viitattu 4.11.2019].
- HE 33/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yliopistolain 7 §:n muuttamisesta. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130033> [viitattu 26.8.2019].
- HE 241/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140241> [viitattu 26.8.2019].
- Koulutusala-arvioinnit 2019. Hankesuunnitelma. Korkeakoulujen arviointijaoston hyväksymä 30.11.2018. Löytyy osoitteesta <https://karvi.fi/app/uploads/2018/12/Koulutusala-arviointien-hankesuunnitelma-2019.pdf> [viitattu 14.8.2019].
- Leppänen, O. 2019. The labour market success of university and university of applied sciences graduates between 2000 – 2016: An analysis of higher education choices in Finland. Master's thesis. Aalto University School of Business. Löytyy osoitteesta https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/39322/master_Lepp%c3%a4nen_Otto_2019.pdf [viitattu 21.8.2019].
- OKM 359/2014. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus opetus- ja kulttuuriministeriön työjärjestyksestä. Annettu Helsingissä 30.4.2014. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140359>. [viitattu 5.8.2019].
- OKM 1451/2014. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141451> [viitattu 5.8.2019].
- OKM 331/2016 Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yliopistojen perusrahoituksen laskentakriteereistä. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160331>. [viitattu 26.8.2019].
- OKM 896/2019. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä annetun opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen liitteen muuttamisesta. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190896> [viitattu 26.8.2019].
- OKM, 2017a. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030. Ehdotus Suomelle: Suomi 100+. Löytyy osoitteesta <https://minedu.fi/korkeakoulutuksen-ja-tutkimuksen-visio-2030> [viitattu 25.10.2018]

- OKM, 2017b. Korkeakoulutus ja tutkimus 2030-luvulle. Taustamuistio korkeakoulutuksen ja tutkimuksen 2030 visiotyölle. Löytyy osoitteesta <https://minedu.fi/documents/1410845/4177242/visio2030-taustamuistio.pdf/b370e5ec-66d3-44cb-acb9-7ac4318c49c7/visio2030-taustamuistio.pdf.pdf> [viitattu 25.10.2018].
- OKM, 2017c. Yhteistyössä maailman parasta. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen linjaukset 2017–2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:11.
- OKM, 2017d. Korkeakoulutus ja tutkimus. Yhteenveto Demos Helsingin yhteiskehittämisprosessista visiotyössä 2030 –visiotyö. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Löytyy osoitteesta <https://minedu.fi/documents/1410845/4177242/OKM+visiotyö%CC%88%2C+Demoksen+yhteiskehittämisprosessi.pdf/c14c31fd-8bfa-485c-9cc5-e92174f902e4/OKM+visiotyö%CC%88%2C+Demoksen+yhteiskehittämisprosessi.pdf.pdf> [viitattu 7.10.2019]
- OKM, 2018a. Luovuutta, dynamiikkaa ja toimintamahdollisuuksia – ehdotus ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen rahoitusmalleiksi vuodesta 2021 alkaen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:35. Löytyy osoitteesta https://minedu.fi/documents/1410845/4177242/181024_OKM_rahoitusraportti_web.pdf/44cd4514-8627-1ba7-029f-4ab712f40763/181024_OKM_rahoitusraportti_web.pdf.pdf [viitattu 30.7.2019].
- OKM, 2018b. Työn murros ja elinikäinen oppiminen. Elinikäisen oppimisen kehittämistarpeita selvittävän työryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 8:2018. Löytyy osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160556/okm08.pdf> [viitattu 30.7.2019].
- OKM, 2019a. Korkeakoulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Löytyy osoitteesta <https://minedu.fi/korkeakoulutus> [viitattu 23.7.2019].
- OKM, 2019b. Korkeakoulujen ja tiedelaitosten ohjaus, rahoitus ja sopimukset. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Löytyy osoitteesta <https://minedu.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset> [viitattu 30.7.2019].
- OKM, 2019c. Korkeakoulutuksen kärkihankkeet. Löytyy osoitteesta <https://minedu.fi/korkeakoulutuksen-karkihanke> [viitattu 30.7.2019].
- OKM, 2019d. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yliopistojen perusrahoituksen laskentakriteereistä. Asetusehdotus. Löytyy osoitteesta <https://minedu.fi/paatos?decisionId=0900908f80608982> [viitattu 20.9.2019].
- OKM, 2019e. Korkeakouluille uusi rahoitusmalli. Löytyy osoitteesta https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/korkeakouluille-uusi-rahoitusmalli [viitattu 20.9.2019].
- OKM, 2019f. Jatkuva oppiminen. Löytyy osoitteesta <https://minedu.fi/jatkuva-oppiminen> [viitattu 30.10.2019].
- Paris Communiqué, 25 May 2018. Löytyy osoitteesta http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2018_Paris/77/1/EHEAParis2018_Communique_final_952771.pdf [viitattu 25.11.2019].
- Seuri, A. & Vartiainen, H. 2018. Yliopistojen rahoitus, kannustimet ja rakennekehitys. Talouspolitiikan arviointineuvoston taustaraportti. Tammikuu 2018. Löytyy osoitteesta https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/Seuri_Vartiainen_2018-1.pdf [viitattu 5.8.2019].
- Suomen Akatemia, 2019. Yliopistojen profiloitumisen vahvistaminen kilpaillulla rahoituksella. Suomen Akatemia. Löytyy osoitteesta <https://www.aka.fi/fi/tiedepoliittinen-toiminta/yliopistojen-profiloitumisen-vahvistaminen-kilpaillulla-rahoituksella>. [viitattu 26.8.2019].
- Unifi, 2015. Yhteiskuntatieteellisen alan koulutuksen ja tutkimuksen rakenteellinen kehittäminen ja profilointi Strategia- ja vaikuttavuushanke (2014–2015). Loppuraportti 5.3.2015.
- VN 794/2004. Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista. Annettu Helsingissä 19.8.2004. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040794> [viitattu 5.8.2019].
- VN 558/2009. Yliopistolaki. Annettu Naantalissa 24.7.2009. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558> [viitattu 5.8.2019].
- VN 93/2017. Laki tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä. Annettu Helsingissä 10.2.2017. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170093>
- VN 120/2017. Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä. Annettu Helsingissä 23.2.2017. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170120> [viitattu 26.8.2019].

- VN 940/2017. Laki yliopistolain muuttamisesta. Annettu Helsingissä 19.12.2017. Löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170940> [viitattu 26.8.2019].
- VTV, 2016. Tuloksellisuustarkastuskertomus – Opetus- ja kulttuuriministeriön ohjausjärjestelmä. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 4/2016. Helsinki 2016. Löytyy osoitteesta <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/06/15090650/opetus-ja-kulttuuriministerion-ohjausjarjestelma-4-2016.pdf> [viitattu 30.7.2019].
- Wennberg, M., Korhonen, N. & Koramo, M., 2018. Korkeakoulu-uudistusten vaikutusten arviointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:33. Löytyy osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-589-1>

Liitteet

Liite 1 Koulutusala-arviointien arviointikysymykset hankesuunnitelman mukaan

Koulutusala-arviointien arviointikysymykset (Koulutusala-arvioinnit 2019)

1. Koulutustarjonnan nykytila

- Millainen on koulutustarjonnan (tutkinnot ja jatkuva oppiminen) kokonaisuus alalla?
- Minkälaista osaamista tutkinnoilla tavoitellaan? Millainen on tavoitteiden suhde opiskelijoiden ja työelämän odotuksiin?
- Kuinka selkeä profiili eri korkeakouluilla on koulutusosalalla?
- Mitkä ovat koulutuksen strategiset painopisteet ja mikä on ollut niiden vaikutus koulutustarjontaan ja osaamistavoitteisiin?
- Miten työelämärelevanssi ja sen merkitys ymmärretään koulutusosalalla?
- Millaisiin työtehtäviin ja millaiseen asemaan eri tutkinnot työllistävät? Millaisia eroja on tutkintojen valmistuneille tuottamassa arvonnalisässä?

2. Koulutustarjonnan kehittämisen tietopohja

- Miten toimivia ja tarkoituksenmukaisia käytäntöjä tulevaisuuden haasteiden ja työelämän osaamistarpeiden ennakoimiseksi on?
  - Miten ennakoidaan, mihin tulevaisuuden haasteisiin koulutuksella vastataan?
  - Miten ennakoidaan tulevaisuuden työelämän osaamistarpeita?
  - Miten toimintaympäristön muutoksia ennakoidaan?
  - Miten seurataan alan tutkimuksen ja koulutuksen kansainvälisiä kehityssuuntia?
  - Miten tunnistetaan jatkuvan oppimisen tarpeita?
- Miten koulutuksen työelämärelevanssia arvioidaan?
- Miten koulutustarjonnan ja -profiilin onnistuneisuutta arvioidaan?
- Minkälainen kyky korkeakoululla on arvioida organisaationsa kehittämistarpeita suhteessa tunnistettuihin haasteisiin?

3. Koulutustarjonnan kehittämisen prosessit ja verkostot

- Kuinka toimivia ovat tavat koordinoida alan koulutustarjonnan kehittämistä kansallisella tasolla?
- Minkälaista kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä koulutustarjonnan kehittämiseksi tehdään?
- Mihin perustuen koulutustarjontaa koskevia ratkaisuja korkeakoulussa tehdään? Vaikutavatko eri tekijät kokonaisuutena tarkoituksenmukaisesti?
  - Miten ennakoivaa tietopohjaa työelämän tarpeista ja toimintaympäristön muutoksista hyödynnetään?
  - Mikä on strategisten painopisteiden ja tutkimus-/TKI-toiminnan profiilin merkitys?

- Mitkä ovat ministeriön ohjauskeinojen, kuten rahoitusmallin, tavoitesopimusten tai hankerahoituksen vaikutukset?
- Mitkä ovat järjestelmän rakenteiden, kuten duaalimallin tai koulutusvastuusäntelyn vaikutukset?
- Mikä on kansainvälistymisen merkitys?
- Miten digitalisaatio vaikuttaa?
- Millainen kyky koulutusosalalla on vastata jatkuvan oppimisen tarpeisiin?
- Miten henkilöstön kehittäminen tukee koulutustarjonnan kehittämisen tavoitteiden saavuttamista?
- Miten osaamislähtöisyys toteutuu koulutuksessa?
  - Miten ennakoivaa tietoa ja muuta tietopohjaa hyödynnetään osaamistavoitteiden määrittelyssä?
  - Miten tutkimus- ja TKI-toiminta tukee koulutuksen kehittämistä?
  - Miten osaamislähtöisyys näkyy koulutuksen toteutuksessa ja arvioinnissa?

Liite 2 Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arvioinnin vaiheet ja aikataulu

Arvioinnin vaihe	Ajankohta
Suunnitteluvaihe	
Lähetekeskustelu koulutusala-arvioinneista korkeakoulujen arviointijaostossa	18.6.2018
Neljälle alakohtaiselle arvioinnille yhteisen suunnitteluryhmän nimittäminen (korkeakoulujen arviointijaosto)	23.8.2018
Korkeakoulujen informoiminen arvioinnista ja pyyntö nimetä arvioinnin korkeakoulutason yhteyshenkilö	Syyskuu 2018
Verkkotyöpaja korkeakoulujen edustajille ja sidosryhmille osana arvioinnin suunnittelua	Lokakuu 2018
Hankesuunnitelman hyväksyminen (korkeakoulujen arviointijaosto)	30.11.2018
Arviointiryhmän nimittäminen (korkeakoulujen arviointijaosto)	30.11.2018
Arviointivaihe	
1. vaihe	
Taustakysely korkeakouluille yhteiskuntatieteellisen alan koulutustarjonnasta ja jatkuvan oppimisen tarjonnasta sekä pyyntö alakohtaisen yhteyshenkilön nimeämisestä	Tammikuu 2019
Arviointiryhmien yhteisperehdytys	4.2.2019
Arvioinnin ohjausryhmän kokoukset	4.2.2019 28.2.2019 7.5.2019 8.10.2019 5.12.2019
Yhteiskuntatieteellisen alan arviointiryhmän kokoukset	4.2.2019 13.3.2019 15.4.2019 18.6.2019 3.9.2019 23.9.2019 29.10.2019
Valmiiden palauteaineistojen analysointi (harjoittelija Timo Rahkonen)	Helmikuu – huhtikuu 2019
Koulutusalan yhteinen ja tutkintotason itsearviointikyselyt yliopistoille	Maaliskuu 2019
Kaikille neljälle arvioinnille yhteinen tilannekatsaus – Webinaari (korkeakoulujen alakohtaiset yhteyshenkilöt)	7.3.2019
2. vaihe	
Kaikille neljälle arvioinnille yhteiset fokusryhmähaastattelut	8.5.2019 (Arene) 14.5.2019 (Unifi) 3.6.2019 (muut sidosryhmät) 10.9.2019 (OKM)
Yhteiskuntatieteellisen alan fokusryhmähaastattelut	17.5.2019
Itsearviointiin vastanneille tutkinto-ohjelmille vertailutietoa heidän vastauksistaan suhteessa koko alan aineistoon	24.5.2019
Pro gradu -tutkielma tilastokeskuksen rekisteriaineistoista (Leppänen 2019)	Kesäkuu 2019
Case-kuvausten kerääminen	Lokakuu 2019
3. vaihe	
Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaari	23.9.2019
Arviointiraportin julkistustilaisuus	23.1.2020
Palautteiden kerääminen arvioinnista	Helmikuu 2020

Liite 3 Arvioinnin fokusryhmähaastatteluihin ja yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaariin osallistuneet

Taustaorganisaatio	Neljän alan yhteiset fokusryhmähaastattelut (N=7), osallistujat	Yhteiskuntatieteellisen alan fokusryhmähaastattelut (N=3) 17.5.2019, osallistujat	Yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen kehittämisseminaari 23.9.2019, osallistujat
Akava	1		
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry	12		
Business Finland	1		
Hallinnon tutkimuksen seura ry		1	
HAUS kehittämiskeskus		1	
Kirkkohallitus		1	
Opetusalan Ammattijärjestö OAJ	1		
Opetus- ja kulttuuriministeriö	6		
Opetushallitus	1		
Opiskelijoita tai opiskelijajärjestöjen edustajia	2	6	5
Sitra	1		
Sivistystyöntajat	1		
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry		1	1
Sosiaali- ja terveysministeriö		1	
STTK-opiskelijat	1		
Suomen Akatemia	2		
Suomen Kuntaliitto	1		
Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry	12		
Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry	2		
Suomen Yrittäjät	1		
Tilastokeskus		1	
Ulkoasiainministeriö		1	
Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry		1	1
Yliopistojen tutkijoiden edustajat	3		
Yliopistojen edustajat			18
Viestinnän ammattilaiset ry		1	1
Wärtsilä		1	1
Yhteensä	48	16	27

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on itsenäinen koulutuksen arviointiviranomainen. Se toteuttaa koulutukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toimintaan liittyviä arviointeja varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Lisäksi arviointikeskus toteuttaa perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen oppimistulosten arviointeja. Keskukseen tehtävänä on myös tukea opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ja korkeakouluja arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa sekä kehittää koulutuksen arviointia.

Vuonna 2019 toteutetussa yhteiskuntatieteellisen korkeakoulutuksen arvioinnissa tuotettiin kokonaiskuva ja tietoa alan koulutustarjonnan ja jatkuvan oppimisen tilasta sekä alan tutkintojen osaamislähtöisyydestä ja työelämärelevanssista. Arviointiraportissa tarkastellaan koulutusalan vahvuuksia ja kehittämistarpeita sekä korkeakoulujen ja korkeakoulujärjestelmän kykyä kehittää koulutustarjontaa vastaamaan muuttuviin osaamisvaatimuksiin ja tulevaisuuden toimintaympäristöihin.

Tämä raportti perustuu arviointiaineistoon, joka hankittiin monin laadullisin ja tilastollisin menetelmin yhteistyössä alan koulutusta tarjoavien yliopistojen, opiskelijoiden ja sidosryhmäedustajien kanssa.

ISBN 978-952-206-570-4 (nid.)

ISBN 978-952-206-571-1 (pdf)

ISSN 2342-4176 (Painettu)

ISSN 2342-4184 (Verkkoulkaisu)

ISSN 2342-4176

Kansallinen
koulutuksen arviointikeskus
PL 28 (Mannerheiminaukio 1 A)
00101 HELSINKI
Puhelinvaihte: 029 533 5500
Faksi: 029 533 5501

karvi.fi